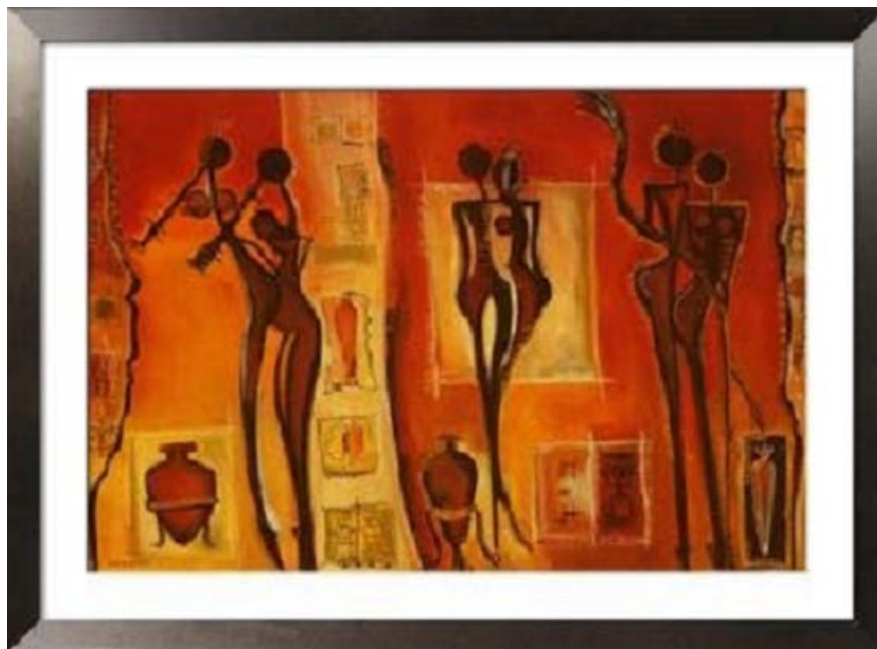

ΑΤΕΙ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΕΥΠ

ΤΜΗΜΑ : ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**« Η ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΑΦΡΙΚΑΝΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ
ΓΗΓΕΝΕΙΣ ».**

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ : ΡΑΤΣΙΚΑ Ν.

ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ : ΓΙΟΥΛΑΦΗ Ν.

ΦΑΡΔΕΛΛΑ Π.

ΧΡΥΣΟΒΙΤΣΑΝΟΥ Γ.

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	
Η ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	
1.1. Ιστορική εξέλιξη.....	6
1.2. Ο ορισμός και τα είδη της μετανάστευσης.....	9
1.3. Τα αίτια της μετανάστευσης.....	10
1.4. Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης.....	12
1.4.1. Επιπτώσεις για τον μετανάστη.....	12
1.4.1.1. Η εθνική ταυτότητα της «χαμένης γενιάς».....	15
1.4.2. Επιπτώσεις για τη χώρα υποδοχής.....	17
1.4.3. Επιπτώσεις για τη χώρα αποστολής.....	18
1.5. Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής.....	19
1.6. Χώρα Αποστολής-Αφρική.....	21
1.6.1. Το Δουλεμπόριο στην Αφρική.....	23
1.6.2. Και μετά... η αποικιοκρατία.....	24
1.6.3. Η Αποιοαποικιοποίηση	26
1.6.3.1. Αφρική σήμερα.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	
Η ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	
2.1. Πολιτική της μετανάστευσης.....	29
2.1.1. Παραδείγματα μεταναστευτικής πολιτικής.....	31
2.1.2. Ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική.....	32
2.1.3. Η Ελληνική μεταναστευτική πολιτική.....	35
2.1.3.1. Θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα.....	36
2.2. Πολυπολιτισμική κοινωνία.....	38
2.2.1. Χαρακτηριστικά της πολυπολιτισμικής κοινωνίας.....	40
2.3. Διαπολιτισμική εκπαίδευση και μοντέλα ένταξης.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο	
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ! ΦΟΒΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΛΕΙΣΜΟΣ	
3.1. Τάση για κατηγοριοποίηση – Δημιουργία στερεοτύπων.....	49
3.2. Η «καλλιέργεια» της προκατάληψης.....	50
3.2.1. Παράγοντες που οδηγούν στην προκατάληψη.....	51

3.3. Τι είναι ρατσισμός και πως εμφανίζεται.....	52
3.3.1. Φυλετικές Διακρίσεις κατά των Αφρικανών στις Η.Π.Α. και Αγώνες για την Κατάργησή τους.....	55
3.4. Η συμβολή των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης.....	59
3.5. Ξενοφοβία. Φόβος για το διαφορετικό.....	62
3.6. Κοινωνικός αποκλεισμός και δυσκολίες των μεταναστών.....	63
3.6.1. Υπηρεσίες και προγράμματα για τους μετανάστες στην Ελλάδα...67	
3.7. Μετανάστες! Η οπτική γωνία των γηγενών.....	75
3.7.1. Ελληνική Πραγματικότητα.....	79

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

4.1. Μεθοδολογία της Έρευνας.....	81
4.2. Ανάλυση Πινάκων.....	83
4.3. Συμπεράσματα Έρευνας.....	105
4.4. Τελική Συζήτηση.....	107

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	109
----------------------	------------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	111
--------------------------	------------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία, θέλει να μελετήσει το φαινόμενο της μετανάστευσης και πιο συγκεκριμένα να δει σε πιο βαθμό οι Έλληνες αποδέχονται τους μετανάστες που προέρχονται από Αφρικανικές χώρες. Γνωρίζουμε ότι οι πολίτες της χώρας δεν έχουν όλοι τις ίδιες αντιλήψεις, ούτε την ίδια στάση απέναντι στους οικονομικούς μετανάστες. Φαινόμενα ρατσισμού και ξеноφοβίας, έχουν απασχολήσει την κοινωνία, την πολιτεία, τους κοινωνικούς επιστήμονες, τα ΜΜΕ κλπ. Ενδεχομένως δε, το γεγονός ότι εκτός από μετανάστες, οι προερχόμενοι από Αφρικανικές χώρες ανήκουν σε διαφορετική φυλή, να αποκτά περισσότερο ενδιαφέρον για μελέτη και να προσθέτει ή να αφαιρεί στοιχεία σε σχέση με τις αντιλήψεις και τις στάσεις των Ελλήνων απέναντί τους. Κύριος λοιπόν σκοπός της μελέτης αυτής, είναι η διερεύνηση των στάσεων του γηγενούς πληθυσμού απέναντι σε μετανάστες που προέρχονται από Αφρικανικές χώρες.

Προκειμένου να προσεγγίσουμε το ζήτημα, θα το μελετήσουμε θεωρητικά και εμπειρικά με πρωτογενή ποσοτική έρευνα σε δείγμα του πληθυσμού στόχος.

Έτσι, στο θεωρητικό μέρος, θα μελετηθεί το φαινόμενο της μετανάστευσης. Η μετανάστευση, έχει διαχρονικό χαρακτήρα καθώς, παρατηρείται όχι μόνο στη σύγχρονη εποχή, αλλά και σε προγενέστερες περιόδους. Αρχικά, στο πρώτο κεφάλαιο, γίνεται μια ιστορική αναδρομή, αναφέρονται η έννοια και τα είδη της μετανάστευσης και αναλύονται τα αίτια, που προκαλούν τη μετακίνηση των εκάστοτε μεταναστευτικών ρευμάτων. Ακόμη, παρουσιάζεται η προσπάθεια της δεύτερης γενιάς μεταναστών να προσδιορίσει την εθνική της ταυτότητα.

Στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η μεταναστευτική πολιτική, τόσο σε παγκόσμιο όσο και σε εθνικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, θα αναφερθούμε στο θεσμικό πλαίσιο της Ευρώπης και της Ελλάδας και στα μοντέλα ένταξης των μεταναστών στις χώρες υποδοχής. Επιπλέον, παραθέτουμε την έννοια της πολυπολιτισμικότητας και των χαρακτηριστικών της και αναπτύσσουμε το ρόλο της διαπολιτισμικής αγωγής και εκπαίδευσης. Τέλος, γίνεται αναφορά των υπηρεσιών και προγραμμάτων για τους μετανάστες.

Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο του θεωρητικού μέρους, θα μιλήσουμε για τον τρόπο αντιμετώπισης και συγκεκριμένα για τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις, που διακατέχουν τους γηγενείς και εκδηλώνονται προς τους μετανάστες και αντιστρόφως. Η εκδήλωση τέτοιων στάσεων, συχνά οδηγεί σε ρατσισμό, ξενοφοβία και κοινωνικό αποκλεισμό, έννοιες οι οποίες αναλύονται σ' αυτό το κεφάλαιο. Επίσης, τονίζεται ο ρόλος των ΜΜΕ, παράγοντας που συμβάλλει στην δημιουργία ή την ενίσχυση ρατσιστικών αντιλήψεων. Το κεφάλαιο κλείνει, με την Ελληνική πραγματικότητα και τη στάση των Ελλήνων απέναντι στο φαινόμενο της μετανάστευσης και τους μετανάστες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο Η ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

1.1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

Η μετανάστευση, είναι ένα φαινόμενο της ανθρώπινης ζωής. Από καταβολής κόσμου, ο άνθρωπος μετακινείται από τόπο σε τόπο αναζητώντας ευνοϊκότερους τρόπους επιβίωσης. Στις έρημους της κεντρικής Ασίας γίνονταν μεταναστεύσεις ολόκληρων φυλών επί 3.000 χρόνια.

Επίσης, υπάρχουν αρχαιολογικές ενδείξεις για προϊστορικές μετακινήσεις στην Κίνα και στην Ευρώπη. Γενικά, οι άνθρωποι που ζούσαν σε μέρη που περιστοιχίζονταν από βουνά, δε μετακινούνταν τόσο συχνά όσο οι άνθρωποι των κοιλάδων. Στις μετακινήσεις τους, οι προϊστορικοί άνθρωποι των κοιλάδων, ακολουθούσαν τους δρόμους με τα λιγότερα εμπόδια. Π.χ. προτιμούσαν να μετακινηθούν πηγαίνοντας από τα παράλια της θάλασσας, παρά να τη διασχίσουν, ή προτιμούσαν να ακολουθήσουν τις όχθες των ποταμών, περνώντας από κοιλάδες, παρά να ανέβουν από βουνά. Πήγαιναν δηλαδή, πάντοτε από εκεί που τους το επέτρεπε καλύτερα η φύση. Οι πιο εύφορες κοιλάδες, όπως του Νείλου και Τίγρη – Ευφράτη, ήταν από τις πρώτες που ανέπτυξαν μεγάλο πολιτισμό (γύρω στο 4.000 π.Χ.). Και ενώ ο πολιτισμός κινήθηκε στις αρχές ανατολικά για ένα διάστημα, περνώντας από τη Μικρά Ασία στις Ινδίες (περί το 3.000 π.Χ.) και την Κίνα (2.000 με 1.000 π.Χ.), η μετακίνηση και εξάπλωσή του είναι κυρίως δυτική, περνώντας από τη Βαβυλώνα (περί το 2.000 π.Χ.) στην Ασσυρία (1.300 – 612 π.Χ.) και από την Περσία (περί το 500 π.Χ.) στην Ελλάδα (600 – 300 π.Χ.). Από την Ελλάδα πέρασε στη Ρώμη (500 π.Χ. – 400 μ.Χ.) και από τη Ρώμη στη Γαλλία (περί το 450 – 1.400 μ.Χ.), Ισπανία και Αγγλία (1.300 -1.500 μ.Χ.). Από εκεί, έχουμε υπερωκεάνια μετανάστευση προς την Αμερική (περί το 1.800 μ.Χ.). Σύμφωνα με τον Ντολλό (1965:73-74), η χρυσή εποχή της μετακίνησης αυτής, ήταν μεταξύ 1840 και 1914 (δηλαδή διήρκεσε 75 χρόνια) και επρόκειτο για μια μετακίνηση αγροτών προς γεωργικές αρχικά και βιομηχανικές αργότερα εργασίες.¹ Αυτή η δυτική μετακίνηση λαών και εθνών, οφειλόταν στις περισσότερες περιπτώσεις, σε μια αναζήτηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης και θρησκευτικής και πολιτικής ελευθερίας.

---

¹ Μουσούρου Μ.Λ. (1991), «Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη». Αθήνα: Gutenberg. Σελ. 29.

Έτσι λοιπόν, βλέπουμε πως η μετανάστευση έχει αλλάξει τη σύνθεση ολόκληρων χωρών και ηπείρων από άποψη κατοίκων, γλώσσας και εθνικής ταυτότητας. Π.χ. μέσα σε 400 χρόνια η Αμερική, η Αυστραλία, η Ωκεανία, το Βόρειο ήμισυ της Ασίας και μέρη της Αφρικής, κατακτήθηκαν από τους λευκούς.

Στη νέα της μορφή η μετανάστευση, που γίνεται κυρίως για λόγους οικονομικούς, εμφανίστηκε, σε ιδιαίτερα έντονο βαθμό, με την έναρξη της εκβιομηχάνισης στις πιο προηγμένες οικονομικά χώρες. Κυρίως, παρατηρήθηκε μεγάλη μεταναστευτική κίνηση προς τις Η.Π.Α. από όλα τα μέρη του κόσμου, κυρίως από την Ευρώπη και συγκεκριμένα από τη Νότια Ευρώπη. Πολλές χιλιάδες ανθρώπων, μετανάστευσαν στο Νέο Κόσμο με τις απέραντες εκτάσεις εύφορης γης και την αλματώδη βιομηχανική ανάπτυξη, που απαιτούσε πολλά εργατικά χέρια. Οι λαοί που άνηκαν στην Αυστροουγγαρία και ιδιαίτερα οι Πολωνοί, Τσέχοι, Σέρβοι, Σλοβάκοι και Κροάτες, μεταναστεύουν στις Η.Π.Α. στα τέλη του 19^{ου} και αρχές του 20^{ου} αιώνα, ενώ οι Ισπανοί και οι Πορτογάλοι μετανάστευσαν στην Λατινική Αμερική. Η Ελλάδα, υπήρξε από τις χώρες που έδωσαν πολλούς μετανάστες στις Η.Π.Α. Από το 1900 ως το 1924 μετανάστευσαν από την Ελλάδα 420.000 άτομα². Αυτή η υπερπόντια μεταναστευτική κίνηση, αναχαιτίστηκε με τα περιοριστικά μέτρα που έλαβε η κυβέρνηση των Η.Π.Α. το 1920, για να εμποδίσει την εισροή και άλλων ξένων μεταναστών, καθώς θεσπίζεται στην Αμερική το σύστημα των ποσοστώσεων (quotas), το οποίο αποβλέπει στο ποσοτικό αλλά και ποιοτικό έλεγχο των εισερχόμενων μεταναστών, καθώς ευνοεί τους Αγγλοσάξονες.

Τα κενά που δημιούργησε η υπερπόντια μετανάστευση για την Ελλάδα, ήλθε να καλύψει ο πληθυσμός που μετακινήθηκε λόγω της Μικρασιατικής καταστροφής.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αρχίζει πάλι η μεταναστευτική κίνηση, με την Αυστραλία να υποκαθιστά σταδιακά τις Η.Π.Α., ως κύρια χώρα υποδοχής. Στο μεταξύ, πολλά δυτικοευρωπαϊκά κράτη που αποκαταστάθηκαν μετά τις ζημιές του πολέμου και αύξησαν ραγδαία την οικονομία τους, όχι μόνο απορρόφησαν το δικό τους εργατικό δυναμικό, αλλά δημιούργησαν και

---

² Αμίτσης Γ., Λαζαρίδη Γ. (2001), «Νομικές και Κοινωνικοπολιτικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης στην Ελλάδα». Αθήνα: Παπαζήση. Σελ. 24.

ανάγκες για ξένα εργατικά χέρια. Τα κράτη αυτά, προσέλκυσαν πολλούς Έλληνες, όχι μόνο γιατί τα ημερομίσθια ήταν υψηλά και γενικά οι οικονομικές συνθήκες ευνοϊκές, αλλά και γιατί βρίσκονταν πιο κοντά στην πατρίδα και έτσι με τις συχνότερες επισκέψεις μετριαζόταν η νοσταλγία των ξενιτεμένων, επειδή η μετακίνηση στοίχιζε λιγότερο.

Πρώτη η Γαλλία, ενδιαφέρθηκε για Έλληνες εργαζόμενους και υπέγραψε με τη χώρα μας ειδικές μεταναστευτικές συμβάσεις, που κατοχύρωναν τα δικαιώματα των μεταναστών, αλλά και της οικογένειας που άφηναν φεύγοντας. Λίγο αργότερα, έγιναν παρόμοιες μεταναστευτικές συμβάσεις με το Βέλγιο, τη Γερμανία και άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Τη μεγαλύτερη απορρόφηση του ελληνικού εργατικού δυναμικού, έκανε κυρίως η Δυτική Γερμανία.

Μετά το 1970, αρχίζει κάποια βαθμιαία κάμψη της μετανάστευσης και αντίθετα, παρατηρείται τάση για επιστροφή στην πατρίδα ανάμεσα στους Έλληνες μετανάστες. Το φαινόμενο αυτό, ερμηνεύεται μερικά από το γεγονός ότι ο ρυθμός ανάπτυξης στις χώρες υποδοχής έχει υποχωρήσει, ενώ η οικονομική κατάσταση των χωρών αποστολής, όπως η Ελλάδα, έχει αρκετά βελτιωθεί, ευνοώντας έτσι τον επαναπατρισμό.

Μπορούμε λοιπόν να χωρίσουμε την ελληνική εξωτερική μετανάστευση, σε ορισμένες χαρακτηριστικές περιόδους :

α) Περίοδος πριν από το 1900

Η μετανάστευση, κατευθύνεται κυρίως προς τη λεκάνη της Μεσογείου, τα παράλια της Μαύρης Θάλασσας, την Αίγυπτο κτλ. και έχει σποραδικό και ανοργάνωτο χαρακτήρα.

β) Περίοδος 1900 - 1924

Μεγάλη μεταναστευτική κίνηση, με αποκλειστική σχεδόν κατεύθυνση προς τις Η.Π.Α., κυρίως για λόγους οικονομικούς και ιδιαίτερα λόγω των προβλημάτων του γεωργικού τομέα και συγκεκριμένα το “σταφιδικό” πρόβλημα που προκάλεσε φτώχεια και ανεργία στην Πελοπόννησο.

γ) Περίοδος 1945 – 1950

Υποχρεωτική μετακίνηση, για πολιτικούς λόγους, 1.000.000 περίπου Ελλήνων προς τις γειτονικές χώρες του Ανατολικού BLOCK, ως αποτέλεσμα του εμφυλίου πολέμου. Συγχρόνως όμως, υπάρχει και μετακίνηση μέρους του

πληθυσμού προς τις Η.Π.Α. Την ίδια περίοδο, επιστρέφουν πολλοί Έλληνες στην Ελλάδα από τα Βαλκάνια.

δ) Περίοδος 1950 – 1960

Μετακίνηση των Ελλήνων μεταναστών, κυρίως προς την Αμερική, Αυστραλία και τον Καναδά, λόγω της ανεργίας και της υποαπασχόλησης στην Ελλάδα. Συγχρόνως, και ιδιαίτερα μετά το 1955, παρατηρείται μεγάλη μεταναστευτική κίνηση προς τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες, και κυρίως προς το Βέλγιο και τη Δυτική Γερμανία. Αντίθετα από τις άλλες μεταναστευτικές κινήσεις, η μετανάστευση προς τη Γερμανία, χαρακτηρίζεται από καλά οργανωμένη διάρθρωση, εργατική επιλογή και συμβατικές υποχρεώσεις.

ε) Περίοδος 1961 – 1973

Μεγάλη μεταναστευτική κίνηση προς την Ευρώπη. Από τους χιλιάδες Έλληνες που εγκατέλειψαν την πατρίδα, οι περισσότεροι κατευθύνθηκαν κυρίως προς τη Δυτική Γερμανία, με δεύτερη επιλογή τη Σουηδία και το Βέλγιο.

στ) Περίοδος από το 1974 μέχρι σήμερα

Αρχίζει η βαθμιαία κάμψη της μετανάστευσης και αντίθετα, παρατηρείται ολοένα αυξανόμενη παλιννόστηση Ελλήνων μεταναστών. Η Ελλάδα, μετατρέπεται περισσότερο σε χώρα υποδοχής μεταναστών.

1.2. Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

«Η μετανάστευση, ορίζεται ως η φυσική μετάβαση ενός ατόμου ή μιας ομάδας από μια κοινωνία σε μια άλλη. Η μετάβαση αυτή, συνεπάγεται την εγκατάλειψη ενός κοινωνικού περιβάλλοντος και την εγκατάσταση σε ένα άλλο»³. Τα βασικά είδη της γεωγραφικής μετανάστευσης είναι τα παρακάτω⁴ :

♦ Ατομική ή ομαδική.

Μεμονωμένα δηλαδή άτομα ή ομάδα ατόμων, μπορεί να εγκαταλείψουν τον τόπο τους και να εγκατασταθούν σε κάποιο άλλο.

³ Κούτρα Κ. (2006-2007), Σημειώσεις Μαθήματος «Διαπολιτισμική Κοινωνική Εργασία». Ηράκλειο:ΤΕΙ Κρήτης.

⁴ Μπένος Γ. «Η Σημασία Της Μετανάστευσης»,www.apodimos.com.

♦ **Εσωτερική ή εξωτερική.**

Με τον όρο εσωτερική μετανάστευση, εννοούμε τη μετακίνηση από μία περιοχή σε μία άλλη, εντός των συνόρων του κράτους. Με τον όρο εξωτερική μετανάστευση, εννοούμε την μετακίνηση από ένα κράτος σ' ένα άλλο.

♦ **Εκούσια ή αναγκαστική.**

Ο σκοπός της εκούσιας μετανάστευσης είναι να μειωθούν οι στερήσεις και να αυξηθούν οι ικανοποιήσεις των μεταναστών, συχνά όμως παρουσιάζεται και το φαινόμενο της αναγκαστικής μετανάστευσης εξαιτίας πολιτικών, θρησκευτικών ή άλλων διώξεων.

♦ **Προσωρινή ή μόνιμη.**

Όταν η μετανάστευση γίνεται για ορισμένο χρονικό διάστημα, έχει δηλαδή καθοριστεί από πριν ο χρόνος που θα απαιτηθεί για να διευθετηθούν ορισμένες υποθέσεις, τότε είναι προσωρινή και υπάρχει πάντοτε η πρόθεση της επανόδου. Όταν όμως η μετανάστευση δεν μπορεί να καθοριστεί χρονικά, είναι αβέβαιης διάρκειας ή δεν υπάρχει πρόθεση επανόδου από τον μετανάστη, τότε είναι μόνιμη.

♦ **Ηπειρωτική ή υπερπόντια.**

Ανάλογα, αν στη μετακίνηση από μια χώρα στην άλλη παρεμβάλλεται ή όχι η θάλασσα, όταν η χώρα της μετανάστευσης ανήκει σε άλλη ήπειρο.

1.3. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Πολλοί είναι εκείνοι οι λόγοι, που ώθησαν τα άτομα, τις φυλές ή τις άλλες ομάδες του πληθυσμού μιας χώρας να μεταναστεύσουν. Τα βασικά κίνητρα των πρώτων μεταναστών, ήταν η ανάγκη για εύρεση τροφής, η επιβίωση και ο φόβος μιας ισχυρότερης δύναμης. Αργότερα όμως, λειτούργησαν και άλλα κίνητρα για τις μετακινήσεις τους, όπως η θρησκευτική καταδίωξη, η πολιτική καταπίεση, οι οικονομικές δυσκολίες και η επιθυμία να αποφύγουν τις κυρώσεις κάποιου νόμου. Τα βασικά όμως αίτια μετακίνησης του ανθρώπου, είναι τα παρακάτω⁵ :

♦ **Φυσικά αίτια.** Μεταβολές στο φυσικό περιβάλλον, που καθιστούν δύσκολη την επιβίωση όπως ξηρασία, πλημμύρες, σεισμοί, παγετοί κ.λπ

---

⁵ Μουσούρου, Λ,Μ (1991), «Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη». Αθήνα:Gutenberg.

(η οικολογική υποβάθμιση γενικότερα). Η σημασία των παραγόντων αυτών, είναι μεγαλύτερη, όσο χαμηλότερο είναι το επίπεδο της τεχνολογίας και επομένως εντονότερη εξάρτηση του πληθυσμού από τη φύση και την επιτόπια παραγωγή.

♦ **Οικονομικά αίτια:** Πολλά άτομα, μεταναστεύουν για αναζήτηση εργασίας ή όταν οι οικονομικές συνθήκες απασχόλησης στη χώρα υποδοχής είναι πολύ ευνοϊκότερες, από τις συνθήκες στη χώρα αποστολής. Όχι μόνο οι αμοιβές είναι υψηλότερες, αλλά υπάρχει εξασφαλισμένη εργασία με συμβόλαια, ασφαλιστική κάλυψη, οικογενειακά επιδόματα, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, στέγη κ.α., που δημιουργούν στο μετανάστη συναίσθημα ασφάλειας, μεγαλύτερο από αυτό που είχε στην πατρίδα του.

♦ **Κοινωνικά αίτια:**

1. Θρησκευτικοί και πολιτικοί διωγμοί (π.χ. λόγω καταπιεστικών καθεστώτων).
2. Διακριτική μεταχείριση εις βάρος μιας ή περισσοτέρων κατηγοριών πληθυσμού.
3. Αξία της μετανάστευσης, ως προϋπόθεση κοινωνικής κινητικότητας.
4. Υπερπληθυσμός, στενά συνδεδεμένος με έντονη δημογραφική αύξηση.
5. Ένοπλες συγκρούσεις και εθνοτικές εκκαθαρίσεις.
6. Παράβαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
7. Διάδοση της δυτικής εκπαίδευσης και της δυτικής πολιτικής συγκρότησης στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης και η αλλοίωση εθνικών και τοπικών ταυτοτήτων.
8. Μετανάστευση λόγω σπουδών.
9. Άνοιγμα των συνόρων και η ελαστικότητα των νομικών και αστυνομικών μέτρων που λαμβάνονται από τη χώρα υποδοχής.

♦ **Ψυχολογικά αίτια:**

1. Τυχοδιωκτισμός, φιλαποδημία.
2. Μίμηση.
3. Προσδοκίες από τον τόπο προορισμού κλπ.

1.4. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

1.4.1. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΗ

Η μετανάστευση έχει θετικές και αρνητικές επιπτώσεις, όχι μόνο για τον ίδιο μετανάστη, την οικογένεια του και την χώρα αποστολής αλλά, και για την χώρα υποδοχής. Πολλές από τις επιπτώσεις αυτές, συνδέονται άμεσα με την οικονομική και κοινωνική θέση των μεταναστών στην πατρίδα τους και την χώρα υποδοχής, καθώς και την ικανότητα, τη διάθεση προσαρμογής, τη στάση, την πολιτική και την αντιμετώπιση των μεταναστών, από την χώρα υποδοχής. Πρωτεύουσα σημασία για τις επιπτώσεις της μετανάστευσης στον ίδιο τον μετανάστη, είναι η θέση του στην χώρα υποδοχής. Παρατηρείται όμως, μια διαφοροποίηση της θέσης αυτής, ανάλογα με την χώρα της αποδημίας. Ειδικά για τους Έλληνες μετανάστες, η μετακίνηση σε μια άλλη ευρωπαϊκή χώρα, όπως η Δυτική Γερμανία, λόγω του συχνά προσωρινού χαρακτήρα της ,από την πλευρά του μετανάστη αλλά, και της ομαδικής απασχόλησης του από την χώρα υποδοχής, κυρίως σε βιομηχανίες, δεν ευνοεί την κοινωνική του ένταξη. Αντίθετα, παρατηρείται έντονο το στοιχείο της προκατάληψης για τους νέους εργάτες, με αποτέλεσμα να συγκεντρώνονται στις εργατικές περιοχές των πόλεων, να συνδικαλίζονται και στιγματίζονται πολιτικά. Οι υπερπόντιοι μετανάστες, καθώς ο χαρακτήρας της μετανάστευσης έχει πιο έντονο το στοιχείο της μονιμότητας, εντάσσονται πιο εύκολα και γρήγορα στην κοινωνία της χώρας υποδοχής και δεν απασχολούνται συνήθως σε βιομηχανίες ή μικρές επιχειρήσεις. Παράλληλα, είναι αποφασισμένοι να ζήσουν για πάντα στην νέα τους πατρίδα, χωρίς να συγκεντρώνονται, όπως συμβαίνει με την μετανάστευση των Ελλήνων στις Η.Π.Α, σε μεγάλο βαθμό, στις στιγματισμένες περιοχές των μεγάλων πόλεων.

Η θέση του μετανάστη στην χώρα υποδοχής, καθώς συνδυάζεται όμως με τη στάση και τις προκαταλήψεις του για την νέα χώρα και τον λαό της, δημιουργεί συχνά δυσκολίες στην προσαρμογή του. Στην ουσία, η πολιτιστική προσαρμογή του μετανάστη στην χώρα υποδοχής, συνεπάγεται επομένως, πολλά ψυχολογικά και κοινωνικά προβλήματα, που είναι λιγότερο ή περισσότερο έντονα, ανάλογα με τον χρόνο της μετανάστευσης, τις επικρατούσες συνθήκες και την οικογενειακή κατάσταση του μετανάστη στην χώρα της υποδοχής. Ο βαθμός επίσης, της κοινωνικό – πολιτιστικής του ένταξης στην χώρα υποδοχής, φαίνεται από τους διάφορους στατιστικούς

δείκτες όπως, η γνώση της ξένης γλώσσας, τα ήθη και έθιμα, οι συνθήκες επιβίωσης, οι τρόποι ψυχαγωγίας, και οι κοινωνικές σχέσεις. Συχνά, στις περιπτώσεις αυτές, στην προσπάθεια ένταξης των μεταναστών στο κοινωνικό σύνολο της χώρας υποδοχής, παρατηρείται το φαινόμενο της αντίστασης, που οφείλεται σε βαθύτερους ψυχολογικούς ή κοινωνικούς λόγους, που δεν είναι πάντα εύκολα κατανοητοί και δεν γίνεται καμία προσπάθεια κρατικής ή ιδιωτικής πρωτοβουλίας, ώστε να ξεπεραστούν χωρίς προβλήματα. Βλέποντας έτσι, τον πολιτισμό της πατρίδας τους να υποβαθμίζεται και να παρεξηγείται, μελαγχολούν και ονειρεύονται ενώ, την μεγαλοποιούν στο έπακρο. Η αστάθεια και η ανασφάλεια επίσης, που συνδέονται με την τάξη αυτή των μεταναστών, τροφοδοτεί την επιθυμία μη επένδυσης στην χώρα υποδοχής. Οι εποχιακοί μετανάστες, που δεν γνωρίζουν αν θα επιστρέψουν την επόμενη χρονιά αλλά, και οι μόνιμοι που εξαρτώνται από την εκάστοτε πολιτική της χώρας υποδοχής ή από τις απροσδόκητες αλλαγές στην αγορά εργασίας, εντάσσονται γενικά πολύ δύσκολα στο σύστημα.

Η έλλειψη μόρφωσης, που εμποδίζει στην εύκολη εκμάθηση της ξένης γλώσσας και χαρακτηρίζει το μεγαλύτερο ποσοστό των μεταναστών, είναι ένας άλλος ανασταλτικός παράγοντας στην ένταξη και την προσαρμογή τους στην χώρα υποδοχής, που εξανεμίζει κάθε πιθανότητα συνεργασίας και κατανόησης από τον φιλόξενο λαό που δεν αποδέχεται τα ήθη και τα έθιμα, τον τρόπο ζωής και την ιδεολογία της νέας χώρας, και απομονώνεται από τις δικές τους συνήθειες και παραδόσεις. Η άρνηση όμως αυτή της ένταξης του μετανάστη στο κοινωνικό σύνολο, υφίσταται συνήθως, επειδή θεωρεί ότι μ' αυτό τον τρόπο εξακολουθεί να είναι δεμένος με όλα τα ήθη και τα έθιμα της πατρίδας του και δημιουργεί τόσο στον ίδιο όσο και στους κατοίκους της χώρας υποδοχής, αρνητικά συναισθήματα. Προσπαθεί έτσι, να διατηρήσει στενές σχέσεις με τους συμπατριώτες, που προσπαθούν να δημιουργήσουν στην χώρα υποδοχής, μια κοινωνία όμοια μ' εκείνη που είχε στην πατρίδα του πριν μεταναστεύσει και αισθάνεται ότι αντλεί θάρρος και δύναμη για ν' αντιμετωπίσει την εχθρότητα και την αδιαφορία της χώρας υποδοχής. Η συμπεριφορά αυτή, αποτελεί γενικά, ένα είδος αυτοάμυνας των πολιτικά αδύναμων ανθρώπων στους πολιτιστικά δυνατούς και σαν φαινόμενο, παρατηρείται πιο έντονο στους μετανάστες εκείνους, που εμφανίζουν

εύθραυστη κοινωνικό – πολιτική ταυτότητα και πιο συχνά στις τάξεις με χαμηλότερο κοινωνικό – οικονομικό επίπεδο.

Είναι έτσι, εμφανής η προσπάθεια διάσωσης των συναισθημάτων που χαρακτηρίζουν τον άνθρωπο, καθώς ενώ αισθάνεται προσκολλημένος στα εθνικά ιδεώδη, αναζητά μια νέα πατρίδα. Στην αναζήτηση όμως αυτής της ιδέας, επιβάλλεται ν' απορρίψει μερικές από τις πολιτιστικές αξίες ή παραδόσεις που τον διέπουν και να υιοθετήσει τα ήθη και τα έθιμα της χώρας υποδοχής. Η διαδικασία αυτή, που γίνεται χωρίς κάποια εσωτερική σύγκρουση, είναι δυνατόν να οδηγήσει πολλές φορές στην δημιουργία ανάμικτων πολιτισμών, με τα ιστορικά παραδείγματα του Γάλλο – Ρωμαϊκού πολιτισμού, των Λατίνο – Αμερικανικών λαών, και άλλων τέτοιων περιπτώσεων, που δικαιολογούν την περίπτωση. Για τους Έλληνες όμως και του υπόλοιπους μετανάστες, ανάλογα με το αν η επίδραση είναι ενδο – Ευρωπαϊκή ή υπερπόντια, παρατηρείται γενικά μια διαφοροποίηση στον βαθμό της προσαρμογής στην χώρα υποδοχής. Καθώς, οι ενδο – Ευρωπαϊκοί μετανάστες, λόγω των μικρών αποστάσεων που τους χωρίζουν από την πατρίδα, διατηρούν δυνατούς και γερούς τους δεσμούς μαζί της, δεν αισθάνονται έντονη την ανάγκη να επενδύσουν πολιτιστικά και συναισθηματικά στην χώρα υποδοχής. Αντίθετα, οι υπερπόντιοι μετανάστες, που γνωρίζουν από πριν ότι λόγω των μεγάλων αποστάσεων δεν μπορούν να έχουν συχνή επαφή μαζί της, αποκόβουν σταθερά και αποφασιστικά τα δεσμά μ' αυτήν και η προσαρμογή τους στην χώρα υποδοχής είναι πρωταρχικής σημασίας για την επιβίωση τους.

Φαίνεται λοιπόν, ότι η ένταξη και η προσαρμογή των μεταναστών στην χώρα υποδοχής, εξαρτάται και επηρεάζεται σημαντικά από την θέση του στην αγορά εργασίας, την εν γένει αντιμετώπιση του από την χώρα υποδοχής και την προσωπική του διάθεση. Τα στοιχεία αυτά είναι αλληλένδετα, όταν χρησιμοποιείται από την χώρα υποδοχής σαν ανειδίκευτος εργάτης στις βιομηχανίες και στιγματίζεται όταν κατοικεί σε υποβαθμισμένες περιοχές της πόλης. Το άτομο, αντιδρά έτσι περίεργα και αισθάνεται εχθρότητα για την φιλοξενούσα χώρα και τον λαό της που δεν κάνει καμία σχεδόν προσπάθεια για την επιβίωσή του. Όταν όμως η χώρα υποδοχής, όπως συμβαίνει συνήθως στις υπερπόντιες μεταναστεύσεις, φροντίζει να παρέχει σε κάθε περίπτωση την ευκαιρία της επαγγελματικής αποκατάστασης, ο μετανάστης

αισθάνεται ικανοποίηση και δημιουργείται μεγαλύτερη διάθεση ένταξης και προσαρμογής στην φιλοξενούσα χώρα.

1.4.1.1. Η ΕΘΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ «ΧΑΜΕΝΗΣ ΓΕΝΙΑΣ»

Εκτός όμως από τα προβλήματα της ένταξης και της κοινωνικό – πολιτιστικής προσαρμογής του μετανάστη, εμφανίζεται πιο έντονο ακόμη το πρόβλημα της ένταξης στην νέα κοινωνία, των παιδιών του. Τα προβλήματα της προσαρμογής, ποικίλλουν ανάλογα με τον τόπο γέννησης των παιδιών, την ηλικία που είχαν κατά την μετανάστευση, ακολούθησαν τους γονείς πριν ή μετά, αν παρέμειναν μεγάλο ή μικρό χρονικό διάστημα μακριά από τους γονείς τους με άλλα συγγενικά πρόσωπα, αν μετανάστευσε όλη η οικογένεια μαζί και αν είχαν παρακολουθήσει για ένα διάστημα κάποια σχολή στην πατρίδα πριν ξενιτευτούν. Σε πιο ευνοϊκή θέση, σχετικά με την προσαρμογή στην φιλοξενούσα χώρα, βρίσκονται τα παιδιά που γεννήθηκαν σ' αυτή και αποτελούν την **«Δεύτερη γενιά των Μεταναστών»**. Καθώς μαθαίνουν από μικρά δύο διαφορετικές γλώσσες και μιλούν μέσα στο σπίτι την μητρική και έξω απ' αυτό την ξένη, ξεπερνούν πιο εύκολα το πρόβλημα της επικοινωνίας που αντιμετωπίζουν οι γονείς τους. Το γεγονός αυτό, καθώς μπορούν να παρακολουθήσουν άνετα τα διεθνή γεγονότα ή τα μέσα μαζικής επικοινωνίας (ΜΜΕ), έχει τεράστια σημασία στις σχέσεις τους με το φιλοξενούντα λαό. Το θέμα της γλώσσας, που αναπτύσσει συναισθηματικά ή κοινωνικά τα παιδιά των μεταναστών και προδιαγράφει την νέα τους ταυτότητα, αποτελεί έτσι πλεονέκτημα. Γίνεται όμως πιο περίπλοκο, αν μεταναστεύσουν σε πιο μεγάλη ηλικία και ταυτισθούν απόλυτα με την μητρική τους γλώσσα. Η εκμάθηση της νέας γλώσσας, που συνδέεται άμεσα με τον νέο πολιτισμό, δημιουργεί μεγάλη σύγχυση και διαταράσσει, καθώς βρίσκονται ξαφνικά αντιμέτωπα με δύο διαφορετικούς κόσμους, την εσωτερική τους ισορροπία. Στις περιπτώσεις αυτές, το μεγαλύτερο ποσοστό εμφανίζει χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, επειδή οι γονείς τους δεν γνωρίζουν καλά την ξένη γλώσσα και δεν μπορούν να τα βοηθήσουν.

Τα παιδιά των μεταναστών όμως, όταν δεν γνωρίζουν καλά την ξένη γλώσσα, αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα και αισθάνονται έντονη την προκατάληψη των ξένων παιδιών. Μειονέκτημα αποτελεί επίσης, ο

στιγματισμός της κοινωνίας στην χώρα υποδοχής, των παιδιών των μεταναστών που συχνά τοποθετούνται, με την δικαιολογία της γλώσσας, σε αποτυχημένα, με χαμηλό πνευματικό επίπεδο σχολεία που τα καταδικάζουν σε μια περιορισμένου βαθμού μόρφωση και τα προορίζουν αργότερα, για άλλου είδους εργασίες. Η πολιτιστική σύγχυση των παιδιών των μεταναστών, ενισχύεται επίσης, από τις έντονα συγκρουόμενες καταστάσεις που αντιμετωπίζονται σε σχέση με άλλους πολιτισμούς, με αξίες, ήθη, έθιμα, θρησκεία και ιδεολογίες, διαφορετικές απ' εκείνες που γνώριζαν μέχρι τότε. Επιβάλλεται επομένως, με απώτερο σκοπό την αντιμετώπιση της περιφρόνησης και την αποξένωση των συνομήλικων τους στην χώρα υποδοχής, ν' αποβάλλουν την πολιτιστική τους ταυτότητα, για να αφομοιωθούν και να ενταχθούν πιο εύκολα στην νέα αυτή κοινωνία. Η απόφαση τους να στραφούν προς την μια ή την άλλη κατεύθυνση, εξαρτάται όμως από την προσωρινότητα ή την μονιμότητα της διαμονής της οικογένειάς τους, στην φιλοξενούσα χώρα. Όταν τα παιδιά αυτά αισθανθούν ότι η παραμονή είναι προσωρινή, αδιαφορούν να μάθουν σωστά την γλώσσα και να έχουν καλή απόδοση στο σχολείο. Η ένταξη και η επιτυχία τους δε, στην χώρα υποδοχής, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό, από την εν γένει ατμόσφαιρα που επικρατεί στο σπίτι.

Κλείνοντας, η πρώτη γενιά των μεταναστών, προσανατολισμένη στον πολιτισμικό της χαρακτήρα από τη χώρα προέλευσης, προσπαθεί να τον μεταδώσει στην επόμενη. Η δεύτερη γενιά με τη σειρά της, κινείται μέσα σε δυο κοινωνικοπολιτισμικά περιβάλλοντα, διχάζεται ανάμεσα σε δύο κοινωνικές πραγματικότητες και συγκρούεται με τις εθνικές και πολιτισμικές αξίες των γονιών. Γι' αυτό και είναι επίσης γνωστή, ως "η χαμένη γενιά".

1.4.2. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΩΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ.

Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης, είναι επίσης σημαντικές και για την χώρα υποδοχής των μεταναστών, καθώς πολλές απ' αυτές που αναφέρθηκαν παραπάνω, ισχύουν από αντίθετη άποψη. Οι πιο σημαντικές και ιδιάζουσες στην περίπτωση αυτή είναι:

♦ **Η Μετανάστευση αλλοιώνει σημαντικά την δημογραφική εμφάνιση και την δομή της χώρας υποδοχής.**

Ο πληθυσμός της, αυξάνει πολλές φορές εντυπωσιακά και αλλάζει η δομή του, δεδομένου ότι κατά κανόνα, οι μετανάστες είναι άντρες νέας ηλικίας (όταν η μετανάστευση γίνεται κυρίως για οικονομικούς λόγους).

♦ **Από οικονομική άποψη η χώρα υποδοχής ωφελείται σημαντικά από τους μετανάστες.**

Χρησιμοποιώντας ανειδίκευτους εργάτες, έχει μηδαμινό κόστος και ωφελούνται ανάλογα, καθώς αυξάνουν την παραγωγή τους οι βιομηχανίες. Η είσοδος σε μικρό χρονικό διάστημα μεγάλου αριθμού μεταναστών σε μια χώρα, διαταράσσει επίσης, την ισορροπία της προσφοράς και της ζήτησης εργασίας και κρατά σε χαμηλό επίπεδο, τους μισθούς τόσο των μεταναστών στην ξένη χώρα, όσο και των κατοίκων της, που ενδιαφέρονται να κάνουν περιουσία και αδυνατούν ν' αποκτήσουν μεγάλους μισθούς, τουλάχιστον στην αρχή της απασχόλησης τους.

♦ **Η νοοτροπία και η κοινωνική δομή της χώρας διαταράσσεται.**

Καθώς τα άτομα ή οι ομάδες που μεταναστεύουν, μεταφέρουν μαζί τους τα ήθη, τα έθιμα και τις απόψεις τους για τα διάφορα κοινωνικά θέματα, όπως η θρησκεία, η παιδεία, η ηθική και οι διάφορες αξίες, επηρεάζεται η παραμονή τους.

♦ **Η άμεση επίπτωση της εισροής ξένου πληθυσμού σε μια χώρα και η δημιουργία διαπροσωπικών σχέσεων και αντιδράσεων ανάμεσα στους μόνιμους κατοίκους και τους μετανάστες.**

Οι αντιδράσεις αυτές, καταλήγουν συχνά στην δημιουργία ρατσιστικών τάσεων εκ μέρους των μόνιμων κατοίκων, που δεν αποδέχονται τους μετανάστες στην οικονομία τους ή στην καθημερινή τους ζωή και προσπαθούν να τους απορρίψουν ή να τους περιορίσουν όσο το δυνατόν πιο πολύ, σε ορισμένες γεωγραφικές περιοχές, που πολλές φορές αποτελούν «Γκέτο» και περιορίζονται σε ορισμένους μόνο κλάδους της οικονομίας και των γενικότερων δραστηριοτήτων τους, στην χώρα υποδοχής. Ο ρατσισμός αυτός, αποτελεί

συνήθως, μόνιμη αιτία προστριβών, διαπληκτισμών και εγκληματικών ενεργειών ανάμεσα στις δύο κοινότητες.

♦ **Η αυξημένη εγκληματικότητα των μεταναστών.**

Σε αρκετές χώρες, παρατηρείται κάποιος συσχετισμός ανάμεσα στην μετανάστευση και την εγκληματικότητα, αν και πολλές έρευνες σχετικά με το θέμα, δεν συμφωνούν πάντα μεταξύ τους. Είναι όμως γεγονός, ότι πολλοί από τους μετανάστες ζουν, τουλάχιστον στην αρχή, κάτω από άθλιες συνθήκες και οι διάφορες παρατηρήσεις που σχετίζονται μ' αυτό, αποδεικνύουν ότι η εγκληματικότητα την πρώτης γενιάς των μεταναστών ήταν και είναι γενικά, κάπως μειωμένη, λόγω της ανασφάλειας που αισθάνονται και του φόβου που υπάρχει ότι σε περιπτώσεις παρανομίας θα απελαθούν από την φιλοξενούσα χώρα. Αντίθετα, η εγκληματικότητα της δεύτερης γενιάς εμφανίζεται, με βασικά αίτια την ελλιπή ένταξη και την περιθωριοποίηση της, περισσότερο αυξημένη.

1.4.3. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΩΡΑ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ

Μερικές από τις θετικές επιπτώσεις της μετανάστευσης για την χώρα αποστολής, είναι η μείωση της ανεργίας και η ενίσχυση του ισοζυγίου πληρωμών, με την αποστολή μεταναστευτικών εμβασμάτων, για την συντήρηση της οικογένειας των μεταναστών και την εισροή ξένου κεφαλαίου για μόνιμη επένδυση στην πατρίδα. Στον τομέα της εργασίας, αν ο μετανάστης αποκτήσει, στην χώρα υποδοχής κάποια ειδικότητα, επανερχόμενος θα μπορεί να βοηθήσει με τις γνώσεις που θα έχει αποκτήσει, για πειθαρχημένη, συντονισμένη και αποδοτική εργασία, στην προσπάθεια εξύψωσης του πολιτιστικού επιπέδου του λαού και την κάλυψη των κενών σε μερικούς τομείς της βιομηχανίας.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης, έχει όμως για την χώρα αποστολής, καθώς αποδυναμώνεται από τους νέους των παραγωγικών τάξεων που θεωρούνται απαραίτητοι για την οικονομική της ανάπτυξη, πολλές φορές αρνητικές επιπτώσεις. Κυρίως οι νέοι που αποφασίζουν πιο εύκολα να μεταναστεύσουν, συντελούν στην μείωση του ποσοστού των γεννήσεων ή των γάμων και την αύξηση του ποσοστού γήρανσης του πληθυσμού της πατρίδας τους. Όταν δε η χώρα αποστολής αρχίσει ν' αναπτύσσεται οικονομικά και βιομηχανικά, η έλλειψη εργατικού δυναμικού των παραγωγικών τάξεων, γίνεται εντονότερη. Αρνητική τέλος επίπτωση, είναι και η οικονομική εξάρτηση της χώρας αποστολής από την χώρα υποδοχής των μεταναστών.

1.5. Η ΕΛΛΑΔΑ ΩΣ ΧΩΡΑ ΥΠΟΔΟΧΗΣ

Οι εξελίξεις που οδήγησαν στη μετατροπή της Ελλάδας από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής, εντάσσονται στο ευρύτερο παγκόσμιο και περιφερειακό πλαίσιο κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών αλλαγών των τελευταίων δεκαετιών του 20^{ου} αιώνα, μέσα στο οποίο και οι υπόλοιπες χώρες της Νότιας Ευρώπης, έγιναν σταδιακά χώρες υποδοχής μεταναστών.

Η αλλαγή αυτή, οφείλεται στην μεταβολή του προφίλ, της σχετικής θέσης και του ρόλου των περιοχών του κόσμου και στην αλλαγή του χαρακτήρα της συμμετοχής τους στο μεταναστευτικό φαινόμενο. Σχετίζεται επίσης, με τον μεταβαλλόμενο χαρακτήρα του διεθνούς καταμερισμού εργασίας και την αλλαγή των νοτιοευρωπαϊκών κρατών μέσα σ' αυτόν. Η αλλαγή, λαμβάνει χώρα γύρω στο 1970. Η Ελλάδα, από το έτος 1970 ως σήμερα, μπορεί να χαρακτηριστεί ως χώρα υποδοχής μεταναστών. Πιο συγκεκριμένα, την περίοδο μετά το 1970, εισρέουν μετανάστες από την Αφρική και την Ασία (Αίγυπτος, Αιθιοπία, Πακιστάν, Φιλιππίνες). Από το έτος 1980, εισρέουν μετανάστες από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες (Πολωνία, Βουλγαρία κ.ά), ενώ από το 1990, εισρέουν στην Ελλάδα μετανάστες κυρίως από την Αλβανία⁶.

Ειδικότερα τα αίτια είναι τα εξής ^{7 8}:

1. Ο οικονομικός ρόλος που παίζει η χώρα στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και η διαδικασία αναζήτησης φτηνής εργασίας ως αναπτυξιακής στρατηγικής, μιας μερίδας του ελληνικού κεφαλαίου.
2. Η σημαντική αλλαγή, που επήλθε στη δομή και στη δυναμική των ανεπτυγμένων οικονομιών. Από τη δεκαετία του 1970 και μέχρι το τέλος του 1980, η οικονομική κρίση στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, οι επενδύσεις στην ελληνική οικονομία και κατ' επέκταση η ανάγκη για

---

⁶ Πετρινώτη Ξ. (1993), «Η Μετανάστευση Προς Την Ελλάδα». Αθήνα:Οδυσσεάς.

⁷ Λαμπριανίδης Λ. - Λυμπεράκη Α. (2001), «Αλβανοί Μετανάστες Στη Θεσσαλονίκη». Θες/νικη:Παρατηρητής, σελ.118.

⁸ Λουκάκη (2005), Σημειώσεις μαθήματος «Διαπολιτισμική Κοινωνική Εργασία». Ηράκλειο:ΤΕΙ Κρήτης.

εργατικά χέρια, δημιουργούν μεταναστευτικά ρεύματα προς την Ελλάδα.

3. Η έξαρση των χρόνιων προβλημάτων των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών, εξαιτίας της αναδιάρθρωσης της οικονομίας και της αποτυχίας των αναπτυξιακών προγραμμάτων στις λεγόμενες χώρες του « Τρίτου Κόσμου».
4. Η κατάρρευση των καθεστώτων του σοσιαλισμού και οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις, που ακολούθησαν στην πρώην Σοβιετική Ένωση.
5. Ο ανοιχτός οικονομικός χαρακτήρας των νοτιοευρωπαϊκών οικονομιών, που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τον τουρισμό, το εμπόριο και την ναυτιλία, που σε εκείνες της δεκαετίες ανθίζουν.
6. Ο εκδημοκρατισμός της Ελλάδας γύρω στο 1970, που οδήγησε στην εξομάλυνση της πολιτικής ζωής και στην ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
7. Η ενθάρρυνση των χωρών αποστολής, για παλιννόστηση των μεταναστών τους, γύρω στο 1973-1985.
8. Το άνοιγμα των συνόρων μας με την Αλβανία, που προκάλεσε ένα μεγάλο αριθμό μεταναστών γύρω στο 1990.
9. Ο ανεπαρκής έλεγχος των ελληνικών συνόρων.
10. Η αυστηρότερη και περιοριστική πολιτική των κρατών της Δυτικής Ευρώπης.
11. Η κυριαρχία των οικογενειακών μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα, που αποτελούν βασικό παράγοντα για την αύξηση της ζήτησης φτηνού, ευέλικτου και συχνά μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού.
12. Ο γεωργικός και κτηνοτροφικός τομέας, προσέλκυσε αρκετούς μετανάστες, που ήλπιζαν να βρουν ανειδίκευτες εργασίες.

1.6. ΧΩΡΑ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ - ΑΦΡΙΚΗ

Μελετώντας το φαινόμενο της μετανάστευσης και εστιάζοντας στην μετακίνηση, εγκατάσταση και την ανάπτυξη σχέσεων των μεταναστών αφρικανικής καταγωγής με τους γηγενείς, θεωρούμε σημαντικό να μιλήσουμε για την Αφρική, η οποία περιλαμβάνει τις χώρες αποστολής των ανθρώπων αυτών. Με αυτόν τον τρόπο, ίσως γίνουν περισσότερο κατανοητά τόσο τα αίτια που οδηγούν τα άτομα στη μετανάστευση, όσο και τα χαρακτηριστικά εκείνα, που διαμορφώνουν την διαφορετική πολιτισμικότητά, αλλά και την εικόνα που ο υπόλοιπος κόσμος, έχει για την Αφρική και τους λαούς της, κάτι αρκετά ενδιαφέρον, αφού τελικά ίσως παίζει ιδιαίτερο ρόλο στην αντιμετώπιση των Αφρικανών εκτός Αφρικής.

Η ήπειρος αυτή ονομάστηκε **“Αφρική”** για πρώτη φορά τον 2^ο π.Χ. αιώνα από τους Ρωμαίους, πιθανόν από το όνομα της φυλής “Αφαρίκας” που ζούσε γύρω από την αρχαία Καρχηδόνα, κοντά στη σημερινή Τύνιδα. Η ονομασία αυτή, αν και αναφερόταν μόνο στη συγκεκριμένη περιοχή, γενικεύτηκε για ολόκληρη την ήπειρο, που αλλιώς ονομάζεται σήμερα Μαύρη ήπειρος, λόγω του χρώματος των κατοίκων της.⁹

Η γεωγραφική θέση της ηπείρου, εμπόδισε τις πολιτισμικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κατοίκων της και των λαών του υπόλοιπου κόσμου. Η έρημος Σαχάρα – μεγαλύτερη σε έκταση από τη Δυτική Ευρώπη – περιόρισε σημαντικά τις επαφές των Αφρικανών με τους λαούς της Μεσογείου και της Ευρώπης, ενώ δύο ωκεανοί (Ατλαντικός και Ινδικός) εμπόδισαν για αιώνες την ανάπτυξη σχέσεων με άλλους πολιτισμούς. Επιπλέον, οι ακτές της Αφρικής, προσφέρανε λίγα φυσικά λιμάνια που θα μπορούσαν να φιλοξενήσουν μεγάλα σκάφη και να ενθαρρύνουν το διηπειρωτικό εμπόριο. Από την άλλη πλευρά, οι κάτοικοι της ηπείρου ελάχιστα στράφηκαν προς τη θάλασσα κι έτσι η απομόνωσή της αυτή είχε οικονομικές και πολιτισμικές συνέπειες. Όπως το έθεσε ο μεγάλος ιστορικός Fernand Braudel¹⁰, «οι εξωτερικές επιρροές έφθαναν πολύ σιγά, σταγόνα-σταγόνα, στην τεράστια αφρικανική ήπειρο νοτίως της Σαχάρας».

⁹ <http://www.bbc.co.uk/worldservice/africa/features/storyofafrica>

¹⁰ Ρούσσο Σ., Σκλιάς Π., Σωτηρόπουλος Δ.Α., Χουλιάρης Α. (2005), «Ο Τρίτος Κόσμος». Αθήνα: Παπαζήση.

«Ο Jared Diamond, υποστήριξε ότι η Αφρική δεν αναπτύχθηκε όπως η Ευρώπη και η Κίνα για τρεις λόγους :

1. Γιατί οι Αφρικανοί είχαν στη διάθεσή τους λιγότερους φυσικούς πόρους. Η Αφρική υστερούσε έναντι της Ευρασίας, όχι μόνο σε πλούσια εδάφη, αλλά και σε ζώα τα οποία μπορούν να εξημερωθούν και σε φυτά με καρπούς πλούσιους σε θρεπτικές ουσίες, τα οποία μπορούσαν να καλλιεργηθούν. Η έλλειψη αυτή έχει μεγάλη σημασία, καθώς μόνο μετά την αύξηση της παραγωγής τροφίμων, οι άνθρωποι μπορούν να στρέψουν τις δραστηριότητές τους σε άλλους τομείς.
2. Η Αφρική υστερούσε έναντι της Ευρασίας, σε ρυθμούς μετανάστευσης και διάχυσης (“diffusion”) της γνώσης. Οι περισσότεροι πληθυσμοί, δεν αναπτύσσουν αγροτικές δεξιότητες, τεχνολογικές καινοτομίες ή πολιτικές οντότητες μόνοι τους, αλλά τις αποκτούν λόγω των επαφών και των σχέσεων που αναπτύσσουν με άλλους πληθυσμούς. Η διάχυση της γνώσης και η μετανάστευση, ήταν ευκολότερη στην Ευρασία με τον κύριο άξονά της στη γραμμή Ανατολής – Δύσης (και κατά συνέπεια, με σχετικά μέτρια οικολογικά και γεωγραφικά εμπόδια) και λιγότερο εύκολη στην Αφρική με τον κύριο άξονα στη γραμμή Βορρά-Νότου (και τις πολλές κλιματολογικές ζώνες).
3. Ο σχετικά μικρός πληθυσμός της Αφρικής, σε αντίθεση με την Ευρασία που υπερείχε σε πληθυσμό, το οποίο σήμαινε πιο ανταγωνιστικές κοινωνίες και μεγαλύτερη πίεση για προσαρμογή. Ο Diamond υπογραμμίζει ότι η αναπτυξιακή ανισότητα μεταξύ Ευρασίας και Αφρικής, δεν αντανακλά φυλετικές διαφορές «όπως υποθέτουν οι λευκοί ρατσιστές. Αντίθετα, οφείλεται σε τυχαιότητες της γεωγραφίας και της βιογεωγραφίας»¹¹.

Τα παραπάνω βέβαια, δεν σημαίνουν ότι οι γεωγραφικοί περιορισμοί αφορούσαν στον ίδιο βαθμό ολόκληρη την ήπειρο νοτίως της Σαχάρας. Μια από τις περισσότερο ευνοημένες περιοχές της Μαύρης Αφρικής, ήταν η σημερινή δυτική Αφρική – η σημερινή Νιγηρία, η Γκάνα και οι γειτονικές τους χώρες. Αυτή η περιφέρεια, διέθετε μερικά από τα πιο γόνιμα εδάφη της ηπείρου, άφθονες βροχοπτώσεις και το ποτάμιο σύστημα του Νίγηρα. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο, ότι σε αυτήν την περιοχή, εμφανίστηκαν μερικά από τα

---

¹¹ Ρούσσοσ Σ., Σκλιάς Π., Σωτηρόπουλος Δ.Α., Χουλιάρης Α. (2005), «Ο Τρίτος Κόσμος». Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 96.

μεγαλύτερα και ισχυρότερα κράτη στην προ-αποικιακή ιστορία της Αφρικής. Ωστόσο, ακόμη και σε αυτή την ευνοημένη περιφέρεια, οι πολιτικές οντότητες ήταν – με παγκόσμια κριτήρια - μικρές και αδύναμες (η αυτοκρατορία του Ογο δεν ήταν μεγαλύτερη από 150.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα, ενώ η αυτοκρατορία του Asante, δεν μπόρεσε να αντισταθεί ούτε σε εμπορική διείσδυση).

Το αποτέλεσμα των εσωτερικών γεωγραφικών εμποδίων, ήταν ότι οι λαοί της ηπείρου όχι μόνο αποκόπηκαν από τον υπόλοιπο κόσμο, αλλά σε μεγάλο βαθμό, και μεταξύ τους. Οι επαφές και οι επιρροές μεταξύ των αφρικανικών πληθυσμών, ήταν σχετικά περιορισμένες. Έτσι, ο πληθυσμός της Αφρικής χαρακτηρίστηκε από μια εντυπωσιακή ποικιλομορφία. Παρόλο που οι κάτοικοι της ηπείρου αποτελούν το 10% του παγκόσμιου πληθυσμού, ο αριθμός των αφρικανικών γλωσσών ξεπερνά το 1/3 του παγκόσμιου συνόλου.

1.6.1. ΤΟ ΔΟΥΛΕΜΠΟΡΙΟ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ.

Ποτέ άλλοτε στην ανθρώπινη ιστορία δεν μετακινήθηκαν τόσο πολλοί άνθρωποι, χωρίς την θέλησή τους, από μια ήπειρο σε άλλες.

Το δουλεμπόριο, που διήρκεσε συνολικά δέκα αιώνες, ακολούθησε τρεις δρόμους. Ο πρώτος ήταν αυτός της Σαχάρας, μέσω του οποίου υπολογίζεται ότι διακινήθηκαν 8.000.000 άνθρωποι. ο δεύτερος ήταν εκείνος του Ινδικού Ωκεανού από τον οποίο μεταφέρθηκαν περίπου 5.000.000 άνθρωποι και ο τρίτος ήταν ο δρόμος του Ατλαντικού (ευρωπαϊκό δουλεμπόριο) μέσω του οποίου έφθασαν στη Βόρεια και τη Νότια Αμερική πάνω από 11.000.000 άνθρωποι.

Οι συνθήκες μεταφοράς ήταν συχνά φριχτές. Σχετικά με το ευρωπαϊκό δουλεμπόριο, υπολογίζεται ότι το 13% των σκλάβων δεν έφθασαν ποτέ στον προορισμό τους. Πάνω από 1,5 εκατομμύριο άνθρωποι, πέθαναν από αφυδάτωση και δυσεντερία κατά τη διέλευση του Ατλαντικού.

Οι Άραβες, χρησιμοποίησαν τις Αφρικανές ως υπηρέτριες και παλλακίδες και τους Αφρικανούς ως εργάτες και, μερικές φορές ως στρατιώτες. Αντίθετα οι Ευρωπαίοι χρησιμοποίησαν τους Αφρικανούς και τις Αφρικανές ως εργάτες

και εργάτριες στις φυτείες ζαχαροκάλαμου, καπνού και βαμβακιού στις αποικίες του Νέου Κόσμου.

Το δουλεμπόριο, είχε πολύ σημαντικό κόστος για την Αφρική. Πρώτον, ήταν ένα πολύ ισχυρό πλήγμα για την ήπειρο. Δεύτερον, ενώ η εκβιομηχάνιση σε άλλες περιοχές του κόσμου εντεινόταν, οι αφρικανικές οικονομίες ενεπλάκησαν σε μια εντελώς αντιπαραγωγική δραστηριότητα. Τρίτον, το δουλεμπόριο υπέσκαψε την εξουσία και την ισχύ ορισμένων σχετικά αναπτυσσόμενων πολιτικών οντοτήτων στην Αφρική και ήταν η αιτία βίαιων συγκρούσεων μεταξύ Αφρικανών (καθώς οι Ευρωπαίοι χρησιμοποιούσαν Αφρικανούς για να συλλέγουν Αφρικανούς). Και τέταρτον, μερικές από τις πιο μακροχρόνιες συνέπειες του δουλεμπορίου ήταν ψυχολογικές. Ακόμη και σήμερα, οι μνήμες του δουλεμπορίου έχουν αρνητικές επιπτώσεις τόσο για τις κοινωνικές σχέσεις στη Βόρεια Αμερική, όσο και για τις διεθνείς σχέσεις μεταξύ των αφρικανικών κρατών και της Δύσης.

Το έτος που τυπικά σηματοδότησε το τέλος του ατλαντικού δουλεμπορίου ήταν το 1807, όταν η Μεγάλη Βρετανία, αποφάσισε να θέσει εκτός νόμου το εμπόριο ανθρώπων. Η απόφαση αυτή, στην πραγματικότητα συνδεόταν λιγότερο με την υιοθέτηση ανθρωπιστικών ιδεωδών και περισσότερο με τις επιπτώσεις της βιομηχανικής επανάστασης. Η εξαγωγή σκλάβων στις φυτείες του δυτικού ημισφαιρίου, άρχισε σταδιακά να χάνει το οικονομικό της περιεχόμενο, καθώς οι Ευρωπαίοι ανακάλυψαν τη δυνατότητα ανάπτυξης φυτειών στην ίδια την Αφρική. Πίστευαν μάλιστα ότι, εκτός από παραγωγός αγροτικών προϊόντων, η ήπειρος θα μπορούσε να εξελιχθεί σε σημαντική αγορά για τα ευρωπαϊκά βιομηχανικά αγαθά.¹²

1.6.2. ΚΑΙ ΜΕΤΑ...Η ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΑ.

Το 1884, στη Συνδιάσκεψη του Βερολίνου, οι ευρωπαϊκές δυνάμεις διαίρεσαν την ήπειρο σε ζώνες επιρροής. Στις επόμενες δύο δεκαετίες, σχεδόν το σύνολο της Αφρικής είχε τεθεί υπό ευρωπαϊκό έλεγχο. Για τους περισσότερους μελετητές, τα κύρια κίνητρα της ευρωπαϊκής αποικιοκρατίας στην Αφρική, ήταν περισσότερο πολιτικά παρά οικονομικά. Οι ανταγωνισμοί

---

¹² <http://www.ert.gr/exandas/nigiras/linkNo1>

μεταξύ των ευρωπαϊκών δυνάμεων και η αναζήτηση «εθνικού μεγαλείου» ήταν μεταξύ των σημαντικότερων αιτιών.

Η Γαλλία, κυριάρχησε στη βόρεια και τη δυτική Αφρική, η Βρετανία στην ανατολική και τη νότια και το Βέλγιο στην κεντρική. Η Πορτογαλία, η Ιταλία και η Γερμανία απέκτησαν επίσης σημαντικά εδάφη. Το αποικιακό κράτος, δεν βασιζόταν στη νομιμοποίηση μέσω κάποιου κοινωνικού συμβολαίου, αλλά στον καταναγκασμό. Οι ευρωπαίοι διοικητές των αποικιών, δεν λογοδοτούσαν στους Αφρικανούς τους οποίους κυβερνούσαν. Ουσιατικά, υπάκουαν σε εντολές, που έρχονταν από τις μητροπόλεις. Οι διοικητές, ασχολούνταν όχι με την παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, αλλά με τη διατήρηση της τάξης και την απόσπαση οικονομικών πόρων. Ένας γάλλος αξιωματούχος της εποχής, έγραψε χαρακτηριστικά ότι « ο ευρωπαίος διοικητής δεν τοποθετείται για να παρατηρεί τη φύση... Έχει μια αποστολή... να επιβάλλει κανονισμούς... να περιορίζει τις ατομικές ελευθερίες... να συλλέγει φόρους»(συχνά δυσβάσταχτους).

Σε ορισμένες περιπτώσεις, η αποικιοκρατία είχε τραγικό κόστος σε ανθρώπινες ζωές. Η συγκλονιστικότερη περίπτωση είναι το «Ελεύθερο Κράτος του Κονγκό», το οποίο αποτελούσε προσωπική κτήση του Βασιλιά Λεοπόλδου Β' του Βελγίου. Στο διάστημα 1885-1908, πέντε ως οχτώ εκατομμύρια Αφρικανοί, έχασαν τη ζωή τους απο αποικιοκρατική βία (που περιλάμβανε συστηματικούς ακρωτηριασμούς). Πρόκειται για ένα απο τα μεγαλύτερα αλλά και τα πιο λησμονημένα εγκλήματα στην ανθρώπινη ιστορία.

Για πολλούς αναλυτές, η σημαντικότερη πολιτική επίπτωση της αποικιοκρατίας, ήταν η χάραξη αυθαίρετων συνόρων. Τα σημερινά διεθνή σύνορα των κρατών της Αφρικής είναι σχεδόν εξ ολοκλήρου αποτέλεσμα της ευρωπαϊκής εισβολής. Οι ευρωπαίοι αποικιοκράτες, επέβαλαν γεωγραφικά όρια τα οποία αντανάκλυσαν, συχνά, περισσότερο την ισορροπία δυνάμεων μεταξύ τους παρά τις πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές πραγματικότητες της ηπείρου. Ορισμένες φορές μάλιστα, αγνοούσαν ακόμη και την ύπαρξη ανθρώπων, όπως το έθεσε ο Βρετανός πρωθυπουργός Λόρδος Salisbury μετά από μια αγγλο-γαλλική συνδιάσκεψη το 1890 «ασχολούμασταν με το να χαράσσουμε γραμμές πάνω σε χάρτες, σε περιοχές όπου δεν έχει πατήσει το πόδι του ο λευκός άνθρωπος. Δίναμε ο ένας στον άλλο βουνά και ποτάμια και

λίμνες με μόνο εμπόδιο ότι ποτέ δεν ξέραμε ακριβώς που βρίσκονται αυτά τα βουνά, τα ποτάμια και οι λίμνες»¹³.

Τα αυθαίρετα σύνορα είχαν σημαντικές συνέπειες :

1. Πολιτικές. Ο σομαλικός αλυτρωτισμός στη δεκαετία του 1970 και ο εμφύλιος πόλεμος στο Σουδάν, είναι κλασικά παραδείγματα.
2. Οικονομικές. Πολλά κράτη, βρέθηκαν χωρίς τους οικονομικούς πόρους (καλλιεργήσιμη γη ή/και ορυκτό πλούτο) για να αναπτυχθούν. Δεκατέσσερις χώρες της Αφρικής (περισσότερες απο οποιαδήποτε άλλη ήπειρο), έμειναν περικλειστές – χωρίς δηλαδή πρόσβαση στη θάλασσα – με προφανείς συνέπειες για τις προοπτικές οικονομικής ανάπτυξής τους.

1.6.3. Η ΑΠΟΑΠΟΙΚΙΟΠΟΙΗΣΗ.

Η παραχώρηση της «Αφρικής στους Αφρικανούς», δεν ήταν αποτέλεσμα σκέψεων δικαίου και αναγνώρισης λανθασμένων κινήσεων των Ευρωπαίων. Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στην πορεία προς την αποαποικιοποίηση, κι αυτό γιατί άφησε κατεστραμμένο μεγάλο τμήμα της Ευρώπης, απαιτώντας τεράστιους πόρους για ανασυγκρότηση. Το κόστος διατήρησης των αποικιών, αποδείχθηκε δυσβάσταχτο για τους Ευρωπαίους και έτσι οι ιδέες για την παραχώρηση της αυτοδιάθεσης άρχισαν να φαίνονται πιο ρεαλιστικές.

Το έτος κατά το οποίο τα περισσότερα κράτη της ηπείρου κέρδισαν την ανεξαρτησία τους, ήταν το 1960,. ωστόσο στις χώρες με έντονη παρουσία των λευκών εποίκων, η ανεξαρτησία έφτασε δυσκολότερα και, σε αρκετές περιπτώσεις, πολύ αργότερα. Στο μεγαλύτερο, πάντως, μέρος της ηπείρου, η αποαποικιοποίηση ήταν ομαλή.

Ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της ανεξάρτητης πλέον Αφρικής, ήταν ότι τα ανεξάρτητα κράτη της ηπείρου ήταν αδύναμα, συχνά ανίκανα να συλλέξουν φόρους και να παράσχουν ασφάλεια στους πολίτες τους.

Βαθμιαία, οι προσωποπαγείς μορφές διακυβέρνησης, έγιναν το κυρίαρχο χαρακτηριστικό της πολιτικής ζωής της Αφρικής. Οι ηγέτες ήταν πάνω από

---

¹³ Ρούσσοσ Σ., Σκλιάς Π.,Σωτηρόπουλος Δ.Α., Χουλιάρας Α. (2005), «Ο Τρίτος Κόσμος».Αθήνα:Παπαζήση, σελ. 111.

τον νόμο, αρνούμενοι να παραχωρήσουν ή να μοιραστούν την εξουσία. Αναμφίβολα, η προσωποπαγής εξουσία ευνόησε την αυθαιρεσία και τη διαφθορά. Επιπλέον, όταν οι Αφρικανοί ηγέτες ένωσαν ότι απειλούνταν δεν δίσταζαν να χρησιμοποιούν τις μεθόδους των αποικιοκρατών : η αστυνομία και ο στρατός αναλάμβαναν δράση. Σύντομα, οι δυνάμεις ασφαλείας κατανόησαν τη δύναμή τους. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 και μετά, πάνω από τις μισές χώρες της ηπείρου, είχαν την εμπειρία στρατιωτικών πραξικοπημάτων. Εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις, οι περισσότερες επεμβάσεις του στρατού στην πολιτική οδήγησαν σε οπισθοδρόμηση.

Πάνω απ' όλα, τα αδύναμα κράτη της Αφρικής απέτυχαν στην οικοδόμηση κοινών εθνικών ταυτοτήτων. Σε πολλές χώρες, οι εθνοτικές διαιρέσεις διατηρήθηκαν βαθιές και ασυμβίβαστες. Το Σουδάν και το Τσαντ, για παράδειγμα, παρέμειναν βαθύτατα διχασμένα ανάμεσα σε έναν αραβικό μουσουλμανικό βορρά και έναν αφρικανικό χριστιανικό νότο. Και οι δύο χώρες υπέφεραν από καταστροφικούς εμφυλίους πολέμους, που διαρκούν για δεκαετίες. Τα αδύναμα αφρικανικά κράτη, δημιουργήθηκαν σε ένα διεθνές περιβάλλον στο οποίο κυριαρχούσε ο Ψυχρός Πόλεμος.

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, κλόνισε τα κράτη της ηπείρου. Στην περίοδο του διπολισμού, οι αφρικανικές ελίτ μπορούσαν, με τη συμπαράταξή τους με μια από τις δύο υπερδυνάμεις, να εξασφαλίσουν την εξωτερική νομιμοποίησή τους. Ένα μέρος της εξωτερικής αυτής νομιμοποίησης προερχόταν από την παροχή πόρων (οικονομική βοήθεια) και ένα άλλο συνδεόταν με την παροχή ασφάλειας (στρατιωτική βοήθεια, εγγυήσεις και επεμβάσεις). Η διασπορά όπλων, που είχαν συσσωρευτεί την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, στον ευρύτερο πληθυσμό ευνόησε ένοπλες εξεγέρσεις. Η βία έγινε ο κανόνας σε πολλές χώρες. Το 1994, στη Ρουάντα, σε μια πρωτοφανή σφαγή (την Τρίτη γενοκτονία του 20^{ου} αιώνα) και σε διάστημα τριών μηνών, εξτρεμιστές της εθνότητας των Hutu, δολοφόνησαν πάνω από 500.000 Tutsi και μετριοπαθείς Hutu.

Σε πολλές, όμως, περιπτώσεις η κρίση νομιμοποίησης του αφρικανικού κράτους, δεν έφερε την κατάρρευση αλλά την πολιτική φιλελευθεροποίηση, τον εκδημοκρατισμό και την πολιτική αλλαγή. Στο διάστημα 1991-1994, δεκατέσσερις Αφρικανοί ηγέτες αντικαταστάθηκαν μετά από εκλογές, ενώ λίγα χρόνια μετά, σχεδόν το σύνολο των κρατών της Αφρικής, είχε υιοθετήσει

πολυκομματικά συστήματα. Η σημαντικότερη, ίσως, αλλαγή έλαβε χώρα στη Νότιο Αφρική το 1994, όταν για πρώτη φορά η μαύρη πλειοψηφία ψήφισε σε εθνικές εκλογές και η άνοδος στην εξουσία του Nelson Mandela σηματοδότησε, και τυπικά, την κατάρρευση των θεσμοθετημένων φυλετικών διακρίσεων (apartheid).

1.6.3.1 ΑΦΡΙΚΗ ΣΗΜΕΡΑ..

Σήμερα στην Αφρική, βρίσκονται 33 από τις 49 λιγότερο αναπτυγμένες χώρες του πλανήτη. Και οι κάτοικοι της ηπείρου, παρόλο που αποτελούν το 10% του παγκόσμιου πληθυσμού, διαθέτουν μόλις το 1% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Σχεδόν 300 εκατομμύρια άνθρωποι (περίπου ο μισός πληθυσμός της Αφρικής) ζουν κάτω από το απόλυτο όριο της φτώχειας (1 δολάριο την ημέρα)- 58 εκατομμύρια περισσότεροι από ότι το 1990. Και καθώς πάνω από 29 εκατομμύρια Αφρικανοί (περίπου 70% του παγκόσμιου συνόλου) πάσχουν από HIV/AIDS, σε αρκετές χώρες το προσδόκιμο ζωής (που κατά μέσο όρο ανέρχεται μόλις στα 48 έτη) μειώνεται.

Περισσότερο από το 1/3 των παιδιών υποσιτίζονται και πάνω από το 40% δεν έχουν πρόσβαση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Μάλιστα, για σχεδόν 1/6 του πληθυσμού της ηπείρου, ο πόλεμος αποτελεί μέρος της καθημερινής ζωής. Η μετανάστευση είναι αναπόφευκτη και αναγκαία¹⁴.

---

¹⁴ Ρούσσος Σ., Σκλιάς Π., Σωτηρόπουλος Δ.Α., Χουλιάρης Α. (2005), «Ο Τρίτος Κόσμος». Αθήνα: Παπαζήση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο Η ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

2.1. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Η μετανάστευση γενικά, διαθέτει μια δυναμική διάσταση που αντιτίθεται και αντιπαραβάλλεται με τον παραδοσιακό χαρακτήρα και την στασιμότητα των απομονωμένων κοινωνικών συνόλων. Η εκούσια κυρίως, μετανάστευση που εκφράζει σε ατομικό επίπεδο την επιλογή μιας κίνησης και σε συνολικό επίπεδο την κατάργηση των απαγορεύσεων της ελεύθερης κυκλοφορίας ή την απαγόρευση της εγκατάλειψης μιας περιοχής και της εγκατάστασης σε μια άλλη, συνδυάζεται άμεσα με την διάσταση της ελευθερίας του ατόμου. Το φαινόμενο της μετανάστευσης, αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές κοινωνικό – οικονομικές εξελίξεις της μεταπολεμικής περιόδου στην Ευρώπη. Εμφανίζει όμως, και μια σημαντική πολιτική διάσταση καθώς, οι νέες συνθήκες της παράλληλης γνωριμίας, της συνεργασίας και της αλληλεξάρτησης, μπορούν να παίξουν αποφασιστικό ρόλο στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η παρουσία, ωστόσο, του σημαντικού αριθμού των ξένων εργαζομένων έχει άμεση σχέση με την ποιότητα ζωής, τα δικαιώματα των εργαζομένων, την κοινωνική και πολιτιστική πρόοδο, την εξέλιξη της οικονομίας και την συνεργασία ανάμεσα στις χώρες υποδοχής και αποστολής.

Οι διάφορες κυβερνήσεις, οι ερευνητές και οι διεθνείς οργανώσεις που ασχολήθηκαν περιστασιακά – ειδικά στις αρχές του 1960, που πραγματοποιήθηκε η διακίνηση του μεγαλύτερου αριθμού εργαζομένων στην Ευρώπη – με την μελέτη των τρόπων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της μετανάστευσης, έχουν ήδη επιτύχει για την επίλυση τους πολλά σημαντικά βήματα. Σε πολλές επίσης ανεπτυγμένες χώρες, η πολιτική των κρατών για τους μετανάστες, καλύπτει πολλές πτυχές των αναγκών και των προβλημάτων τους. Ειδικά για τους Έλληνες μετανάστες, έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος και από τα πρώτα κιόλας χρόνια, έγιναν συμφωνίες με τις ενδιαφερόμενες χώρες, για την προστασία των δικαιωμάτων και την κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων, που καλύπτουν το θέμα αυτό σε ικανοποιητικό βαθμό. Παράλληλα, για την διατήρηση της ελληνικής γλώσσας στα παιδιά των μεταναστών, υπηρετεί στις χώρες υποδοχής ένας σημαντικός αριθμός καθηγητών και η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία έχει οργανώσει ικανοποιητικά την εξυπηρέτηση των θρησκευτικών αναγκών των πιστών.

Υπάρχουν όμως και μερικά άλλα προβλήματα των μεταναστών, που καμιά από τις διακρατικές συμφωνίες δεν είναι δυνατόν να ρυθμίσει με απλό τρόπο. Είναι όλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν όσοι μεταναστεύουν σε μια ξένη και άγνωστη χώρα, αφήνοντας πίσω τους ότι πιο αγαπητό και οικείο. Είναι όλες οι συγκρούσεις και τα διλήμματα που αντιμετωπίζουν, καθώς βρίσκονται ανάμεσα σε δύο διαφορετικούς πολιτισμούς, δύο γλώσσες και δύο τρόπους ζωής. Η μόνιμη δε αυτή ασάφεια της κατάστασης των μεταναστών και της οικογένειάς τους, προσανατολίζουν την πολιτική ορισμένων κρατών όπως της Ολλανδίας, σε δύο βασικούς στόχους:

- ♦ **Να βοηθήσουν τους μετανάστες και την οικογένειά τους να προσαρμοσθούν στον τυπικό τρόπο ζωής και να εξασφαλίσουν στα παιδιά τους τις ίδιες πιθανότητες μόρφωσης με τα παιδιά της χώρας υποδοχής. και**
- ♦ **Να κρατήσουν τους μετανάστες και την οικογένειά τους σε άμεση επαφή με την γλώσσα και τον πολιτισμό της πατρίδας τους ώστε ν' αποφευχθούν οι τραυματισμοί από την απώλεια της εθνικής ταυτότητας και να δοθεί η δυνατότητα ενός νέου ξεκινήματος στην πατρίδα, σε περίπτωση επιστροφής.**

Αυτό όμως που επιβάλλεται να τονισθεί περισσότερο, είναι η αλλαγή της νοοτροπίας της χώρας υποδοχής προς τους μετανάστες ώστε να μην θεωρούνται ή να χρησιμοποιούνται σαν κατώτεροι εργάτες και να εκλείψει, από τους διάφορους φορείς, η οικονομική τους εκμετάλλευση. Χρειάζεται επίσης, ν' αναπτυχθούν ειδικά μέτρα για την παιδεία που θα εξαφανίζουν όλα τα κατεστημένα των μεταναστών. Αυτό όμως, αποτελεί μακροχρόνια προσπάθεια και θα χρειασθούν πολλά ακόμη χρόνια για να καθιερωθούν νέες, υγιείς και δημοκρατικές αντιλήψεις σχετικά με το θέμα, στις νεότερες γενιές των χωρών που φιλοξενούν ξένα άτομα¹⁵.

2.1.1. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ.

---

¹⁵ Μπένος Γ. «Η Σημασία Της Μετανάστευσης», www.apodimos.com.

Η μεταναστευτική πολιτική, είναι αναπόσπαστο κομμάτι της γενικότερης πολιτικής, που εφαρμόζει ένα κράτος. Συνήθως, απαρτίζεται: α) από νόμους που θεσπίζει το εκάστοτε κράτος για τη μεταχείριση των μεταναστών που διαμένουν στη συγκεκριμένη χώρα, β) από τις Διεθνείς Συμβάσεις, οι οποίες προβλέπουν κάποια δικαιώματα για τους μετανάστες, καθώς και γ) από τις Συνθήκες, που υπογράφονται μεταξύ κρατών-μελών και ορίζουν διάφορες προϋποθέσεις για τη μετακίνηση και παραμονή μεταναστών εντός των ορίων τους.

Τα μεταναστευτικά κύματα που δέχονται ή αποστέλλουν κάποιες χώρες, τις χαρακτηρίζουν αντίστοιχα σε χώρες υποδοχής και σε χώρες αποστολής. Οι χώρες υποδοχής είναι αυτές που κυρίως αναγκάζονται, να θεσπίσουν μέτρα και ν' ασκήσουν συγκεκριμένη πολιτική, με σκοπό να ενσωματώσουν τον πληθυσμό που εισέρχεται σ' αυτές.

Αν λάβουμε υπόψη μας ένα παλαιότερο διαχωρισμό των μελετητών του μεταναστευτικού φαινομένου έχουμε μια πιο ολοκληρωμένη άποψη, για τη μεταναστευτική πολιτική των χωρών υποδοχής και των χωρών αποστολής. Σύμφωνα με αυτό το διαχωρισμό, οι χώρες που ακολουθούν αφομοιωτική πολιτική, όπως οι Η. Π. Α και ο Καναδάς στοχεύουν κυρίως στην απόκτηση εργατικού δυναμικού, για την ενίσχυση της οικονομίας τους. Στη συνέχεια, διακρίνουμε τις χώρες οι οποίες αποβλέπουν στη μετατροπή της κοινωνίας υποδοχής σε πολυπολιτισμική κοινωνία (π. χ Σουηδία). Τις χώρες πολιτικής μη αφομοίωσης (όπως Γερμανία και η Ελβετία) όπου ακολουθούν μια αυστηρά ελεγχόμενη πολιτική, η οποία τουλάχιστον αρχικά απέκλειε τη μόνιμη εγκατάσταση των μεταναστών στη χώρα. Ακόμα, υπάρχουν χώρες με πολιτική που εκφράζει το αποικιοκρατικό τους παρελθόν π. χ Γαλλία, Μ. Βρετανία, Ολλανδία.¹⁶

Τέλος, συναντούμε χώρες που αποτελούσαν στο παρελθόν χώρες αποστολής μεταναστών, όπως :η Ισπανία, η Ιταλία και η Ελλάδα αλλά τις τελευταίες δεκαετίες έχουν μετατραπεί σε χώρες υποδοχής.

2.1.2. ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.

---

¹⁶ Μουσούρου, Λ,Μ (1991), «Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη». Αθήνα:Gutenberg.

Η σταδιακή μετατροπή όλων των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε χώρες υποδοχής μεταναστών, καθιστά τη μεταναστευτική εισροή ως ένα κοινό χαρακτηριστικό των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με το στόχο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και την προοπτική διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συνδυάζεται όλο και πιο στενά με την αναγκαιότητα χάραξης μιας ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής. Το νόμιμο καθεστώς που ίσχυε κατά την μεταπολεμική περίοδο, στις χώρες της Κεντρικής και δυτικής Ευρώπης, ανέφερε τους μετανάστες ως "επισκέπτες εργάτες". Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η ιδεολογία του συστήματος της μεταναστευτικής πολιτικής αλλάζει και οι μετανάστες, χαρακτηρίζονται πια ως μετακινούμενοι πληθυσμοί και όχι ως μετακινούμενοι εργάτες. Η αλλαγή αυτή, κάνει αναγκαία τη συνειδητοποίηση της πολυπολιτισμικότητας, με αποτέλεσμα να παρθούν μέτρα για την ένταξη αυτών.

Ανεξάρτητα από τις εθνικές ιδιαιτερότητες και ευαισθησίες μίας χώρας, όλα τα κράτη-μέλη και η Ευρωπαϊκή Ένωση, ακολουθούν ένα κοινό πλαίσιο άσκησης μεταναστευτικής πολιτικής. Η Ε. Σ .Δ .Α (Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου), κατοχυρώνει τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των μεταναστών παράλληλα με τις Συνταγματικές διατάξεις της κάθε χώρας. Τα σημαντικότερα δικαιώματα που ορίζει η παραπάνω Σύμβαση, είναι τα εξής: «(άρθρο 3:Η απαγόρευση απάνθρωπης μεταχείρισης) . Σύμφωνα με την αρχή αυτή, κανείς δεν επιτρέπεται να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή σε ποινές ή σε μεταχείριση απάνθρωπη ή εξευτελιστική. (άρθρο 5:Το δικαίωμα στην ελευθερία και στην ασφάλεια.) Σύμφωνα με την αρχή αυτή, κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία και στην ασφάλεια. Κανείς δεν επιτρέπεται να στερηθεί την ελευθερία του, παρά μόνο σύμφωνα με την διαδικασία που προβλέπει ο νόμος. (άρθρο 9:Η ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας). Η Ε.Σ.Δ.Α αναγνωρίζει ότι κάθε πρόσωπο, έχει δικαίωμα ελευθερίας της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας. Αυτό το δικαίωμα, συνεπάγεται την ελευθερία αλλαγής, πεποίθησης ή θρησκείας. (άρθρο10:Το δικαίωμα έκφρασης γνώμης). Σύμφωνα με την αρχή αυτή, κάθε πρόσωπο έχει το δικαίωμα να εκφράζει ελεύθερα την γνώμη του και να μεταδίδει ιδέες ή

πληροφορίες, χωρίς καμιά επέμβαση της δημόσιας αρχής και ασχέτως συνόρων.»¹⁷

Η θεσμοθέτηση της μεταναστευτικής πολιτικής, έγινε διαμέσου μιας σειράς συμφωνιών, οι οποίες αναφέρονται στη μετακίνηση των μεταναστών από χώρες εκτός της Ε. Ε καθώς και στις διαδικασίες νομιμοποίησης τους. Αυτές παρουσιάζονται παρακάτω:

Η ομάδα TREVI, συστάθηκε το 1975 και αποτελείται από τους Υπουργούς Εσωτερικών ή/ και Δικαιοσύνης των κρατών-μελών. Κύριος σκοπός της, είναι ο συντονισμός των κρατών-μελών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, κυρίως του διεθνούς εμπορίου ναρκωτικών.

Στη συνέχεια συναντούμε την ομάδα Ad Hoc, που προέκυψε από την ομάδα TREVI και κύριος σκοπός της είναι η αντιμετώπιση της “απειλής” των αιτούντων άσυλο, των παράνομων μεταναστών και του διεθνούς εγκλήματος. Όσον αφορά τις συνθήκες που δημιουργήθηκαν, μεταξύ των άλλων, σκοπεύουν στην εγκαθίδρυση του χώρου ελεύθερης κυκλοφορίας των ανθρώπων μέσα στην Ε.Ε., όπως θεσμοθετήθηκε από τη Συνθήκη του Schengen (1985). «Τα σημεία της συνθήκης που έχουν περισσότερο ενδιαφέρον είναι: α) Η δημιουργία κοινών κανόνων για τον έλεγχο των εξωτερικών συνόρων όλων των χωρών-μελών της συνθήκης, μέσα από τη συνεργασία τους σε αστυνομικό, δικαστικό και τελωνειακό επίπεδο. β) Η σύγκληση των συνθηκών που καθορίζουν τα σχετικά με τη διάβαση των συνόρων και τη χορήγηση βίζας. γ) οι κυρώσεις σε αεροπορικές εταιρίες που μεταφέρουν ανθρώπους χωρίς να διαθέτουν τα απαραίτητα πιστοποιητικά. δ) τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία θα χορηγείται άσυλο».¹⁸ Τέλος, ν’ αναφέρουμε ότι η Ελλάδα προσχώρησε στη συνθήκη το 1992.

Η σύμβαση του Δουβλίνου, που υπογράφηκε το 1990, είχε ως σκοπό ν’ αποτρέψει τις πολλαπλές αιτήσεις για άσυλο, δηλαδή αιτήσεις που υποβάλλονται από το ίδιο πρόσωπο ταυτόχρονα σε περισσότερα από ένα κράτη-μέλη, καθώς και καταχρηστικές αιτήσεις ατόμων που προφανώς δεν μπορούν να τύχουν του δικαιώματος του ασύλου. Επιπροσθέτως, η σύμβαση

¹⁷ Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, (1998), «Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός». Αθήνα: Gutenberg, σελ.424.

¹⁸ Λαμπριανίδης, Λ –Λυμπεράκη,Α, (2001) «Αλβανοί Μετανάστες στη Θεσσαλονίκη». Θεσ/νίκη:Παρατηρητής, σελ .120.

προβλέπει την ανταλλαγή πληροφοριών που σχετίζονται με τους αιτούντες αλλά και τις οικογένειες τους.

Η σύμβαση για τη Διάβαση των εξωτερικών συνόρων απαρτίζεται από ένα σύνολο κανόνων, με σκοπό τη θέσπιση μιας ενιαίας πολιτικής όλων των κρατών-μελών, για τη χορήγηση βίζας και των συνοριακών ελέγχων.

Η συνθήκη του Maastrich, που θεσμοθετήθηκε το 1992, προβλέπει κοινές και εναρμονισμένες πολιτικές για διάφορα θέματα, που δεν αφορούν μόνο την οικονομία. Στον τομέα της μεταναστευτικής πολιτικής, λαμβάνει μέτρα για τη χορήγηση βίζας. Προσδιορίζει τα κράτη, των οποίων οι πολίτες πρέπει απαραίτητα να έχουν βίζα έτσι ώστε να εισέλθουν σε κάποιο κράτος-μέλος. Ακόμα ασχολείται με τη διάβαση εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε., συντονίζει τις μεταναστευτικές πολιτικές των κρατών-μελών, αναφορικά με τις συνθήκες εισόδου, διαμονής, κυκλοφορίας και απασχόλησης των μεταναστών, επανένωσης των οικογενειών τους και αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης. Με τη συνθήκη του Maastrich, έχουμε τη δημιουργία, ενός ενιαίου σώματος που σκοπό έχει να ασχοληθεί με ζητήματα ασύλου, δικαιοσύνης, μετανάστευσης, ασφάλειας και αστυνομικής συνεργασίας (EUROPOL).

Κατά την αναθεώρηση της συνθήκης αυτής (το 1997), έχουμε τη θέσπιση καινούριων ρυθμίσεων:

Την ενσωμάτωση της συνθήκης Schengen στη συνθήκη της Ε.Ε., καθώς επίσης και τις ομάδες TREVI και Ad Hoc, να ενσωματώνονται και να αποτελούν πλέον μέρος της επιτροπής Κ4. Για πρώτη φορά, προβλέπεται βάσει της συνθήκης πολιτική ενάντια στις διακρίσεις, με αμφίβολη πιθανότητα ωστόσο να εφαρμοστεί για μη Ευρωπαίους πολίτες, διεύρυνση του κατασταλτικού, αστυνομικού, δικαστικού, εγκληματολογικού προσανατολισμού με σκοπό να δοθεί έμφαση στη διακίνηση προσώπων και ναρκωτικών.

Υπάρχει διεύρυνση του τομέα της δικαιοσύνης και των Εσωτερικών υποθέσεων, δίνοντας έμφαση στη διακίνηση προσώπων και ναρκωτικών, στη δικαστική και εγκληματολογική συνεργασία, στην ανταλλαγή δεδομένων και πληροφοριών, στις απελάσεις και στο πόλο της.

Σε ότι αφορά τους μετανάστες που προέρχονται από τρίτες χώρες, δεν υπάρχει μια ενιαία μεταναστευτική πολιτική από τα κράτη-μέλη της Ε. Ε.

Παρόλα αυτά, αξίζει να σημειωθεί ότι ο γενικός προσανατολισμός περικλείει αυστηρούς ελέγχους και περιορισμένα δικαιώματα για διαμονή, συνθήκες εργασίας και παροχή κοινωνικών υπηρεσιών.

2.1.3. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.

Όπως προαναφέρθηκε, η Ελλάδα στο παρελθόν αποτελούσε κυρίως χώρα αποστολής μεταναστών, όμως τις τελευταίες δεκαετίες και ειδικά από το 1970 και έπειτα, δέχεται μεγάλο αριθμό μεταναστών με αποτέλεσμα, να μετατραπεί σε χώρα υποδοχής. Το φαινόμενο έγινε πιο έντονο το 1990, όταν η χώρα μας δέχτηκε ένα τεράστιο κύμα μεταναστών, προερχόμενο από την Αλβανία. Η πολιτική που ακολουθούσε μέχρι τότε η χώρα, δεν ήταν κατάλληλη ν' αντιμετωπίσει την πρωτόγνωρη μεταναστευτική πίεση. Αυτό είχε ως συνέπεια, να προσπαθήσει να υιοθετήσει το Δυτικό Ευρωπαϊκό παράδειγμα του συστήματος των επισκεπτών εργατών χωρίς όμως να υπάρχει το επιθυμητό αποτέλεσμα.

«Η άρνηση αποδοχής του γεγονότος ότι η χώρα έχει μετατραπεί σε κοινωνία υποδοχής, καθυστέρησε την εφαρμογή εκτεταμένου προγράμματος νομιμοποίησης των μεταναστών, χωρίς νόμιμα παραστατικά και άφησε στο περιθώριο το ζήτημα της ένταξης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Για σχεδόν δέκα χρόνια, οι μετανάστες έγιναν έρμαιο κομματικών παιχνιδιών αλλά και μέσω άσκησης εξωτερικής πολιτικής, αφέθηκαν στο έλεος των εργοδοτών, ως αποτέλεσμα της παράνομης διαμονής και εργασίας τους και πορεύθηκαν στηριζόμενοι σχεδόν αποκλειστικά στο δικό τους μόχθο και στην περιορισμένη βοήθεια συμπατριωτών τους ή κάποιων καλοπροαίρετων Ελλήνων».¹⁹ Το ελληνικό κράτος, ακόμα και σήμερα, δεν έχει μια συγκεκριμένη πολιτική στήριξης των μεταναστών και προσαρμογής τους στην Ελληνική κοινωνία. Κάποια από τα γενικά στοιχεία του μοντέλου μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα που εμποδίζουν την προσαρμογή τους, είναι η προσωρινότητα της παραμονής του αλλοδαπού, η αντιμετώπιση αυτού ως εργάτη και όχι ως πολίτη και μάλιστα με προσφορά θέσεων εργασίας κοινωνικά ανεπιθύμητων, η αδιαφορία για την ανάπτυξη δικτύων κοινωνικής προστασίας και η έμφαση στην κατασταλτική πολιτική.

---

¹⁹ Λαμπριανίδης, Λ –Λυμπεράκη,Α, (2001), «Αλβανοί Μετανάστες στη Θεσσαλονίκη». Αθήνα:Παρατηρητής, σελ.110

«Τα κατασταλτικά μέτρα αφορούν τον έλεγχο εισόδου ενός ατόμου στη χώρα αυτή και είναι κυρίως διοικητικά μέτρα. Στην περίπτωση της Ελλάδας ο έλεγχος εισόδου των παράνομων μεταναστών είναι δύσκολος λόγω της γεωγραφικής τοποθεσίας της χώρας αλλά και της αντικειμενικής αδυναμίας πλήρους ελέγχου των συνόρων».²⁰

Σε μια προσπάθεια νομιμοποίησης των μεταναστών, αλλά και περιορισμού της παράνομης μετανάστευσης, ψηφίσθηκε ένα σχέδιο νόμου το 1999, το οποίο προέβλεπε την προσέλκυση προσωρινών μεταναστών για συγκεκριμένες εργασίες, σύμφωνα με τις ανάγκες της εθνικής οικονομίας. Η προσέλευση τους, γινόταν μέσω διακρατικών συμφωνιών που καθόριζαν το χρονικό διάστημα για τη συγκεκριμένη εργασία. Αυτό αποτέλεσε ένα βήμα για τη διαδικασία νομιμοποίησης των μεταναστών, που στην πορεία δεν αποδείχθηκε ουσιαστικό. Κι αυτό εφόσον η ένταξη της παραπάνω πληθυσμιακής ομάδας κρίνεται αμφίβολη, λόγω του ότι στηρίχθηκε σε μια κίνηση που έλαβε χώρα, σε ένα γενικό πλαίσιο μεταναστευτικής πολιτικής.

2.1.3.1. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Ελλάδα ως κράτος μέλος της Ε.Ε., ακολουθεί την κοινή μεταναστευτική πολιτική που έχει θεσμοθετηθεί από μία σειρά συμφωνιών και συμβάσεων, μεταξύ και των υπολοίπων κρατών-μελών. Παράλληλα με την κοινή πορεία πολιτικής που ασκεί με την Ε.Ε, η Ελλάδα ως αυτόνομο κράτος περιέχει στο Σύνταγμά της, νόμους και διατάξεις, που απευθύνονται στους μετανάστες.

Με αφορμή την είσοδο μεγάλου μεταναστευτικού κύματος στη χώρα μας, δημιουργήθηκε η ανάγκη για αλλαγή της μεταναστευτικής πολιτικής. Έτσι τον Οκτώβριο του 1991 ψηφίστηκε από την Ελληνική Βουλή νόμος για τους όρους εισόδου, παραμονής, και εργασίας των αλλοδαπών .Ο νόμος 1975/1991 ρυθμίζει κατά βάση ,και για πρώτη φορά ουσιαστικά ,τα θέματα που αφορούν την είσοδο-έξοδο, εγκατάσταση, εργασία, απέλαση των αλλοδαπών καθώς και την διαδικασία αναγνώρισης πολιτικών προσφύγων.²¹

---

²⁰ Ναξάκης - Χλέτσος,(2001), «Μετανάστες και μετανάστευση». Αθήνα:Πατάκη, σελ'29

²¹ Πετρινώτη Ξ. (1993), «Η Μετανάστευση προς την Ελλάδα». Αθήνα :Οδυσσεάς.

Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 2001 αναγνωρίζονται τα δικαιώματα των γηγενών και των μεταναστών παρουσιάζοντάς τα ως ισότιμα. Συγκεκριμένα, βάσει του συντάγματος, όλοι όσοι βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια έχουν δικαίωμα να αναπτύσσουν ελεύθερα την προσωπικότητα τους και να συμμετέχουν στην οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη, να απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων (Άρθρο 5). Επίσης, το Σύνταγμα απαγορεύει τη σύλληψη και τη φυλάκιση χωρίς αιτιολογημένο δικαστικό ένταλμα, που πρέπει να επιδοθεί τη στιγμή της σύλληψης ή της προφυλάκισης (Άρθρο 6 παρ.1), τα βασανιστήρια, οποιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη υγείας ή άσκηση ψυχολογικής βίας καθώς και κάθε άλλη προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (Άρθρο 7 παρ.2). Τέλος, η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του καθενός. Τα σχετικά με την λατρεία τελούνται ανεμπόδιστα υπό την προστασία των νόμων. Ο προσηλυτισμός απαγορεύεται (Άρθρο 13).

Τον Αύγουστο του 2005, έχουμε την ψήφιση του τελευταίου νόμου:

(ΝΟΜΟΣ 3386/2005 - ΦΕΚ 212/Α/23.8.2005 - Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια)
.Σύμφωνα με αυτόν, αλλοδαπός, είναι το φυσικό πρόσωπο που δεν έχει την ελληνική ιθαγένεια ή που δεν έχει ιθαγένεια. Υπήκοος τρίτης χώρας, είναι το φυσικό πρόσωπο που δεν έχει την ελληνική ιθαγένεια ούτε την ιθαγένεια άλλου κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά την έννοια του άρθρου 17 παρ. 1 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Ο νόμος αυτός, ρυθμίζει το γενικό πλαίσιο για την καταπολέμηση και εξάλειψη των διακρίσεων λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, παρέχοντας προστασία στον τομέα της απασχόλησης, της επαγγελματικής κατάρτισης, της κοινωνικής ασφάλισης, της εκπαίδευσης, της υγειονομικής περίθαλψης καθώς και της πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες. Περικλείει εκτός των άλλων, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μεταναστών, τις γενικές προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής για οικογενειακή επανένωση. Επίσης, αναφέρονται διατάξεις σχετικές με την διοικητική απέλαση των

αλλοδαπών καθώς και τις κυρώσεις αυτών σε περίπτωση παράνομης εισόδου (βλέπε παράρτημα σελ.20, αναλυτικά τα άρθρα).

2.2. ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ.

Στη σύγχρονη εποχή, παρατηρούμε την μετάλλαξη της κοινωνίας μας, όχι βέβαια στις πρωταρχικές δομές της αλλά στις διάφορες μορφές της. Δηλαδή, οι σύγχρονες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από αύξουσα πολυπλοκότητα και πολιτισμική ιδιομορφία αφού έχουμε την συνύπαρξη διαφόρων ανθρώπων με διαφορετική πολιτισμική κουλτούρα μες στο ίδιο κράτος- γεωγραφικό χώρο. Έτσι λοιπόν, η παραπάνω παρατήρηση μας ωθεί στην εισαγωγή και χρησιμοποίηση όρων όπως πολυπολιτισμικότητα, πολυπολιτισμική κοινωνία, διαπολιτισμική αγωγή- εκπαίδευση.

Έχοντας το άκουσμα του όρου **πολυπολιτισμική** κοινωνία, αναφερόμαστε σε ένα μέρος της και συγκεκριμένα στην κοινότητα που αποτελείται από διαφορετικά πολιτισμικά μορφώματα, δηλαδή υπάρχουν διακριτοί πολιτισμικοί «μικρόκοσμοι» που επικοινωνούν μεταξύ τους.

Στη χώρα μας, όπως και σε πολλές άλλες, υπάρχει μεγάλη εισροή μεταναστευτικών κυμάτων. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα, τη συγκέντρωση πολλών μεταναστευτικών ομάδων, με διαφορετικές πολιτισμικές καταβολές και τρόπο ζωής. Σημαντικό στοιχείο στην ύπαρξη της πολυπολιτισμικότητας, είναι η αποδοχή των διαφορετικών στοιχείων και ιδιοτεροτήτων των μεταναστευτικών ομάδων, τόσο μεταξύ των ιδίων όσο και απο τους γηγενείς. Είναι γνωστό, ότι στην Ελλάδα διαμένει ένας αρκετά μεγάλος αριθμός μεταναστών. Κάποιοι απο αυτούς είναι : Αλβανοί, Βούλγαροι, Ρουμάνοι,

Αφρικανοί, Πολωνοί, Αιγύπτιοι, Πακιστανοί, Ινδοί, Γεωργιανοί, Ιρακινοί κ.α.²²
Το ερώτημα όμως είναι, πώς όλοι αυτοί οι διαφορετικοί πολιτισμοί αλληλεπιδρούν, συνυπάρχουν και εντάσσονται στην κοινωνία των γηγενών ;

Η πολιτική της πολυπολιτισμικότητας, επισημαίνει τη σημασία της ακεραιότητας των πολιτισμικών ενοτήτων και το δικαίωμά τους να διαμορφώσουν τη συλλογική τους ταυτότητα, ενισχύοντας την πολιτισμική τους ιδιαιτερότητα.

Η πολυπολιτισμική προσέγγιση, βασίζεται στην ιδέα ότι όλες οι κουλτούρες έχουν ίση αξία και ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως αντικείμενα μελέτης και γνώσης. Έτσι λοιπόν, προσπαθούμε μέσω δραστηριοτήτων να προσεγγίσουμε τα άτομα, μέσα από την κουλτούρα τους. Οι προσπάθειες προστασίας των ομάδων αυτών, συμβάλλουν στην αντιπροσώπευση των μειονοτικών ομάδων στην εργασία, στις κοινωνικές υπηρεσίες, στις κοινωνικές δραστηριότητες. Οι δραστηριότητες όμως, προωθούνται από την κυρίαρχη ομάδα, χωρίς να σημαίνουν τη μεταφορά εξουσίας από την κυρίαρχη ομάδα προς την μειονοτική ομάδα, αφού η πρώτη παίρνει αποφάσεις για τη ζωή των ατόμων που ζουν μες στην κοινωνία.

Στη συνέχεια, παρατηρούμε ότι η κοινότητα υπερασπίζεται την πολιτισμική της ταυτότητα και τα δικαιώματά της. Όμως, παράλληλα το άτομο έχει το δικαίωμα και εκφράζει τη διαφορετικότητά του, αφού δεν οφείλει κάποια δέσμευση και αφοσίωση στις κοινές παραδόσεις και μπορεί να αποσυρθεί αν το θέλει. Το δικαίωμα στη διαφορετικότητα, αποτελεί σημαντικό στοιχείο της πολυπολιτισμικής προσέγγισης, αφού οι πολυπολιτισμικές κοινωνίες βασίζονται στον αμοιβαίο σεβασμό των πνευματικών, πολιτικών και πολιτισμικών διαφορών. «Ο σεβασμός απαιτεί σε ευρεία κλίμακα την προθυμία και ικανότητα να αρθρώνουμε τις διαφωνίες μας, να υπερασπιζόμαστε τις θέσεις μας, να αναγνωρίζουμε τη διαφορά μεταξύ αξιοσέβαστων και μη αξιοσέβαστων διαφωνιών και να είμαστε έτοιμοι να δεχόμαστε την τεκμηριωμένη κριτική».²³

---

²² www.inegsee.gr Απασχόληση και Ανεργία των μεταναστών: Α.Σταματάκη

²³ Ζαϊμάκης Γ.,(2002). «Κοινοτική εργασία και τοπικές κοινωνίες». Αθήνα:Ελληνικά γράμματα.

2.2.1. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΟΛΥΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ.

Τα χαρακτηριστικά της πολυπολιτισμικής κοινωνίας, αρχικά αφορούν την σύστασή της, δηλαδή τα άτομα που την αποτελούν, τα οποία αν και ζουν στο ίδιο γεωγραφικό χώρο έχουν διαφορετικές πολιτισμικές ρίζες. Δηλαδή, στο γεωγραφικό χώρο της Αθήνας ζουν Ινδοί μετανάστες, διασκορπισμένοι σε διάφορα σημεία της, που όμως έχουν ένα κοινό πολιτισμό, τον ινδικό αλλά και βέβαια επικοινωνούν μεταξύ τους.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό, είναι ότι οι πολυπολιτισμικές ομάδες είναι διακριτές μες στην πολυπολιτισμική κοινωνία, αφού έχουν κοινές γλωσσικές, θρησκευτικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, που διαφέρουν από τις ιδιαιτερότητες των γηγενών κατοίκων.

Έπειτα, παρατηρούμε ότι η πολυπολιτισμική κοινωνία, αποτελούμενη από τις πολυπολιτισμικές ομάδες, οι οποίες έχοντας την διακριτή συλλογική ταυτότητα σαν βάση, αναπτύσσουν συλλογική δράση με σκοπό την προάσπιση των συμφερόντων τους και της ταυτότητάς τους.

Ακόμα, η κυρίαρχη εξουσία της πολυπολιτισμικής κοινωνίας, έχει θεσπίσει κάποιους νόμους και κανόνες, ώστε το σύνολο του πληθυσμού της χώρας, να υπακούει σε αυτούς. Όμως, υπάρχουν και νόμοι, κανόνες που οφείλουν να υπακούν τα μέλη των πολυπολιτισμικών ομάδων, ώστε να επιτευχθεί μία αρμονική σύζευξη των μεν με τους δε.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό, είναι ο βαθμός συνοχής και συσπείρωσης των ατόμων που αποτελούν τις πολυπολιτισμικές κοινωνίες ή ομάδες, αφού το γεγονός της αίσθησης ότι βρίσκονται μακριά από την πατρίδα τους, τους κάνει να αναπτύσσουν δεσμούς μεταξύ τους, δημιουργώντας μικρές ενώσεις, προάσπισης της πολιτισμικής τους ταυτότητας, των συμφερόντων τους και των δικαιωμάτων τους ώστε να καλυτερεύσουν το επίπεδο ζωής τους.

Επίσης, οι πολυπολιτισμικές κοινωνίες χαρακτηρίζονται σαν κλειστά κοινωνικά μορφώματα, αφού τα μέλη που θα μπουν σε αυτές θα πρέπει να έχουν κοινή κουλτούρα, αλλά αντίθετα είναι εύκολο κάποιος να αποχωρήσει από αυτά.

2.3. ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΜΟΝΤΕΛΑ ΕΝΤΑΞΗΣ.

Στα πλαίσια μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας, είναι ενδιαφέρον να γνωρίσουμε αν και πώς η πολυπολιτισμικότητα αντανακλάται σε έναν από τους σημαντικότερους τομείς μιας χώρας, την εκπαίδευση. Κάτι τέτοιο είναι βασικό, εφόσον η παιδεία είναι κύριος παράγοντας κοινωνικοποίησης και συμβάλλει τόσο στην αποδοχή και στο σεβασμό της διαφορετικότητας των άλλων όσο και του ίδιου του ατόμου από τον εαυτό του.

Σε ότι αφορά την εκπαίδευση στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες, υπάρχουν κάποια μοντέλα ένταξης, τα οποία αναφέρονται παρακάτω²⁴.

1. Το μοντέλο της αφομοίωσης.

- Φιλοσοφία και στόχος

Στόχος του αφομοιωτικού μοντέλου είναι η εξάλειψη των διαφορετικών εθνικών ή φυλετικών χαρακτηριστικών των μειονοτικών ομάδων /μεταναστών/προσφύγων και η προσαρμογή των ομάδων αυτών στην κουλτούρα της κυρίαρχης ομάδας.

Επιδιώκεται η απορρόφηση του διαφορετικού με αποκοπή του από το παρελθόν του. Αγνοείται η σχέση ανισότητας ανάμεσα στις διαφορετικές ομάδες (η κοινωνία αντιμετωπίζεται ως ομοιογενές σύνολο που μοιράζεται κοινές αξίες και συνήθειες) και προκρίνονται οι πρακτικές που οδηγούν στην “αποκατάσταση της κοινωνικής τάξης” .

Πρόκειται για μοντέλο που κυριάρχησε μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 60 αλλά ως πρακτική επιβιώνει και σήμερα, ιδιαίτερα μέσα από τα νεοσυντηρητικά μοντέλα που αναπτύχθηκαν, σε αντιπαράθεση με πολυπολιτισμικές και αντιρατσιστικές προσεγγίσεις, για να υπερασπιστούν την αναγκαιότητα ενίσχυσης της ομοιογενούς κοινωνικοποίησης γύρω από τον κοινό εθνικό πολιτισμό και υποστηρίζοντας ότι το να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες των μειονοτικών ομάδων, οδηγεί στην υποβάθμιση του επιπέδου της εκπαίδευσης.

---

²⁴ Ζώη Ν.Λ.-Χριστοφορίδου Δ. (2001), «Η Ελλάδα ως Χώρα Φιλοξενίας Αιτούντων Άσυλο-Αλλοδαπών Προσφύγων». Αθήνα:ΕΟΠ.

- Εφαρμογή στην εκπαιδευτική διαδικασία

Αναπτύσσονται προγράμματα για ταχύρυθμη εκμάθηση της επίσημης γλώσσας και αποδοχή του εθνικού πολιτισμού της χώρας υποδοχής, ενώ δεν προβλέπονται μέτρα για τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας και του πολιτισμού, τουλάχιστον μέσα από τους επίσημους θεσμούς.

“Ποινικοποιείται” η χρήση της μητρικής γλώσσας, ιδιαίτερα στο σχολικό περιβάλλον. Οι “μη προσαρμόσιμοι” οδηγούνται άμεσα ή έμμεσα στην εγκατάλειψη του σχολείου. Οι μαθητές από μειονοτικές ομάδες θεωρούνται “ελλειμματικοί” και καλούνται αυτοί και οι οικογένειές τους να οικειοποιηθούν το αίσθημα και την ευθύνη της κατωτερότητας.

Οι αντισταθμιστικές πολιτικές (κυρίως ταχύρυθμα προγράμματα εκμάθησης της γλώσσας της χώρας υποδοχής), τοποθετούνται συνήθως εκτός του σχολείου. Βασικός στόχος θεωρείται η αποφυγή επηρεασμού της πλειοψηφίας – το σχολείο συνεχίζει να λειτουργεί σαν να μην υπάρχουν αλλόγλωσσοι μαθητές.

2. Το μοντέλο ενσωμάτωσης.

- Φιλοσοφία και στόχος.

Το μοντέλο ενσωμάτωσης, σχετίζεται με την τάση για αποδοτικότερη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού των μεταναστών (θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου) και κινείται στη λογική της αποτελεσματικότερης “διαχείρισης” των εν λόγω ομάδων. Η γνώση του διαφορετικού εκλαμβάνεται ως προϋπόθεση για την αφομοίωσή του.

Διαφοροποιείται από τη λογική της αφομοίωσης ως προς την αποδοχή της πολιτισμικής ετερότητας, στο βαθμό που δεν εμποδίζει την ενσωμάτωση και δεν θέτει σε “κίνδυνο” τις πολιτισμικές αρχές της κυρίαρχης ομάδας στην χώρα υποδοχής. Η διαφορετικότητα, αντιμετωπίζεται ως “αναγκαίο κακό” και είναι ανεκτή σε επιμέρους τομείς (θρησκεία, έθιμα, παραδόσεις...).

- Εφαρμογή στην εκπαιδευτική διαδικασία

Υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα σχολικής ενίσχυσης των παιδιών μετακινούμενων πληθυσμών, με στόχο την ενσωμάτωσή τους στο σχολείο και την κοινωνία. Το σχολείο, συνεχίζει να αγνοεί στον πυρήνα του τις διαφορετικές ανάγκες τους, ενώ παραμένει η αντίληψη ότι οι “διαφορετικοί”

μαθητές οφείλουν να προσαρμοστούν στην δεδομένη και αμετάβλητη δομή της εκπαίδευσης της χώρας υποδοχής. Το μοντέλο αυτό, προωθεί την συγκαλυμμένη απόρριψη απέναντι στην βίαιη απόρριψη της αφομοιωτικής προσέγγισης.

3. Το πολυπολιτισμικό μοντέλο

▪ Φιλοσοφία και στόχος

Εμφανίζεται στη δεκαετία του 1970, λόγω της συνειδητοποίησης ότι τα εθνοκεντρικά μοντέλα αναπαράγουν τον διαχωρισμό με επικίνδυνες συνέπειες για τις κοινωνίες υποδοχής.

Στηρίζεται στην αρχή του πολιτισμικού πλουραλισμού, στην πρόσληψη της κοινωνίας ως ενός χώρου μέσα στον οποίο συνυπάρχουν όλοι οι πολιτισμοί, χωρίς να τίθεται σε κίνδυνο η συνοχή της. Βασικό του αξίωμα, αποτελεί η πεποίθηση ότι η άγνοια γεννά το ρατσισμό και, επομένως, μέσω της εκπαίδευσης μπορούν να αποδομηθούν τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις. Αποτελεί μια προσέγγιση που κινείται στα όρια μεταξύ της φιλελεύθερης και της προνοιακής πολιτικής.

▪ Εφαρμογή στην εκπαιδευτική διαδικασία

Αναγνωρίζεται η αναγκαιότητα γνώσης του εθνικού πολιτισμού και της παράδοσης της χώρας προέλευσης και λαμβάνεται υπόψη η διαφορετικότητα με στόχο την παροχή ίσων ευκαιριών. Στην πράξη, ωστόσο, εξακολουθούν να αγνοούνται οι άνισες προϋποθέσεις συμμετοχής στις ίσες ευκαιρίες.

Προωθείται ο σεβασμός και η ανοχή αλλά όχι εξίσου και η αλληλεπίδραση. Στοιχεία του “διαφορετικού” εισάγονται στην “περιφέρεια” των σχολικών δραστηριοτήτων με τρόπο φολκλορικό (παρουσίαση εθίμων και παραδόσεων, χορών, φαγητών των χωρών προέλευσης...).

4. Το αντιρατσιστικό μοντέλο

▪ Φιλοσοφία και στόχος

Αναπτύσσεται από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 κυρίως στην Αγγλία και την Αμερική από ριζοσπαστικούς διανοούμενους και εκπαιδευτικούς. Επικεντρώνεται στο φαινόμενο του θεσμικού ρατσισμού και ασκεί κριτική στο πολυπολιτισμικό μοντέλο για την τάση του να τονίζει περισσότερο ατομικές

στάσεις παρά κοινωνικές δομές, οδηγώντας στην αναπαραγωγή των υφιστάμενων σχέσεων εξουσίας.

Γίνονται αντικείμενο κριτικής :

- τα μονοπολιτισμικά προγράμματα σπουδών,
- τα στερεότυπα των εκπαιδευτικών σε σχέση με τους “διαφορετικούς” μαθητές,
- το μονοπώλιο των θέσεων ιεραρχίας εντός και εκτός του σχολείου από τα μέλη της κυρίαρχης ομάδας,
- τα εθνοκεντρικά και ρατσιστικά εγχειρίδια,
- ο μη εκπεφρασμένος ή έμμεσος ρατσισμός όπως εκφράζεται με τον τόνο της φωνής, τον τρόπο απεύθυνσης, την ανάθεση δραστηριοτήτων.

- Εφαρμογή στην εκπαιδευτική διαδικασία

Προτείνει τον μετασχηματισμό των δομών και των συστημάτων που ευνοούν την ανισότητα στο σχολείο και στην κοινωνία (για παράδειγμα η χρήση μητρικών γλωσσών ως επίσημων γλωσσών στα πλαίσια του σχολείου, πρόσληψη εκπαιδευτικών από την κοινότητα των μεταναστών – προσφύγων ή της μειονότητας). Θεωρεί ότι η μάχη ενάντια στις προκαταλήψεις, είναι αναποτελεσματική εάν περιοριστεί στο χώρο του σχολείου και προβάλλει την αναγκαιότητα ταυτόχρονης προσπάθειας καταπολέμησης των στερεοτύπων σε κοινωνικό επίπεδο. Η ευαισθητοποίηση σε συναφή θέματα, χρειάζεται να ενταχθεί στα επίσημα αναλυτικά προγράμματα όχι μόνο ως ξεχωριστό αντικείμενο αλλά και μέσα από όλα τα μαθήματα του σχολείου. Δίνονται κατευθύνσεις για τη δημιουργία συνθηκών και διδακτικού υλικού ευαισθητοποίησης σε ζητήματα διακρίσεων.

5. Το μοντέλο “πολιτισμικού κεφαλαίου”

- Φιλοσοφία και στόχος.

Βασίζεται στην παρατήρηση ότι οι κυρίαρχες τάξεις διαθέτουν τη δυνατότητα να αποδίδουν ιδιαίτερη αξία και να εξυψώνουν σε απόλυτα τα δικά τους πολιτιστικά πρότυπα. Έτσι, τα παιδιά που προέρχονται από τις ομάδες αυτές μπορούν να επωφελούνται αναπτύσσοντας μια προνομιακή

σχέση με τη γνώση και την κουλτούρα, γεγονός που αναπαράγει την κατανομή τους σε θέσεις κοινωνικής ανωτερότητας και υψηλότερου κύρους. Το αντίθετο ακριβώς, συμβαίνει με τα παιδιά των κατώτερων τάξεων και των μειονοτήτων, για τα οποία το σχολείο γίνεται ο χώρος νομιμοποίησης της αδυναμίας τους να μετατρέψουν το πολιτισμικό τους κεφάλαιο σε οικονομικό και κοινωνικό. Αναπτύσσοντας επίγνωση του γεγονότος ότι το σχολείο δεν απευθύνεται στις δικές τους ανάγκες, οι μαθητές αυτοί συχνά αναπτύσσουν μια κουλτούρα παθητικής αντίστασης στη γνώση και τον εκπαιδευτικό θεσμό.

- Εφαρμογή στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Προτείνεται ο σχεδιασμός εκπαιδευτικών προγραμμάτων που να αυξάνουν τη συμβατότητα ανάμεσα στον πολιτισμό της οικογένειας των “διαφορετικών” μαθητών και αυτόν που παρουσιάζεται στο σχολείο ώστε να μην παραμείνει κενό γράμμα η ισότητα ευκαιριών.

Στην κατεύθυνση αυτή, προωθείται η διεύρυνση των περιεχομένων των προγραμμάτων σπουδών και η διδασκαλία για τις φυλετικές και πολιτισμικές σχέσεις σε όλους τους μαθητές, ενώ ενισχύονται οι αντισταθμιστικές πολιτικές και οι πολιτικές θετικής διάκρισης.

Όπως και στο αντιρατσιστικό μοντέλο, επισημαίνεται η ανάγκη διαφοροποίησης της στάσης των μελών της “πλειοψηφίας” απέναντι στην διαφορετικότητα. Και εδώ, ωστόσο, υφίσταται ο κίνδυνος “ρομαντικής” αντιμετώπισης του πολιτισμού του “άλλου” και κωδικοποίησής του ως “εξωτικού” και “προστατευόμενου” είδους.

6. Το διαπολιτισμικό μοντέλο.

Φιλοσοφία και στόχος.

Εμφανίζεται κατά τη δεκαετία του 1980 στην Ευρώπη, δίνοντας έμφαση στην αλληλεπίδραση των πολιτισμών των χωρών υποδοχής και καταγωγής με στόχο να προκαλέσει την επανεξέταση και αναθεώρηση των εθνοκεντρικών κριτηρίων. Διαφοροποιείται από το πολυπολιτισμικό μοντέλο ως προς την προώθηση της αλληλεπίδρασης και όχι απλά της συνύπαρξης με το διαφορετικό. Η διαπολιτισμική ιδέα, δεν περιορίζεται στα όρια του πλουραλισμού και της πολιτισμικής ανοχής. Δεν πρόκειται για ένα ενιαίο μοντέλο με κατευθύνσεις - “οδηγίες χρήσεως”, αλλά περιγράφει περισσότερο έναν τρόπο προσέγγισης της εκπαιδευτικής πραγματικότητας. Τονίζεται η

ανάγκη να αξιοποιηθεί η διαπολιτισμική προσέγγιση ως κατευθυντήρια γραμμή για ολόκληρο το εκπαιδευτικό οικοδόμημα, αν και συχνά αντιμετωπίζεται ως ένα μοντέλο για την εκπαίδευση των μειονοτικών πληθυσμών – μεταναστών – προσφύγων.

- Εφαρμογή στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Πρωθούνται μηχανισμοί αμοιβαίας επίδρασης της κυρίαρχης ομάδας και των διαφορετικών ομάδων στα πλαίσια του σχολείου. Δημιουργούνται ανοιχτά αναλυτικά προγράμματα που ανταποκρίνονται στις ανάγκες των διαφορετικών ομάδων και επιδιώκουν να τις συνδυάσουν ισότιμα και όχι ενισχύοντας τη μία σε βάρος της άλλης. Τα σημαντικότερα προβλήματα εφαρμογής, εστιάζονται στη διαμάχη ανάμεσα στην “ενιαία-συνδυαστική” πρόσληψη της διαπολιτισμικής λογικής και την “παράλληλη-διαχωριστική” η οποία στην πραγματικότητα αναπαράγει στοιχεία προηγούμενων μοντέλων.

Το κράτος συχνά εκχωρεί αρμοδιότητες του κεντρικού εκπαιδευτικού συστήματος, σε περιφερειακές υπηρεσίες ή ιδιωτικούς φορείς, με αποτέλεσμα η εκπαίδευση αυτών των ομάδων να συγκροτείται ως ένα “παρασύστημα” και να μην είναι ορατές οι κατευθύνσεις και τα αποτελέσματά της. ομάδες μαθητών διοχετεύονται σε “ειδικά σχολεία” ή “ειδικές τάξεις” που βαδίζουν παράλληλα χωρίς να επιδρούν στο επίσημο σχολικό πρόγραμμα (δύο σχολεία μέσα σε ένα σχολείο), ή σε παράλληλα δίκτυα εκπαίδευσης και κατάρτισης έξω από τα όρια του επίσημου σχολείου.

Τη σχέση των διαπολιτισμικών μέτρων με τα επίσημα εκπαιδευτικά συστήματα έρχονται να “εξορθολογίσουν” προγράμματα όπως το SOCRATES και τα ΕΠΕΑΕΚ, προβάλλοντας ως κυρίαρχους άξονες την ανάγκη της διαβίου εκπαίδευσης, την ανάπτυξη ευέλικτων προγραμμάτων σπουδών και διδακτικών υλικών και την ανάπτυξη δικτύων για τη διάχυση της πληροφόρησης.

Γενικές Παρατηρήσεις.

1. Το παραπάνω σχήμα αποτελεί μια θεωρητική περιγραφή. Στην πραγματικότητα, κανένα από τα προηγούμενα μοντέλα δεν εφαρμόζεται αμιγώς και ανάμεσα στον σχεδιασμό και την υλοποίηση με συγκεκριμένα εκπαιδευτικά μέτρα υφίστανται σημαντική απόσταση. Τεράστια διαφοροποίηση, εξάλλου, υφίσταται ως προς τα μέτρα που λαμβάνονται και τις ευκαιρίες που παρέχονται ανάλογα με την διαφορετική εθνική καταγωγή και κοινωνική θέση των αλλοδαπών μαθητών. Τα παιδιά των προερχόμενων από ευρωπαϊκές ή άλλες βιομηχανικές χώρες, κατά κανόνα φοιτούν σε ιδιωτικά σχολεία όπου έχουν τη δυνατότητα αξιοποίησης του πολιτισμικού τους κεφαλαίου και της μητρικής τους γλώσσας, ενώ και όταν εντάσσονται στα δημόσια σχολεία μαζί με Έλληνες μαθητές σαφώς δεν υφίστανται την απειλή της περιθωριοποίησης. Με άλλα λόγια δεν είναι ίδια η αντιμετώπιση του παιδιού ενός Ιρακινού μετανάστη και ενός ευρωπαϊού διπλωμάτη.
2. Συχνά παρατηρείται το φαινόμενο δύο διαφορετικά μοντέλα εκπαίδευσης να λειτουργούν ως συγκοινωνούντα δοχεία. Έτσι, τα παιδιά των μεταναστών περνούν συνήθως από διαφορετικά στάδια στην προσπάθεια ένταξής τους στο σχολείο :
  - Το στάδιο του ενεργητικού αποκλεισμού, με την άρνηση εγγραφής τους στο σχολείο με το πρόσχημα της έλλειψης των απαραίτητων δικαιολογητικών (πιστοποιητικών γέννησης, εμβολιασμού κλπ) και με αξιοποίηση των αντιδράσεων της τοπικής κοινωνίας (βλ. Εξαμίλια Κορινθίας),
  - Το στάδιο του παθητικού αποκλεισμού κατά τα πρότυπα του αφομοιωτικού μοντέλου, κατά το οποίο εντάσσονται σε μικρές ομάδες στις ελληνόγλωσσες τάξεις χωρίς καμιά βοήθεια και τους ζητείται να οικειοποιηθούν την ευθύνη της σχολικής αποτυχίας.
3. Η εφαρμογή ενός μοντέλου εξαρτάται άμεσα από τις δυνάμεις που θα το υποστηρίξουν. Η εκπαιδευτική νομοθεσία αφήνει ανοιχτά περιθώρια ερμηνείας και πρωτοβουλιών για την υλοποίηση συγκεκριμένων πολιτικών. Σχολικοί σύμβουλοι, διευθυντές σχολείων, σύλλογοι διδασκόντων, σύλλογοι γονέων και κηδεμόνων αποδεικνύεται ότι διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο για τον τρόπο με τον οποίο θα εξειδικευτεί η γενική εκπαιδευτική πολιτική σε

θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Τα πραγματικά εκπαιδευτικά μέτρα κυμαίνονται μεταξύ του διαχωρισμού και της ένταξης μέσα από αντιφάσεις και παλινδρομήσεις κατά τη μορφή ενός εκκρεμούς.

4. Τα συγκεκριμένα εκπαιδευτικά μέτρα (ξεχωριστά σχολεία, ξεχωριστές τάξεις μέσα από το επίσημο σχολείο, τάξεις υποδοχής και φροντιστηριακά τμήματα, μικτές τάξεις, τμήματα ενισχυτικής διδασκαλίας κ.λ.π.), αποκτούν συγκεκριμένο περιεχόμενο ανάλογα με τις συνθήκες και τον τρόπο εφαρμογής τους. Μια Τάξη Υποδοχής με μεικτό πρόγραμμα (παρακολουούθηση παράλληλα κανονικής τάξης), παραπέμπει σε διαφορετική φιλοσοφία από μια “Τάξη Υποδοχής” με αποκλειστικό πρόγραμμα, η οποία αναπαράγει τον διαχωρισμό. Η εκπεφρασμένη πολιτική (για παράδειγμα : η διαπολιτισμική προσέγγιση), δεν ταυτίζεται πάντα με την πολιτική που εφαρμόζεται στην πράξη²⁵.

---

²⁵ Ζώη Ν.Λ.-Χριστοφορίδου Δ. (2001), «Η Ελλάδα ως Χώρα Φιλοξενίας Αιτούντων Άσυλο-Αλλοδαπών Προσφύγων». Αθήνα:ΕΟΠ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ! ΦΟΒΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

3.1. ΤΑΣΗ ΓΙΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ-ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΩΝ.

«Με τον όρο **στερεότυπο** εννοούμε το «(συν)αίσθημα αποδοχής ή απόρριψης ενός ατόμου ή μιας ομάδας, το οποίο πηγάζει από πραγματική εμπειρία που παράγει συγκινησιακή αντίδραση».²⁶

Είναι γεγονός, ότι οι άνθρωποι τείνουν να κατηγοριοποιούν, να εντάσσουν άλλους ανθρώπους σε ομάδες, με βάση κάποια κοινά τους χαρακτηριστικά. Με αυτόν τον τρόπο, δημιουργούνται τα *στερεότυπα*. Το

στερεότυπο, αφορά ένα σταθερό και παγιωμένο αίσθημα – σκέψη, που ισχύει σε μια κοινωνία. Ένα αίσθημα, βάσει του οποίου οδηγούμαστε, είτε στην αποδοχή, είτε στην απόρριψη ενός ατόμου ή μιας ομάδας. Πρόκειται, για μια γενικευμένη αντίληψη, η οποία συνήθως ρυθμίζει τις πράξεις και τη συμπεριφορά των ατόμων.

Έτσι, στην περίπτωση των μεταναστών, πολλές φορές, η κυρίαρχη ομάδα, εντοπίζει και προσδίδει ιδιότητες, που χαρακτηρίζουν ομάδες μεταναστών και κάποιες φορές, είναι πολύ πιθανό, να εκφράζεται και να λειτουργεί βασισμένη σ' αυτές απέναντι στον μεταναστευτικό πληθυσμό, στα πλαίσια μιας κοινωνίας. Για παράδειγμα, πολλοί άνθρωποι πιστεύουν ακόμα

²⁶ Κανδυλάκη Α., (2001). «Η Συμβουλευτική στην Κοινωνική Εργασία». Αθήνα: Σύγχρονες Ακαδημαϊκές και Επιστημονικές Εκδόσεις, σελ. 66.

και σήμερα ότι οι αφρικανοί είναι υποδιαίστεροι λόγω της εικόνας που έχουν γι' αυτούς και για τη χώρα τους (δεν έχουν υψηλή νοημοσύνη, τρώνε ανθρώπους, ντύνονται λιτά κ.α.), χωρίς να αναγνωρίζουν συνήθως την διαφορετική τους κουλτούρα.

Επομένως, είναι λογικό οι μετανάστες να νιώθουν μια σύγχυση γύρω από την κοινωνική τους ταυτότητα. Οι ίδιοι, βιώνουν την πραγματική τους ταυτότητα, αλλά έρχονται αντιμέτωποι και με μια άλλη κοινωνική ταυτότητα την οποία οι άλλοι προσδίδουν σ' αυτούς.

3.2. Η «ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ» ΤΗΣ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΗΣ..

«Αν το στερεότυπο, παραπέμπει στην εικόνα που έχω για τον “άλλον” ως μέλος μιας συγκεκριμένης κοινωνικής κατηγορίας, και ειδικότερα στην αξιολογική της διάσταση, η λέξη “προκατάληψη”, περιγράφει μια στάση του υποκειμένου απέναντι στον ατομικό ή συλλογικό, “άλλον”, κάτι που τον προδιαθέτει ευνοικά ή δυσμενώς απέναντί του».²⁷

Οι προκαταλήψεις, όπως και τα στερεότυπα είναι στοιχεία, τα οποία αποτελούν κομμάτι της σκέψης κάθε ανθρώπου. Όπως αναφέραμε και πιο πάνω, το στερεότυπο είναι ένα αίσθημα, που ένα άτομο τρέφει για ένα άλλο ή άλλα.

Πιο συγκεκριμένα, μέσα από μια κριτική διαδικασία, το στερεότυπο είναι πιθανό να ενισχύσει μια στάση του θεωρητικού αυτού πλαισίου. Δηλαδή, η σκέψη αυτή εκδηλώνεται με μια προδιάθεση – στάση, απέναντι σε ένα άτομο ή μια ομάδα και μετατρέπεται σε προκατάληψη.

Οι άνθρωποι συχνά σχηματίζουν αρνητική κρίση για τους άλλους, πριν τους γνωρίσουν. Είναι γνωστές οι εθνικές, κοινωνικές και φυλετικές προκαταλήψεις (η φυλετική προκατάληψη αφορά τη δυσμενή ή μεροληπτική στάση ή πεποίθηση κάποιου, που εκφέρεται πρόωρα απέναντι σε κάποιον άλλο ή σε μια ομάδα ανθρώπων πρωτίστως με βάση το χρώμα του δέρματος ή την εθνικότητα)²⁸. Για παράδειγμα, μερικοί άνθρωποι έχουν σχηματίσει ή

---

²⁷.Γκότοβος Α.Ε.,(1996), «ΠΑΤΣΙΣΜΟΣ:Κοινωνικές,Ψυχολογικές και Παιδαγωγικές Όψεις Μιας Ιδεολογίας και Μιας Πρακτικής». Αθήνα:Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Σελ.22

²⁸Κούτρα Κ.,(2006-2007), Σημειώσεις μαθήματος «Διαπολιτισμική Κοινωνική Εργασία».Ηράκλειο:ΤΕΙ Κρήτης.

υιοθετήσει μια άσχημη εικόνα για τους Εβραίους, για τους μαύρους ή για διάφορες μειονοτικές ομάδες.

Στις περιπτώσεις αυτές, συχνά δεν έχουμε μόνο προκατάληψη, αλλά και μια τήρηση απόστασης ή απομόνωσης, καταπίεσης ή δίωξης των ομάδων, κατά των οποίων στρέφονται οι προκαταλήψεις. Εδώ, υπεισέρχονται στοιχεία ρατσισμού, εθνικισμού, θρησκευτικού φανατισμού κτλ. που κάποιες φορές οδηγούν σε παρανοϊκές κρίσεις. Επομένως, γίνεται αντιληπτή η ευκολία μετατροπής της στάσης σε πράξη, όταν η προκατάληψη γεννά τον ρατσισμό.

3.2.1. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΔΗΓΟΥΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΗ.

Ένας σημαντικός παράγοντας που οδηγεί ανθρώπους στην προκατάληψη, είναι οι αξιολογήσεις παλαιότερων γενεών ή άλλων ανθρώπων. Το οικογενειακό περιβάλλον, είναι πολύ πιθανό να “περάσει” μέσα από τη διαδικασία διαπαιδαγώγησης τέτοιες στάσεις. Είναι γνωστό, ότι το παιδί δέχεται από τους γονείς αξίες και κατευθύνσεις, από τις οποίες κάποιες ασπάζεται και άλλες απορρίπτει. Οι προκαταλήψεις επομένως, “αφήνονται” στην κρίση του κάθε ατόμου, να αποδεχτεί και να υιοθετήσει ή να αρνηθεί και να απωθήσει.

Έτσι, βλέπουμε πόσο σημαντικό ρόλο παίζει και η προσωπικότητα του κάθε ατόμου, στο πόσο επιφανειακά μπορεί να προσάπτει αρνητικά στοιχεία στους άλλους, στην περίπτωση μας στους μετανάστες, ή απ’ την άλλη, πόσο σφαιρικά μπορεί να αντιλαμβάνεται την διαφορετικότητα του καθένα, βασισμένος στην καταγωγή, την εθνικότητα, την θρησκεία και γενικότερα το πολιτισμικό υπόβαθρό του.

Επιπλέον, οι προκαταλήψεις πηγάζουν μέσα από την ίδια την κοινωνία, η οποία μέσα από τη διαμόρφωση ιδεολογιών και νοοτροπίας και μέσα από τις θεσμοθετημένες της λειτουργίες αδυνατεί να εντάξει, αντίθετα, ενισχύει τη δημιουργία κοινωνικά μειονεκτικών ομάδων.

«Ακόμα, η άγνοια και ο φόβος αποτελούν τους κεντρικούς παράγοντες που οδηγούν στην προκατάληψη. Αναλυτικότερα, λόγω του τρόπου που η κοινωνία μας είναι δομημένη, οι περισσότεροι Έλληνες δεν έχουν σχεδόν καμία ιδέα ή εμπειρία της ζωής των τσιγγάνων και των κοινοτήτων τους. Οι

κανόνες διαχωρισμού, αποτρέπουν τους ανθρώπους των διαφορετικών φυλετικών / εθνικών ομάδων από την αλληλεπίδραση με έναν σημαντικό και θετικό τρόπο, διαιωνίζουν την άγνοια η οποία προκαλεί στη συνέχεια τις προκαταλήψεις. « Το σημάδι ενός ώριμου μυαλού είναι η δυνατότητα να αναστέλλει τη κρίση έως ότου συλλέξει όλα τα στοιχεία». Ο φόβος, πηγαίνει πολύ πιο βαθύτερα από την άγνοια, είναι η ρίζα της προκατάληψης και αναφέρεται στο προνόμιο και τη δύναμη. Η φυλετική προκατάληψη, είναι η άρνηση να αλλάξει τη στάση του κάποιος, ακόμα και όταν τα στοιχεία αποδεικνύουν το αντίθετο από αυτό που προσάπτει και συνεχίζει να προδικάζει τους ανθρώπους. Αυτό οφείλεται στο φόβο της απώλειας της δύναμης, του προνομίου. Στην προκατάληψη, οι άνθρωποι που έχουν προνομιακή θέση, κερδίζουν συναισθηματικά, πολιτιστικά, κοινωνικά και οικονομικά απέναντι στους άλλους. Οπότε, όταν αισθάνονται ότι αυτά τα προνόμια απειλούνται, φοβούνται και αντιδρούν. Όσο μεγαλύτερος είναι ο φόβος απέναντι στα μέλη ή στην ομάδα, τόσο μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες να αναπτυχθούν αρνητικές και πολωτικές καταστάσεις».²⁹

Επίσης, τα ΜΜΕ όπως και οικονομικοί παράγοντες, αποτελούν καθοριστικά στοιχεία για την ανάπτυξη προκατειλημμένων στάσεων, για τα οποία θα μιλήσουμε εκτενέστερα πιο κάτω.

Τέλος, παράγοντες που απορρέουν από ιστορικά γεγονότα και πολιτισμικά στοιχεία, ευνοούν κι αυτά με τη σειρά τους την ανάπτυξη ή την ενίσχυση προκαταλήψεων απέναντι στους μετανάστες.

3.3. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΩΣ ΕΜΦΑΝΙΖΕΤΑΙ.

«Με τον όρο **ρατσισμό** εννοούμε ένα πλέγμα αντιλήψεων, στάσεων, συμπεριφορών και / ή θεσμοθετημένων μέτρων, που εξαναγκάζει ορισμένους ανθρώπους σε υποτελή διαβίωση, κι αυτό μόνο και μόνο, επειδή ανήκουν σε μια διακριτή κατηγορία ανθρώπων».³⁰

Όπως είδαμε και παραπάνω, οι στερεοτυπικές σκέψεις και απόψεις, πολλές φορές οδηγούν σε στάσεις προκατάληψης, οι οποίες είναι πολύ πιθανό να οδηγήσουν σε ρατσιστικές συμπεριφορές σε βάρος μειονοτικών

²⁹Κούτρα Κ.,(2006-2007), Σημειώσεις μαθήματος «Διαπολιτισμική Κοινωνική Εργασία».Ηράκλειο:ΤΕΙ Κρήτης.

³⁰Τσιάκαλος Γ. (2000), «Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης». Αθήνα:Ελληνικά Γράμματα, σελ.77

μεταναστευτικών ομάδων. «Λέγοντας μειονότητα, εστιάζουμε σε ορισμούς, όμοιους με αυτόν του **Caporoti**, που επικεντρώνεται, όχι τόσο στο στοιχείο της αριθμητικής μειοψηφίας και της κυριαρχούμενης θέσης της μειονοτικής ομάδας, όσο στην πολιτισμική διαφοροποίηση και στην κοινοτική αίσθηση της μειονότητας, επισημαίνοντας τα εθνικά, θρησκευτικά, γλωσσικά χαρακτηριστικά, τα οποία διαφέρουν από εκείνα του υπόλοιπου πληθυσμού και την αίσθηση της αλληλεγγύης, που στρέφεται προς την προστασία της κουλτούρας, των παραδόσεων, της θρησκείας ή της γλώσσας της ομάδας».³¹ Μεταναστευτικές ομάδες, βιώνουν τέτοιες συμπεριφορές σε πολλούς τομείς της κοινωνικής τους ζωής, τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο, όσο και στην ελληνική πραγματικότητα.

Ο ρατσισμός, καταργεί την ιδέα της ενότητας του ανθρώπινου γένους. Χωρίζει τους ανθρώπους σύμφωνα με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, υπερτονίζοντας, άλλες φορές δευτερεύοντα βιολογικά χαρακτηριστικά (που έχουν σχέση με το χρώμα της επιδερμίδας, το σχήμα του προσώπου κτλ.) και άλλες φορές πολιτισμικά, εθνικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά.

Ο ρατσισμός, εμφανίζεται μέσα από ρατσιστικές αντιλήψεις, οι οποίες πηγάζουν ή εξωτερικεύονται, λόγω της ρατσιστικής εικόνας που μπορεί να εμφανίζει η κοινωνία. Οι δομές και τα μέσα της κοινωνίας, ενισχύουν αυτές τις αντιλήψεις, προβαίνοντας σε λανθασμένες γενικεύσεις και κατηγοριοποιήσεις για τα άτομα, που ανήκουν σε διαφορετική εθνότητα.

Κάθε έθνος, έχει την τάση να τονίζει την ιδιαιτερότητά του, ακόμα και τη σπουδαιότητά του. Πολλοί άνθρωποι, πιστεύουν στην ανωτερότητα του έθνους τους, στην ιδιαίτερη και μερικές φορές “κοσμοϊστορική” αποστολή του (περιούσιος λαός), μπορεί να πιστεύουν ότι ανήκουν σε μια ανώτερη ή καθαρόαιμη φυλή, και έτσι, να υποτιμούν τους άλλους λαούς, να δείχνουν επεκτατικές τάσεις κτλ. Το φαινόμενο αυτό, οδηγεί στον εθνικισμό. Για μερικούς το έθνος, γίνεται θρησκεία, ένα ανώτατο ιδανικό, το ιερότερο των πραγμάτων. Στο έθνος αυτό, άνθρωποι με διαφορετική καταγωγή και πολιτισμικό υπόβαθρο δεν είναι επιθυμητοί με αποτέλεσμα να αποκλείονται. Ο εθνικισμός, εμφανίζεται α) ως αίσθημα, είναι το αίσθημα οργής που προκαλεί η παραβίαση της εθνικής οντότητας ή το αίσθημα ικανοποίησης που

---

³¹ Ζαιμάκης Γ., (2002). «Κοινοτική Εργασία και Τοπικές Κοινωνίες». Αθήνα:Ελληνικά Γράμματα, σελ.145

προκαλεί η ικανοποίησή της και β) ως εθνικιστικό κίνημα, το οποίο υποκινείται από ένα τέτοιου είδους αίσθημα.³² Έτσι, όταν το αίσθημα του εθνικισμού διακατέχει έντονα έναν αριθμό ατόμων, τα ωθεί στη συγκρότηση ομάδων, τις οποίες διέπουν τόσο η ενότητα, όσο και η προσήλωση σε αξίες και πεποιθήσεις. Απόρροια όλων αυτών, είναι η εχθρική στάση και συμπεριφορά προς αυτούς που διαφέρουν σε εθνικό και πολιτισμικό επίπεδο. Για παράδειγμα, μια τέτοια ομάδα στη χώρα μας, είναι η Χρυσή Αυγή, τα μέλη της οποίας εκφράζουν συχνά τις εθνικιστικές τους αντιλήψεις, κυρίως προς τον μεταναστευτικό πληθυσμό στα πλαίσια της ελληνικής κοινωνίας.

Επιπλέον, ο ρατσισμός μπορεί να εξυπηρετεί ατομικά συμφέροντα. Είναι χαρακτηριστική η αντιμετώπιση των Η.Π.Α. προς τους μαύρους τους οποίους χρησιμοποιούσε ως δούλους, θεωρούσε ως κατώτερους (συχνά τους παρομοίαζε με ζώα) και αρνούταν να τους αναγνωρίσει ως Αμερικανούς πολίτες, αλλά τους τοποθέτησε με ευκολία στον στρατό της για να υπερασπιστούν *τη χώρα τους*. Ακόμα και στη χώρα μας, το ρατσιστικό φαινόμενο είναι ορατό ιδιαίτερα απέναντι στους Αλβανούς, τους οποίους όμως δεχόμαστε και συχνά αναζητάμε να καλύψουν εργασιακές θέσεις, έναντι χαμηλής ανταμοιβής.

Ο ρατσισμός τέλος, εμφανίζεται μέσα από διάφορα μέτρα της πολιτείας. Ακόμα και αν υπάρχουν οι αρνητικές στάσεις και πεποιθήσεις και οι θεσμοί ενός κράτους είναι θεμελιώδεις και αξιόλογης βαρύτητας, τότε ο ρατσισμός δύσκολα εκδηλώνεται, αντίθετα καταστέλλεται. Ενώ, αν είναι διακριτή η χαλαρότητα των θεσμών και η ανοχή του κράτους σε θέματα ρατσισμού, τότε ο ρατσισμός παρουσιάζεται με περισσότερη ευκολία και πληθώρα αρνητικών συμπεριφορών.

Παράδειγμα τέτοιων μέτρων -αν και αρκετά παλιό και σε υπερβολικό βαθμό- είναι αυτά που εφαρμόζονταν στις Η.Π.Α., κυρίως στον Νότο και απαγόρευαν στους Αφρο-αμερικάνους να κάθονται στις θέσεις των λεωφορείων όταν κάποιος λευκός ήταν όρθιος, να χρησιμοποιούν τις δημόσιες τουαλέτες, ακόμα και να εισέρχονται στα περισσότερα καταστήματα και κέντρα ψυχαγωγίας. Αυτή η μορφή ρατσισμού, είναι η πιο επικίνδυνη γιατί γεννάται και εφαρμόζεται από την κρατική εξουσία. Το παράδειγμα αυτό, αν

---

³² Gellner E. (1992), «Έθνη και Εθνικισμός». Αθήνα:Αλεξάνδρεια

και δεν αναφέρεται σε μετανάστες, μας δείχνει το μέγεθος της εξουσίας που ασκεί το κράτος στους πολιτισμικά διαφέροντες πληθυσμούς. Παρακάτω, βλέπουμε την ρατσιστική εικόνα νόμων των Η.Π.Α. πριν από πολλές δεκαετίες.

*«Η ταχύτερη εξάπλωση των νόμων διαχωρισμού στον Νότο υποστηρίχθηκε από μια σειρά αποφάσεων από το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών. Η πιο σημαντική δίκη ήταν η Plessy v. Ferguson το 1896. Σε αυτή τη δίκη, το δικαστήριο υποστήριξε τη συνταγματικότητα ενός νόμου της Λουιζιάνα, που απαιτούσε ξεχωριστές αλλά ίσες θέσεις για λευκούς και μαύρους στα σιδηροδρομικά οχήματα. Σύμφωνα με τον νόμο, ο φυλετικός διαχωρισμός στην Αμερική ενδυναμώθηκε από αυτή την απόφαση. Για περισσότερα από 50 χρόνια, πολλές πολιτείες χρησιμοποιούσαν τον κανόνα “ξεχωριστοί αλλά ίσοι” για να διαχωρίζουν τις φυλές στα δημόσια σχολεία και στη χρήση των μέσων μεταφοράς και των χώρων ψυχαγωγίας, διαμονής και κατανάλωσης φαγητού».*³³

Στην Ελλάδα, από την μαζική άφιξη των μεταναστευτικών ομάδων, δεν υπήρξαν ποτέ τέτοια μέτρα, που να θίγουν σε τέτοιο βαθμό την αξιοπρέπεια και την προσωπικότητά τους.

Μπορούμε να πούμε, ότι ο ρατσισμός στην ουσία ισοδυναμεί με ένα είδος δύναμης και εξουσίας. Γι' αυτό και ασκείται συνήθως από την μεριά των δυνατών, σε κοινωνίες όπου υπάρχει σε έξαρση το φαινόμενο της δημιουργίας ανισοτήτων και μειονοτήτων. Αυτές με τη σειρά τους, αντανakλούν αυτή τη ρατσιστική αντιμετώπιση και οδηγούμαστε έτσι, σε έναν φαύλο κύκλο όπου ο ρατσισμός γεννά ρατσισμό.

3.3.1. ΦΥΛΕΤΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΦΡΙΚΑΝΩΝ ΣΤΙΣ Η.Π.Α. ΚΑΙ ΑΓΩΝΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΟΥΣ.

Η πιο έντονη εικόνα φυλετικού ρατσισμού στα περισσότερο ανεπτυγμένα κράτη, θεωρούμε ότι παρουσιάστηκε στις Η.Π.Α. με την άφιξη των Αφρικανών δούλων στο Νέο Κόσμο και κορυφώθηκε με την διεκδίκηση δικαιωμάτων από τους Αφρικανούς αρκετά χρόνια αργότερα. Μπορεί η σκέψη των αποίκων για τη μεταφορά δούλων από την Αφρική να ήταν παραγωγική,

³³ [www.africanamericans.com/civil rights.htm](http://www.africanamericans.com/civil%20rights.htm)

δεν αποδείχτηκε όμως διορατική και έτσι υποτίμησαν τους δούλους, θεωρώντας τους κατώτερους και δεδομένους κάτι που είχε σαν αποτέλεσμα έναν εμφύλιο πόλεμο, τη δημιουργία κινημάτων για τη διεκδίκηση ίσων δικαιωμάτων και τις δολοφονίες σπουδαίων μαύρων ηγετών.

Όπως αναφέραμε και στη προηγούμενη ενότητα, ο ρατσισμός μπορεί να εμφανιστεί και μέσα από διάφορα μέτρα της πολιτείας. Στις Η.Π.Α., είναι γνωστοί οι “νόμοι του Τζίμ Κρόου” (Jim Crow Laws), οι οποίοι ήταν σε ισχύ απο το 1876 μέχρι το 1965 και επηρέασαν τόσο τους Αφρο-αμερικάνους, όσο και άλλες εθνότητες. Οι πιο σημαντικοί νόμοι, επέβαλαν το φυλετικό διαχωρισμό σε δημόσια σχολεία και στους περισσότερους δημόσιους χώρους, συμπεριλαμβανομένων των τρένων και των λεωφορείων , καθώς επίσης και την απαγόρευση των πολιτικών δικαιωμάτων και ελευθεριών των Αφρο-αμερικάνων³⁴. Ο όρος Τζίμ Κρόου, εμφανίζεται το 1830 όταν ένας λευκός αοιδός, έβαφε μαύρο το προσωπό του και χόρευε έναν εξευτελιστικό χορό, διακωμωδώντας έναν ανάπηρο ηλικιωμένο μαύρο άντρα που συνάντησε καθώς ταξίδευε στο Νότο. Σύντομα, ο όρος Τζίμ Κρόου ταυτίστηκε με πολλές στερεοτυπικές εικόνες (Αφρικανών) και την μαύρη κατωτερότητα.³⁵ Ο διαχωρισμός στα σχολεία, κηρύχθηκε αντισυνταγματικός απο το Ανώτατο Δικαστήριο το 1954 , ενώ οι υπόλοιποι νόμοι του Τζιμ Κρόου ακυρώθηκαν με τη νομοθεσία περι πολιτικών δικαιωμάτων του 1964. Πρόκειται για μια νομοθεσία στις Η.Π.Α., η οποία έθετε εκτός νόμου το διαχωρισμό βάσει φυλής, χρώματος, θρησκείας, φύλου ή εθνικής προέλευσης. Αρχικά, δημιουργήθηκε για να προστατεύσει τα δικαιώματα των Αφρικανών, αλλά ήταν και το πρώτο βήμα για να προστατεύσει τα πολιτικά δικαιώματα όλων, συμπεριλαμβανομένων για πρώτη φορά και των γυναικών.

Ο Malcom X ήταν εκπρόσωπος των Ισλαμιστών στις Η.Π.Α., ο οποίος έθεσε τα ζητήματα του φυλετικού διαχωρισμού σε ένα ευρύτερο και διεθνές πλαίσιο. Ο πατέρας του, είχε δολοφονηθεί από μέλη της Κού Κλούξ Κλάν και ο ίδιος μιλούσε έντονα για επανάσταση των μαύρων, για ελευθερία και δικαιοσύνη. Ο Malcom X, δολοφονήθηκε τον Φεβρουάριο του 1965.

Μια άλλη και ίσως η σημαντικότερη ηγετική μορφή στον αγώνα των αφρικανών για την απόδοση των δικαιωμάτων τους, ήταν ο ιεροκήρυκας και

³⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Jim_Crow_laws

³⁵ <http://www.jimcrowhistory.org/history/creating2.htm>

βραβευμένος με το Νόμπελ ειρήνης το 1964, Μαρτιν Λούθερ Κίνγκ από την Ατλάντα των Η.Π.Α. Το έργο του, ξεκίνησε στον νότο, στην καρδιά της εφαρμογής του φυλετικού διαχωρισμού, όπου αγωνίστηκε τόσο για την διακοπή του φυλετικού διαχωρισμού, όσο και για τα πολιτικά δικαιώματα των αφρό-αμερικανών. Πολλά εμπόδια όμως «τοποθετήθηκαν» στον δρόμο του, όπως βομβιστικές επιθέσεις στην οικία του, συλλήψεις από την αστυνομία, χωρίς ιδιαίτερα βάσιμες κατηγορίες, κυρίως ψάχνοντας αφορμές για να καταπνίξουν τη δράση του. Εκείνος όμως, πάντα μιλούσε για ειρηνική δράση και αντιμετώπιση των αρχών και των λευκών γενικότερα. Στις 28 Αυγούστου του 1963, περισσότεροι από 200.000 μαύροι και λευκοί από τις Η.Π.Α., πήραν μέρος στην μεγαλύτερη διαδήλωση που είχε γίνει ως τότε στην πρωτεύουσα του έθνους. Η πορεία προχώρησε με τάξη ως το μνημείο του Λίνκολν, όπου πολλοί ακτιβιστές έβγαλαν λόγο. Τότε ήταν που ο Μάρτιν Λούθερ Κίνγκ, εκφώνησε τον πασίγνωστο λόγο του «Έχω ένα όνειρο», που αποκατέστησε την πίστη των ανθρώπων στις αρχές της μη βίας και τον καθιέρωσε, χωρίς αμφιβολία, ως τον ηθικό καθοδηγητή ολόκληρου του έθνους. Στις 4 Απριλίου του 1968, ο Μάρτιν Λούθερ Κίνγκ δολοφονήθηκε στο Μέμφις, όπου είχε πάει για να στηρίξει απεργούς εργάτες. Για πολλούς, αυτή η βίαια πράξη συμβόλιζε την απόρριψη από τους λευκούς της δυναμικής, αλλά συγχρόνως ειρηνικής αναζήτησης της ισότητας των φυλών³⁶.

Η απάντηση των λευκών στον μαύρο αγώνα, ήρθε από την Κού Κλούξ Κλάν. Πρόκειται για μια οργάνωση – ίσως η πιο αιματοβαμμένη- που ιδρύθηκε το 1866 στο Νότο, στην πολιτεία Τενεσί. Θέρισε στην κυριολεξία τις Η.Π.Α. και εξαπλώθηκε παγκοσμίως. Τα μέλη της, είχαν σαν όπλο τους τον φόβο για να κρατούν υποταγμένους τους μαύρους – στην αρχή – και τους Εβραίους, τους Ινδιάνους και τους Κουβανούς – αργότερα. Ο κύριος στόχος τους, ήταν να υποστηρίξουν την υπεροχή της λευκής φυλής και τη σταθερή πίστη τους, ότι ο Θεός τους είχε εμπιστευτεί, προκειμένου ν' ασκούν εξουσία πάνω στις δήθεν κατώτερες φυλές.

Τα πρώτα μέλη της Κλάν, ήταν νεαροί αξιωματούχοι, του ήδη διαλυμένου ομοσπονδιακού στρατού, καθώς και νέοι άνθρωποι που ανήκαν στη μεσαία αγροτική τάξη και μισούσαν τους αφρικανούς. Οι πρώτες

---

³⁶ Κίνγκ Σ. Κ. (1992), «Μάρτιν Λούθερ Κίνγκ, Έχω ένα όνειρο». Αθήνα:Βιβλία του Κόσμου.

επιθέσεις της Κλάν, έγιναν για πλάκα και για να τρομοκρατήσουν, μα ακόμα δεν είχε διαπραχθεί κανένα έγκλημα. Όμως, όταν τον Φεβρουάριο του 1867 ένας νόμος αποστέρησε το δικαίωμα ψήφου σε κάθε πρώην ομοσπονδιακό αξιωματούχο, ενώ επέτρεπε στους πρώην σκλάβους, δηλαδή στους αφρικανούς να ψηφίζουν, σημειώθηκαν πολλές δολοφονίες στο Τενεσί, στη Νέα Ορλεάνη και στο Άρκανσας. Η Κλάν, δρούσε με απόλυτη αυτονομία και ήταν ασταμάτητη. Συνήθως, κρέμαγαν τα θύματα τους ή τα μαστίγωναν μέχρι θανάτου. Τους έκαιγαν τα σπίτια και έβαζαν φωτιά σε τεράστιους σταυρούς, σαν σύμβολο της πίστης και της δύναμης τους, κρυμμένοι κάτω από άσπρες κουκούλες και σεντόνια.

Λίγες δεκαετίες αργότερα, το 1915, η Κου Κλουξ Κλάν αναγεννιέται και έως το τέλος του 1923, το ανθρώπινο δυναμικό της οργάνωσης υπολογίζεται στα δύομισι εκατομμύρια μέλη, τα οποία στήριζαν και οικονομικά την Κλάν. Το 1925, ο Ντέιβιντ Στέφεν, ένα ισχυρό μέλος της οργάνωσης, μαζί με τους σωματοφύλακες του, βασάνισε, βίασε και σκότωσε τη γραμματέα του. Στη δίκη που ακολούθησε, ο ίδιος αποκάλυψε πολλά εγκλήματα της Κου Κλουξ Κλάν. Κάτι τέτοιο, οδήγησε στην παραίτηση χιλιάδων μελών και σταδιακά, η οργάνωση διασπάστηκε ξανά το 1939. Μετά το 1954, στήνεται και πάλι η Κου Κλούξ Κλάν και σχεδόν την ίδια χρονική περίοδο εμφανίστηκαν χιλιάδες οργανώσεις με κοινές ή παρόμοιες αρχές όπως, οι Λευκές Σταυροφορίες και οι Τζέντλεμεν του Νότου, που ήταν ευρύτερα γνωστές ως Συμβούλια.

Στις 22 Αυγούστου του 1989, στο Όκλαντ των Η.Π.Α., πυροβολείται ο ιδρυτής της οργάνωσης «Μαύροι Πάνθηρες»³⁷, Χιούι Νιούτον. Παρ' όλο που ο θάνατός του υποδήλωνε και το πνευματικό τέλος της οργάνωσης, ακόμα και στις μέρες μας τίθενται ερωτήματα σχετικά με τη διάλυση. Οι «Μαύροι Πάνθηρες», είχαν αφιερώσει τη ζωή τους καθ' ολοκλήρου στην υπεράσπιση της Μαύρης κοινότητας. Πιθανότατα, να ήταν η πιο αποτελεσματική Αφρο-αμερικάνικη οργάνωση και η μοναδική που ανέπτυξε κάποια επικοινωνία με άλλες ριζοσπαστικές οργανώσεις λευκών που είχαν παρόμοιες απόψεις και ιδανικά.

Η ομάδα αυτή, ιδρύθηκε το 1966 από τον Χιούι Νιούτον και τον Μπόμπι Σήαλ και είχε βασιστεί στις αρχές και τις απόψεις του Μάλκομ Χ.

---

³⁷ <http://www.blackpanther.org/>

Αυτές ήταν η αυτοάμυνα, ο αυτοπροσδιορισμός και η ενεργή συμμετοχή στα ζητήματα της οργάνωσης. Ο κύριος στόχος της, ήταν να σταματήσει την ανεξέλεγκτη βία των αστυνομικών εναντίων των μαύρων στο Όκλαντ. Το 1967 οι «Μαύροι Πάνθηρες», εξέδιδαν μια εφημερίδα με το ίδιο όνομα που γρήγορα έγινε ένα δυναμικό μέσο επικοινωνίας. Επίσης, φορούσαν στολή που αποτελούνταν από ένα μαύρο δερμάτινο σακάκι και μαύρο μπερέ, που υποδήλωνε υπερηφάνεια και ενότητα. Η χρήση όπλων επιτρεπόταν μόνο για λόγους αυτοάμυνας.

Η αστυνομία και η κυβέρνηση των Η.Π.Α., εναντιωνόταν διαρκώς στους «Μαύρους Πάνθηρες». Ο ιδρυτής τους, κατηγορήθηκε για φόνο και φυλακίστηκε. Δυστυχώς, μετά την αποφυλάκισή του, οι «Μαύροι Πάνθηρες» είχαν αρχίσει να αποδιοργανώνονται και να διασκορπίζονται. Βέβαια, το μήνυμά τους που ήταν «Μαύρη Δύναμη», αντιτάχθηκε κάθε μορφή οικονομικής και κοινωνικής αδικίας και καθ' όλη τη 12ετή δράση τους κατάφεραν να παραμείνουν αυθεντικοί. Πάνω απ' όλα δίδαξαν την αγάπη και τη συμπαράσταση ανάμεσα τους μαύρους και τους έδωσαν ελπίδα σε μια χρονική περίοδο, που η Μαύρη κοινότητα είχε βυθιστεί στην απελπισία.

3.4. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ.

Τα ΜΜΕ στις μέρες μας, είναι ο βασικός παράγοντας παροχής ενημέρωσης του κοινού. Ο ρόλος των ΜΜΕ στην παρουσίαση πληροφοριών γύρω από τους μετανάστες, είναι πολύ σημαντικός και συνάμα καθοριστικός.

Η διαχείριση του φαινομένου της μετανάστευσης, τις περισσότερες φορές, έχει προπαγανδιστικό χαρακτήρα, αφού τα ΜΜΕ εξαιτίας της κυρίαρχης θέσης, που καταλαμβάνουν σε κάθε κοινωνία, συντελούν συχνά στη διάδοση διαφόρων ιδεών και στάσεων, απέναντι στον μεταναστευτικό πληθυσμό.

Δεν είναι λίγες οι φορές, που λόγω της ενσωμάτωσής τους στην καθημερινή ζωή, τα ΜΜΕ οδηγούν στην διαμόρφωση κοινωνικών αντιλήψεων, συμπεριφορών και γενικά συντείνουν στη διάπλαση της κοινωνικής πραγματικότητας. Έτσι, μέσα από την υπερβολή και την επανάληψη ειδήσεων, που αφορούν μεταναστευτικές ομάδες, δραματοποιούν

και πολλές φορές διαστρεβλώνουν γεγονότα, με αποτέλεσμα την παραπληροφόρηση του κοινού.

Επιπλέον, το περιεχόμενο της πληροφόρησης, ενισχύεται από ανακριβή στοιχεία, στα οποία δίνεται έμφαση και ιδιαίτερα χρονική, έτσι ώστε να προκαλέσει την προσοχή και το ενδιαφέρον του κόσμου. Η αλλοίωση των γεγονότων, έχει σαν συνέπεια την δημιουργία πλασματικών ειδήσεων σε βάρος των μεταναστών. Παράλληλα, με την αύξηση της χρονικής διάρκειας των ειδήσεων, το κοινό “βομβαρδίζεται” ουσιαστικά από φήμες, που είναι κατά κόρον το έναυσμα για αποκλειστικότητα. Αυτό έχει ως στόχο, τον εντυπωσιασμό και την προτίμηση του κόσμου για την επικράτηση στη μάχη στον δημοσιογραφικό στίβο και την κατοχή της πρώτης θέσης στα ειδησεογραφικά δρώμενα.

Το κοινό από την πλευρά του, ως δέκτης μαζικής και τροποποιημένης ενημέρωσης, δέχεται καταιγισμό πληροφοριών και καθίσταται δύσκολο να επιλέξει ανάμεσα στη σωστή και τη λανθασμένη πληροφόρηση. Το αισθητήριο του κοινού, έχει διαστραφεί ως ένα βαθμό, χωρίς να το βοηθάει να κρίνει το πλήθος των μηνυμάτων που δέχεται. Επίσης, σύμφωνα με τις απαιτήσεις του κοινού και λαμβάνοντας υπόψη τον νόμο της προσφοράς και της ζήτησης, τα ΜΜΕ προσφέρουν ό,τι ανταποκρίνεται στις ψυχικές ανάγκες και απαιτήσεις του κοινού, βασιζόμενα στα αισθητικά του ενδιαφέροντα. Αυτά, πολλές φορές εστιάζονται στην κάλυψη του αισθήματος ανωτερότητας, κάνοντας το άτομο να νιώθει καλύτερο απέναντι στον “κατώτερο” από αυτόν “κακοποιό” μετανάστη (και της ομάδας του ενδεχομένως), στον οποίο αποδίδονται κατηγορίες.

Η κοινή γνώμη κατευθύνεται, παρά ενημερώνεται από τα ΜΜΕ και σε αυτό συντελεί και ως ένα σημείο το αστυνομικό ρεπορτάζ. «Όπως οι ίδιοι οι δημοσιογράφοι παραδέχονται, το αστυνομικό δελτίο είναι ένα “θέμα”, “έτοιμο”, “πραγματικό γεγονός”, “απλό” και “θεαματικό” δηλαδή “εύκολο”, “φθηνό” και με “υψηλή αξία είδησης”. Έτσι το αστυνομικό δελτίο-, προσφέρεται, σχεδόν αυτούσιο προς δημοσίευση, καθώς καλύπτει αυτά τα ζητούμενα».³⁸

Αδικήματα ή παραβάσεις, διαπράττονται πολλά μέσα σε μια κοινωνία, τόσο από τους ντόπιους, όσο και από άτομα διαφορετικής εθνικής

---

³⁸ Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού Πουλατζάς Ν., (2001), «Μετανάστες Στην Ελλάδα». Αθήνα:Ελληνικά Γράμματα,σελ.135

καταγωγής. Στην περίπτωση όμως των δεύτερων, το αντίκτυπο της παράβασης έχει διπλάσια συνήθως αξία για το κοινωνικό σύνολο από ότι στην πρώτη περίπτωση. Κι αυτό γιατί το άτομο χαρακτηρίζεται, στιγματίζεται και μαζί με αυτό, η ομάδα του που «φιλοξενείται» στη χώρα υποδοχής.

«Εγκλήματα διαπράττονται πολλά, λίγοι όμως είναι εκείνοι που χαρακτηρίζονται ως εγκληματίες. Είναι εκείνοι στους οποίους αποδίδονται εγκληματικές πράξεις και δεν είναι σε θέση να αποσείσουν την κατηγορία και τον χαρακτηρισμό»³⁹

Αυτό αφορά τη θεωρία του χαρακτηρισμού, κάτι το οποίο βιώνουν μετανάστες σε κάθε κοινωνία. Το κοινωνικό σύνολο, εύκολα χαρακτηρίζεται, αποδίδει κατηγορίες, αξιολογώντας συμπεριφορές, που δε συμβαδίζουν με τις αρχές, τις αξίες και τους επίσημους κανόνες της κοινωνίας, έστω και αν αυτές οι συμπεριφορές είναι υποθετικές ή όχι. Η αντίδραση, επομένως του συνόλου, απέναντι σε μη αποδεκτές πράξεις, παραβάσεις, κατευθύνει την κοινωνία στην ετικετοποίηση, την ένταξη δηλαδή του παραβάτη σε μια κατηγορία.

Με αυτόν τον τρόπο, αποδίδεται στο άτομο ή στην ομάδα του, ένας συγκεκριμένος ρόλος και μια συγκεκριμένη θέση, όπου η μη συμβατή συμπεριφορά είναι αναμενόμενη, από αυτόν. Απόρριξη όλων αυτών, είναι το άτομο να μη μπορεί να αρνηθεί, να αποβάλει αυτόν το ρόλο και το μόνο που του μένει, είναι να τον αποδεχτεί, έτσι ώστε να μη στερηθεί την κοινωνική του ταυτότητα.

Τα ΜΜΕ, είναι πολλές φορές υπεύθυνα για τη διαμόρφωση συμπάθειας ή αντιπάθειας ομάδων μεταναστών. Άλλες ομάδες, δέχονται την εύνοια των ΜΜΕ και στη συνέχεια του κοινού, επειδή ίσως δεν ακούστηκε κάποια παράβαση ενός από τα μέλη της. Αντίθετα, την απόρριψη βιώνουν άλλες μεταναστευτικές ομάδες, όταν τα περισσότερα άτομα από την ομάδα είχαν παραβατική συμπεριφορά.

Για παράδειγμα, οι περισσότεροι θεωρούν «καλούς» τους Αφρικανούς, εφόσον τα ΜΜΕ δεν εστιάσει, τόσο πολύ σε κάποια παραβατική ενέργεια τους, ενώ αντίθετα «κακούς τους Αλβανούς, καθώς στην περίπτωση μιας αντίστοιχης ενέργειας, κινητοποιούνται τα ΜΜΕ και το θέμα παίρνει

---

³⁹ Τσαούσης Γ., (1998), «Κοινωνία του Ανθρώπου», Αθήνα:Gutenberg, σελ.165

τραγικές διαστάσεις, στο βωμό της αποκλειστικότητας και προσήλωσης του κοινού.

3.5. ΞΕΝΟΦΟΒΙΑ. ΦΟΒΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ.

«Ξενοφοβία είναι ο φόβος και η δυσπιστία απέναντι στους ξένους, που δημιουργούνται, εξαιτίας αρνητικών πληροφοριών για αυτούς, οι οποίες κατά κύριο λόγο μας ειδοποιούν, ότι οι ξένοι, μας απειλούν σε σχέση με κάποια από τα αγαθά που απολαμβάνουμε και θεωρούμε σημαντικά στη ζωή μας».⁴⁰

Όσοι τάσσονται υπέρ της ξενοφοβίας, πιστεύουν ότι απειλείται η σωματική τους ακεραιότητα ή ακόμα χειρότερα η ζωή τους, λόγω της αυξημένης εγκληματικότητας, που έχει υπερτονιστεί και διογκωθεί κυρίως μέσα από τα ΜΜΕ σε βάρος των μεταναστών. Επίσης, αισθάνονται ότι κινδυνεύει η εθνική και η πολιτισμική τους ταυτότητα, λόγω της αλλοίωσης της εθνικής ομοιογένειας, εφόσον θεωρούν ότι χάνεται η δυνατότητα επαφής με ανθρώπους, αποκλειστικά κοινής καταγωγής, γλώσσας, θρησκείας κτλ.

Ακόμα, «ένας παράγοντας, που ενδυναμώνει αυτόν τον φόβο, ίσως και ο σημαντικότερος, είναι η έλλειψη της δυνατότητας των γηγενών να έχουν μια ασφαλή θέση εργασίας».⁴¹ Η άποψη που επικρατεί είναι, ότι οι μετανάστες αποτελούν ένα βάρος για την οικονομία της χώρας και γίνονται αιτία επιδείνωσης του προβλήματος της ανεργίας, καταλαμβάνοντας θέσεις εργασίας, έναντι χαμηλής αμοιβής (η εργασιακή θέση και κατάσταση των μεταναστών αναλύονται παρακάτω).

Τέλος, η ξενοφοβία είναι πιθανό να απορρέει από στερεοτυπικές αντιλήψεις και προκαταλήψεις, όταν ένα άτομο έχει διαπαιδαγωγηθεί ή δεχτεί επιδράσεις, από το ευρύτερο οικογενειακό του περιβάλλον ή από εθνικιστικές πεποιθήσεις είτε μεμονωμένων ατόμων, είτε ομάδων.

Η συγκέντρωση, επίσης των μεταναστών σε συγκεκριμένες αστικές συνοικίες, οι οποίες θεωρούνται υποβαθμισμένες, αυξάνουν το αίσθημα ξενοφοβίας.

---

⁴⁰ Τσιάκαλος Γ., (2000). «Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης». Αθήνα:Ελληνικά Γράμματα, σελ.50

⁴¹ Τσιάκαλος Γ., (2000). «Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης». Αθήνα:Ελληνικά Γράμματα, σελ.50

3.6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ.

Οι μετανάστες, όπως είδαμε σε προηγούμενες αναφορές, συχνά έρχονται αντιμέτωποι με εχθρικά συναισθήματα και προκατειλημμένες στάσεις, στη χώρα υποδοχής. Πολλές φορές, οι στάσεις αυτές εκδηλώνονται με ρατσιστικές συμπεριφορές και ενέργειες. Αυτός ο τρόπος αντιμετώπισης των μεταναστευτικών ομάδων, κάθε άλλο παρά τους βοηθά να ενταχθούν στην κοινωνία. Αντίθετα, τους αποτρέπει από την ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων με τους γηγενείς ή και με άλλες μεταναστευτικές ομάδες και τους περιορίζει σε ό,τι αφορά την υλοποίηση των δικαιωμάτων τους. Αυτό έχει σαν συνέπεια, οι μετανάστες να μην συμμετέχουν στα κοινωνικά δρώμενα ή σε κοινωνικές εκδηλώσεις, να νιώθουν αποκομμένοι από το κοινωνικό σύνολο, να αποκλείονται, δηλαδή και να απομονώνονται από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

«Με τον όρο *κοινωνικός αποκλεισμός*, εννοούμε την έλλειψη δυνατότητας άσκησης των κοινωνικών δικαιωμάτων του ατόμου χωρίς βοήθεια, την κακή εικόνα των ατόμων αυτών για τον εαυτό τους και για την ικανότητα τους να αντεπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους, τον κίνδυνο μονιμοποίησης των αναγκών ενίσχυσης και το στιγματισμό των ατόμων και των συνοικιών των αστικών περιοχών όπου κατοικούν».⁴²

Οι μεταναστευτικές ομάδες, που βιώνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό, αποτελούν συνήθως τη μειοψηφία απέναντι στην πλειοψηφία, την ομάδα δηλαδή, που καταλαμβάνει την κυρίαρχη θέση μέσα σε μια κοινωνία. Ο διαχωρισμός της μειοψηφίας ή αλλιώς μειονότητας, γίνεται με βάση κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ομάδας.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της μειονότητας των μεταναστών, τις περισσότερες φορές, δεν βρίσκουν αποδοχή από την κυρίαρχη ομάδα. Συγκεκριμένα, η πολιτισμική ή/και θρησκευτική ιδιαιτερότητα ή διαφορετικότητα των μεταναστευτικών ομάδων, συχνά περιορίζεται ή απορρίπτεται. Οι γηγενείς, δεν αναγνωρίζουν την ίση αξία, που έχουν όλες οι κουλτούρες και το ιδιαίτερο ενδιαφέρον τους. Ο φόβος τους, για εξάλειψη της δικής τους εθνικής, πολιτισμικής και θρησκευτικής ταυτότητας, οδηγεί στην

---

⁴² Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, (1996). «Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού». Αθήνα:ΕΚΚΕ, σελ.52

άσκηση εξουσίας και στην περιθωριοποίηση των μειονοτήτων. Η άρνηση ενοικίασης διαμερισμάτων από μέρους των ιδιοκτητών, λόγω φόβου στιγματισμού των ίδιων και της περιοχής, στα μάτια της κοινής γνώμης, οδηγεί τους μετανάστες σε σπίτια χαμηλής υλικοτεχνικής υποδομής. «Συγκεντρώνονται, σε συγκεκριμένες αστικές συνοικίες και η διαμονή τους σε αυτές, ωθεί στον χαρακτηρισμό από την κυρίαρχη ομάδα, των περιοχών ως υποβαθμισμένες (γκέτο)».⁴³ Η συνάθροιση των μεταναστευτικών μειονοτήτων στις περιοχές αυτές, από τη μια πλευρά καθησυχάζει την κυρίαρχη ομάδα, εφόσον δεν κινδυνεύει η δική της γειτονιά να χάσει την ομοιογένεια της, και από την άλλη νιώθει ενοχλημένη και αντιδρά, γιατί θεωρεί την υποβαθμισμένη περιοχή δική της και όχι προορισμένη για άτομα διαφορετικής εθνικής καταγωγής. Την υποβάθμιση των περιοχών αυτών, ενισχύει και η έλλειψη ενδιαφέροντος του κράτους για τη βελτίωση και αναβάθμιση τους.

Ένας άλλος παράγοντας, που επιφέρει τον κοινωνικό αποκλεισμό, έχει να κάνει με την κοινωνική παραβατικότητα των μεταναστών. Τα ΜΜΕ, που τόσο έχουν γίνει μέρος της ζωής του κάθε ανθρώπου, πέρα από την παραπληροφόρηση, δεν αναλαμβάνουν αντισταθμιστικό ρόλο, έτσι ώστε να γίνεται αντικειμενική παρουσίαση και ενημέρωση με αντιρατσιστικά μηνύματα. Μολονότι, τα ΜΜΕ δίνουν μεγάλη έμφαση στην παραβατική συμπεριφορά του μετανάστη και συμβάλλουν στις μεγάλες τραγικές διαστάσεις που παίρνουν τέτοιες συμπεριφορές, τα γεγονότα συνήθως δεν είναι αβάσιμα.

Η παραβατικότητα των μεταναστών υφίστανται, αλλά στηρίζεται σε εμφανείς αιτίες και αφορμές στο εσωτερικό της κοινωνίας. Αν ρίξουμε μια ματιά στις συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών, θα διαπιστώσουμε την δυσκολία τους, να ανταποκριθούν στις ανάγκες της καθημερινής τους ζωής. Οι αστικές περιοχές που αναφέραμε πριν, φωτογραφίζουν το χαμηλό επίπεδο διαβίωσης τους. Το χαμηλό αυτό επίπεδο, δεν περιορίζεται μόνο στη διαβίωση, αλλά περνά και στον τομέα της εκπαίδευσης. Η χαμηλή ποιότητα της, δεν βοηθάει το άτομο να αναπτύξει την προσωπικότητα του, σεβόμενο την πολιτισμική του ιδιαιτερότητα, αλλά προσπαθεί να το αφομοιώσει στα δεδομένα της κυρίαρχης κουλτούρας. Η δημιουργικότητα του ατόμου, δεν ευνοείται από το σχολικό περιβάλλον, καθώς στιγματίζεται, τόσο από τους

---

⁴³ Δαμανάκης Μ., (1989). «Μετανάστευση και Εκπαίδευση». Αθήνα: Gutenberg, σελ.59

εκπαιδευτικούς, όσο και από τους συμμαθητές. Το ενδιαφέρον, δεν επικεντρώνεται στην προσέγγιση του παιδιού, αλλά κυριαρχεί η αδιαφορία απέναντι του, δημιουργώντας του συναισθήματα απομόνωσης.

Επιπρόσθετα, η αντιμετώπιση και οι αρνητικές παραστάσεις των έξω προς τους μετανάστες σε συνδυασμό με τη χαμηλή διαβίωση, εκπαίδευση και τον περιορισμένο βαθμό πρόσβασης σε κοινωνικά και οικονομικά αγαθά, επιδρούν αρνητικά στην προσωπικότητα και στις αλληλεπιδράσεις τους, με την κυρίαρχη ομάδα. Δεν είναι δύσκολο επομένως, όλα τα παραπάνω να συντείνουν σε αρνητικές συμπεριφορές και ενέργειες.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός, λαμβάνει χώρα σε μεγάλο βαθμό, σε αρκετούς τομείς της καθημερινής ζωής του μετανάστη. Η οποιαδήποτε παρέμβαση καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού, είναι μειωμένη ως ανύπαρκτη. Το θεσμικό πλαίσιο, δεν βοηθά στην υπεράσπιση των δικαιωμάτων των μεταναστών και στην βελτίωση της κοινωνικής τους ζωής.

Στην καθημερινότητα τους, οι μεταναστευτικές ομάδες, προσπαθούν να αντεπεξέλθουν στη διαφορετικά διαμορφωμένη και συνεχώς εξελισσόμενη κοινωνική ζωή στη χώρα υποδοχής.

Νοοτροπίες, που αποδέχονται ή και επιβραβεύουν την καχυποψία, την ασέβεια της προσωπικότητας των μεταναστών, την υποβάθμισή τους ως κατώτερες κοινωνικές ομάδες και την επιθετικότητα σε βάρος τους, εμφανίζονται στην κοινωνία μας. Πώς μπορούν οι μεταναστευτικές ομάδες, να αντιδράσουν σε όλο αυτό το εχθρικό κλίμα, χωρίς να “χαρακτηριστούν” ή να συγκρουστούν με την κυρίαρχη ομάδα; Καταλαβαίνουμε, πόσο δύσκολο είναι για τους μετανάστες, να έρθουν σε σύγκρουση με την πλειοψηφία των γηγενών, όταν οι τελευταίοι υποστηρίζουν, ότι οι “ξένοι” χρωστούν ευγνωμοσύνη στη χώρα υποδοχής, που τους φιλοξενεί και οι ίδιοι δεν είναι υποχρεωμένοι να δώσουν τίποτα παραπάνω.

«Οι μετανάστες, μειονεκτούν στη λήψη κοινωνικών υπηρεσιών κυρίως όσοι δεν προέρχονται από τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης».⁴⁴

Δυστυχώς, η νοοτροπία των ανθρώπων, δεν περιορίζεται μόνο στις απλές, καθημερινές σχέσεις, αλλά επεκτείνεται και στην επαγγελματική τους συμπεριφορά. Δεν είναι λίγες οι φορές, όπου οι δημόσιες υπηρεσίες όπως τα

---

⁴⁴ Δαμανάκης Μ., (1989). «Μετανάστευση και Εκπαίδευση». Αθήνα: Gutenberg, σελ.59

νοσοκομεία, σχολεία, ασφαλιστικοί φορείς κτλ, εφοδιάζουν με ελλιπή ή κακή πληροφόρηση τους μετανάστες, δημιουργώντας τους ένα αίσθημα σύγχυσης. «Οι δημόσιες υπηρεσίες επίσης, μπορεί να παρουσιάζουν μια διάθεση υποτίμησης και καταρράκωσης της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, κάτι που ίσως οι μετανάστες να το λαμβάνουν ως αμφισβήτηση των υπαρχόντων δικαιωμάτων τους».⁴⁵

Αντίστοιχη αρνητική αντιμετώπιση, βρίσκουν και στο πρόσωπο της αστυνομίας. Οι παρενοχλήσεις των αστυνομικών αρχών σε μετανάστες, είναι συχνές και δεν αφορούν πάντα στον έλεγχο των νόμιμων εγγράφων τους, αλλά αποσκοπούν, στην πρόκληση φόβου ή τη μείωση της προσωπικότητάς τους. Ένα ακόμα συχνό φαινόμενο, «είναι οι μαζικές απελάσεις των μεταναστών, οι οποίες δείχνουν τον αντιδημοκρατικό χαρακτήρα, ενός “δημοκρατικού” κράτους, εφόσον οι μετανάστες, εισχωρούν σε ανεπτυγμένα κράτη, που υποτίθεται ότι σέβονται την αρχή της δημοκρατίας και επομένως τα δικαιώματα του ανθρώπου, ανεξαρτήτου προέλευσης».⁴⁶

Οι μετανάστες αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της νομιμοποίησης. Για πολλούς εκκρεμεί ακόμα η αίτηση ανανέωσης της άδειας εργασίας ή παραμονής, ενώ για πάνω από τους μισούς η «νομιμοποίηση» ήταν και παραμένει άπιαστο όνειρο. Όλοι οι μετανάστες θα ήθελαν να είναι νόμιμοι, αλλά οι προϋποθέσεις που βάζει η σχετική νομοθεσία είναι απαγορευτικές για τους περισσότερους: Υπέρογκα παράβολα, ένσημα που πληρώνουν οι ίδιοι και γλιτώνουν οι εργοδότες, δημόσιες υπηρεσίες χωρίς υπαλλήλους που εκδίδουν, ληγμένα χαρτιά, απίστευτη γραφειοκρατία, άρνηση έκδοσης πολιτικού ασύλου για τους αιτούντες άσυλο, κ.λ.π..

Τέλος, οι σημαντικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες είναι τόσο η γλώσσα όσο και η εργασία. Η μη γνώση της γλώσσας της χώρας υποδοχής στέκεται εμπόδιο στην επικοινωνία κάτι που δυσκολεύει την ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων και την εύρεση εργασίας. Ακόμα και στις περιπτώσεις στις οποίες τα εμπόδια ενδεχομένως ξεπεραστούν, οι μετανάστες έρχονται αντιμέτωποι με άσχημες συνήθως συνθήκες εργασίας, χωρίς ασφάλιση, με χαμηλή αμοιβή και πολύωρη απασχόληση. Απόρροια

---

⁴⁴⁻⁴⁶ Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού Πουλατζάς Ν., (2001). «Μετανάστες Στην Ελλάδα». Αθήνα:Ελληνικά Γράμματα,σελ.172

των παραπάνω, είναι η αποξένωση των μεταναστών από την κοινωνική συμμετοχή. Αυτή, αφορά την άμεση συμμετοχή των ατόμων σε θέματα που τους αφορούν, έτσι ώστε να μην λαμβάνουν άλλοι, τις αποφάσεις γι' αυτούς. Η απόκτηση κοινωνικής συμμετοχής, είναι δύσκολο να επιτευχθεί από τις μεταναστευτικές ομάδες, καθώς χρειάζεται οργάνωση των ατόμων (κινήματα, επιτροπές κ.α.), έτσι ώστε να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους. Η δυσκολία, έγκειται τόσο στην απομόνωση των διάφορων μεταναστευτικών ομάδων, όσο και στην αντίδραση της κυρίαρχης ομάδας.

3.6.1. ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Στην Ελλάδα, η μέριμνα για τους μετανάστες μπορεί νομικά να ανήκει στο κράτος, ωστόσο οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, τα Δίκτυα, Ιδιωτικοί Φορείς και οι Σύλλογοι, αναλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος υποστήριξης και φροντίδας των μεταναστών. Κάποιοι από τους φορείς είναι :

- **PR.A.K.S.I.S - Προγράμματα Ανάπτυξης, Κοινωνικής Στήριξης και Ιατρικής Συνεργασίας.**

Το σωματείο PR.A.K.S.I.S (Προγράμματα Ανάπτυξης, Κοινωνικής Στήριξης και Ιατρικής Συνεργασίας), είναι μία νέα Μη Κυβερνητική Οργάνωση η οποία σαν κύριο στόχο έχει τη δημιουργία, εφαρμογή και υλοποίηση προγραμμάτων ανθρωπιστικής δράσης.

Ο εν λόγω φορέας, έχει ως κύριο παραλήπτη των υπηρεσιών του οικονομικούς μετανάστες, αιτούντες άσυλο/πρόσφυγες και κάθε κοινωνικά αποκλεισμένη πληθυσμιακή ομάδα όπως ουσιοεξαρτώμενους, αθίγγανους, θύματα διεθνικής σωματεμπορίας (trafficking), άστεγους, φυλακισμένους, αποφυλακισμένους, παιδιά των φαναριών αλλά και κάθε τύπο ομάδας με ελλιπή πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, ψυχοκοινωνικής και νομικής υποστήριξης.

- **Διεθνής Κοινωνική Υπηρεσία**

Η Διεθνής Κοινωνική Υπηρεσία είναι ανεξάρτητη, διεθνής, μη κυβερνητική, κοινωνική οργάνωση με Κλάδους και Αντιπροσώπους σε 130 χώρες. Ιδρύθηκε το 1924 για να αντιμετωπίσει τα προβλήματα και τις

δυσκολίες που προέκυψαν από τις μεγάλες πληθυσμιακές μετακινήσεις (προσφυγιά, μετανάστευση).

Μεταξύ των ανθρώπων, στους οποίους η Διεθνής Κοινωνική Υπηρεσία προσφέρει βοήθεια, είναι Έλληνες απόδημοι, παλιννοστούντες ομογενείς, διαπολιτισμικές οικογένειες (μικτοί γάμοι), αλλοδαποί κάτοικοι στην Ελλάδα, πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ελλάδα, αλλοδαποί μετανάστες, αιτούντες άσυλο, πρόσφυγες καθώς και υποψήφιας θετές οικογένειες που υιοθετούν παιδί από άλλη χώρα.

- **Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών.**

Το Δίκτυο δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία του Δικτύου για τα Πολιτικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, την περίοδο που ξεκίνησε η μαζική μετανάστευση προς την Ελλάδα, κυρίως από τις Βαλκανικές χώρες. Απαρτίστηκε από άτομα που είχαν συμμετάσχει σε πρωτοβουλίες και επιτροπές για τα δικαιώματα των πολιτικών και οικονομικών προσφύγων και των μειονοτήτων, μέλη πολιτικών οργανώσεων, μετανάστες/ριες και πρόσφυγες, με στόχο:

- την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινωνίας πάνω στα προβλήματα των μεταναστών και προσφύγων στην Ελλάδα
- την ανάδειξη των πολιτικών παραμέτρων του προσφυγικού και του μεταναστευτικού ζητήματος
- την υπεράσπιση του πολιτικού ασύλου και των δικαιωμάτων των μεταναστών
- την παρέμβαση σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο και την οργάνωση δομών αλληλεγγύης
- την αναχαίτιση του ανερχόμενου κρατικού και κοινωνικού ρατσισμού
- τη στήριξη στις υπάρχουσες μορφές οργάνωσης και την ώθηση μεταναστών και προσφύγων στη δημιουργία συλλογικών οργάνων.

- **Δρόμοι Ζωής**

Οι Δρόμοι Ζωής είναι αστική, μη κερδοσκοπική εταιρεία, που ιδρύθηκε το 1996 και έχει κύριους σκοπούς:

- Την άρση του κοινωνικού αποκλεισμού ατόμων και ιδιαίτερα παιδιών και οικογενειών λόγω φυλετικών, θρησκευτικών ή μαθησιακών

ιδιαιοτεροτήτων, χαμηλού βιοτικού επιπέδου ή οποιασδήποτε άλλης έλλειψης, υπερασπίζοντας έτσι το δικαίωμα που έχει κάθε άνθρωπος σε μια κανονική ζωή και μια δίκαιη μεταχείριση.

- Την εθελοντική και ανιδιοτελή πνευματική, ηθική και υλική συμπαράσταση σε παιδιά, εφήβους, οικογένειες (και ειδικά μητέρες), που ανήκουν σε ομάδες με πολιτισμικές ή κοινωνικές ιδιαίτεροτητες, ώστε να μπορέσουν να αναλάβουν εξ ολοκλήρου την ευθύνη της προσωπικής τους ζωής και των πράξεών τους.
- Την καταπολέμηση του αναλφαβητισμού, της άγνοιας, της αδιαφορίας, της ημιμάθειας και του κοινωνικού φόβου, προσβλέποντας στην αποκατάσταση της αξιοπρέπειας του ατόμου και την υποστήριξη της προσωπικότητάς του.

- **Ελληνικό Συμβούλιο Για Τους Πρόσφυγες (ΕΣΠ, GCR)**

Το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες είναι Σωματείο αναγνωρισμένο ως Ειδικώς Φιλανθρωπικό και με Ειδική Συμβουλευτική Ιδιότητα στο Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ (ECOSOC). Ιδρύθηκε το 1989, με σκοπό να καλύψει την επιτακτική ανάγκη υποστήριξης των ανθρώπων που ζητούν άσυλο στην Ελλάδα.

Σκοπός του ΕΣΠ είναι η επίλυση των προβλημάτων ατόμων που ζητούν άσυλο στη χώρα μας και δικαιούνται να αναγνωρισθούν ως πρόσφυγες. Περαιτέρω, το ΕΣΠ βοηθά τους πρόσφυγες να επιτύχουν ομαλά και με αξιοπρέπεια την αυτοσυντήρησή τους το ταχύτερο δυνατόν.

. Το ΕΣΠ καθοδηγεί τους πρόσφυγες στη διαδικασία χορήγησης ασύλου και τους προσφέρει:

- νομικές υπηρεσίες
- ψυχο-κοινωνική στήριξη
- οικονομική και υλική βοήθεια για την αντιμετώπιση των πρώτων τους αναγκών σε στέγη, τροφή, ρουχισμό
- επαγγελματική κατάρτιση

- **Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών.**

Το Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών ιδρύθηκε στα μέσα του Σεπτεμβρίου 2002. Ξεκίνησε με 9 οργανώσεις και σήμερα αποτελείται από 38.

Σκοπός του Ε.Φ.Μ. είναι να λειτουργήσει σαν τη φωνή όλων των μεταναστών στην Ελλάδα. Να δώσει στις οργανώσεις των μεταναστών στην Ελλάδα την ευκαιρία να δικτυωθούνε μεταξύ τους αλλά και με τις Ελληνικές και Ευρωπαϊκές Μ.Κ.Ο. για τα κοινά ζητήματα που τους αφορούν.

- **Η Διεθνής Φιλανθρωπική Οργάνωση Κάριτας–Ελλάς,** που προσφέρει ορισμένες κοινωνικές υπηρεσίες και παροχές σε περιορισμένο αριθμό προσφύγων, μεταναστών και μεταναστών παράνομα ευρισκομένων, όπως:

- Συμβουλευτική κοινωνική εργασία.
- Κοινωνική εργασία σε άτομα με ειδικές ανάγκες (μητέρες μόνες, άτομα με ψυχολογικά προβλήματα κ.λ.π.)
- Υλικές παροχές.
- Βοήθεια σε περιπτώσεις ασθένειας (παραπομπή σε νοσοκομεία, αγορά φαρμάκων κ.λ.π.).
- Εκπαίδευση και ψυχαγωγικές εκδηλώσεις.
- Βοήθεια για εξεύρεση εργασίας.

Στο κτίριο που στεγάζεται η Κάριτας Ελλάς λειτουργούν επίσης εστιατόριο, τρεις φορές την εβδομάδα, όπου σιτίζονται περίπου 200 άτομα και υπηρεσία διανομής ρούχων, ειδών ιματισμού και οικιακής χρήσης.

- Οι νόμιμα παραμένοντες και εργαζόμενοι αλλοδαποί δικαιούνται να λαμβάνουν και οι ημιδεποί ασφαλισμένοι στο ΙΚΑ. Από το ΙΚΑ λαμβάνουν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, νοσοκομειακή περίθαλψη, επιδόματα ασθενείας, ατυχήματος, μητρότητας, σύνταξης.
- Από τον Ο.Α.Ε.Δ. λαμβάνουν επίδομα ανεργίας και οικογενειακά επιδόματα.
- Από τον Ο.Ε.Κ. λαμβάνουν στεγαστικά δάνεια ή έτοιμη κατοικία.

- Συγκροτήθηκαν δεκάδες κοινότητες μεταναστών, το Φόρουμ Κοινωνικών οργανώσεων και νεολαίας «όλοι διαφορετικοί-όλοι ίσοι», το Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης προσφύγων και μεταναστών και αντιρατσιστικών οργανώσεων.
- Δημιουργήθηκε στέκι μεταναστών.

- **Οργανισμοί που ασχολούνται με πρόσφυγες:**

Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών, το Ίδρυμα Κοινωνικής Εργασίας, το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, η Διακυβερνητική Επιτροπή Μετανάστευσης, η ορθόδοξη και Καθολική Αρχιεπισκοπή και το Ιατρικό Κέντρο Αποκατάστασης Θυμάτων Βασανιστηρίων.

Αντικείμενο των οργανισμών αυτών είναι η παροχή ηθικής συμπαράστασης και νομικών συμβούλων για την αντιμετώπιση καθημερινών προβλημάτων, η διεθνής προστασία, η οικονομική βοήθεια για επιμόρφωση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και στέγη, οι υποδείξεις για εγκατάσταση σε άλλες χώρες, η οργάνωση ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων και η συνεργασία με κρατικές και ιδιωτικές υπηρεσίες.

«Ειδικότερα η Ύπατη Αρμοστεία στην Ελλάδα άρχισε να λειτουργεί το 1952 και ασχολείται:

- Με την προστασία των αιτούντων για άσυλο των προσφύγων σε συνεργασία με τις τοπικές αρχές.
- Η παρακολούθηση της εφαρμογής της νομοθεσίας περί προσφύγων.
- Η παροχή βοήθειας στους πρόσφυγες μέσω συνεργαζόμενων φορέων όπως η Διεθνής Κοινωνική Υπηρεσία, το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες και το Ίδρυμα Κοινωνικής Εργασίας.
- Η διοργάνωση και παροχή εκπαιδευτικών σεμιναρίων προς αστυνομικούς δικαστικούς, πανεπιστημιακούς εκπαιδευτικούς και στελέχη άλλων φορέων.
- Η συνεχής ενημέρωση και η όσο το δυνατόν ευρύτερη διάδοση πληροφοριών.
- Η ευαισθητοποίηση του κοινού για θέματα των προσφύγων.»

Επίσης μέσω φορέων των κοινωνικών υπηρεσιών τα τελευταία χρόνια πραγματοποιήθηκαν οι εξής δραστηριότητες:

- Κυκλοφόρησαν ενημερωτικά φυλλάδια, ημερολόγια, οδηγοί.
- Τυπώθηκαν αφίσες, δόθηκαν συνεντεύξεις τύπου, οργανώθηκαν διαδηλώσεις.
- Διοργανώθηκαν φεστιβάλ, γιορτές, συνελεύσεις, εκθέσεις, καταλήψεις, συζητήσεις, προβολές.
- Αναλήφθηκαν πρωτοβουλίες κοινοβουλευτικού ελέγχου, συντάχθηκαν υπομνήματα, συγκεντρώθηκαν υπογραφές.
- Έγιναν επαφές και προωθήθηκαν συνεργασίες με κινήσεις πολιτών, δήμους εφημερίδες, περιοδικά, επιτροπές, φορείς συνδικαλιστικούς, κοινωνικούς, επιστημονικούς, πολιτικούς κ.α.

Ως προς τις μονάδες υγείας και τις παροχές τους (είτε του κρατικού τομέα είτε των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων), εκεί παρατηρούμε ότι αρχίζουν σταδιακά να αναζητούνται λύσεις για την παροχή υπηρεσιών μονίμου χαρακτήρα για αυτούς.

Για παράδειγμα το **Αιγινήτειο Νοσοκομείο** (δηλ. την ψυχιατρική κλινική του Πανεπιστημίου Αθηνών) έχει ήδη ιδρυθεί και λειτουργεί το **Διαπολιτισμικό Τακτικό Ιατρείο** για μετανάστες (λειτουργεί δύο φορές την εβδομάδα και εργάζονται σε αυτό τέσσερις ψυχίατροι).

Οι γιατροί χωρίς σύνορα και οι γιατροί του κόσμου λειτουργούν τα πολυιατρεία (με γενικά ιατρεία, κοινωνική και νομική υπηρεσία), οργανώνουν δράσεις Δημόσιας Υγείας σε συγκεκριμένες ομάδες υψηλού κινδύνου και στις φυλακές Κορυδαλλού πρόγραμμα street work και προτείνουν την ενδυνάμωση της συνεργασίας με άλλες υπηρεσίες προκειμένου να δημιουργηθούν δίκτυα υποστήριξης. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι και οι δύο παραπάνω οργανώσεις εκδίδουν φυλλάδια σε διάφορες γλώσσες για την πληροφόρηση των μεταναστών όσον αφορά τις υπηρεσίες (που μπορούν να τις βρουν και ποιες είναι οι διαδικασίες) και για τα βασικά προβλήματα υγείας που αντιμετωπίζουν με την χώρα προέλευσης.

Αξίζει να τονίσουμε σ' αυτό το σημείο μερικές καλές πρακτικές στον τομέα της απασχόλησης που έχουν ήδη υλοποιηθεί ή πρόκειται να

υλοποιηθούν στο μέλλον, ενώ θα πρέπει να αναμένονται θετικές δράσεις από την υλοποίηση της κοινοτικής πρωτοβουλίας EQUAL:

- Υπηρεσίες συμβουλευτικής υποστήριξης και εξατομικευμένης παρέμβασης για την ένταξη και την επανένταξη στην αγορά εργασίας από ειδικούς συμβούλους, καθώς και συνεργασία με τη Γ.Σ.Ε.Ε. και την χρηματοδότηση του Κ.Π.Ε.Α./ Γ.Σ.Ε.Ε στο οποίο λειτουργεί ειδικό Γραφείο Μεταναστών.
- Οργανισμός Επαγγελματικής εκπαίδευσης και Κατάρτισης: Τον Οκτώβριο του 1998, υπογράφηκε Διακρατική Συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας, στην οποία προβλέπεται ότι θα υλοποιηθεί, μεταξύ άλλων, η παροχή τεχνογνωσίας και η ίδρυση Ι.Ε.Κ. στα Τίρανα και στο Αργυρόκαστρο.
- Διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων και ημερίδων σε συνεργασία με συλλογικούς και συνδικαλιστικούς φορείς μεταναστών. Στις εκδηλώσεις αυτές προβάλλονται οι ανάγκες και τα προβλήματα απασχόλησης των μεταναστών στη χώρα.
- Γ.Σ.Ε.Ε.: Λειτουργία ειδικού Γραφείου Μεταναστών στο Κέντρο Πληροφόρησης Εργαζομένων και Ανέργων (Κ.Π.Ε.Α./ Γ.Σ.Ε.Ε) στο κέντρο της Αθήνας. Αντίστοιχες δομές λειτουργούν στα Εργατικά Κέντρα Πειραιά και Αθηνών, τα οποία επίσης παρέχουν υπηρεσίες νομικής υποστήριξης και στέγασης και συλλογικών φορέων διαφόρων μεταναστευτικών ομάδων.
- *Συνήγορος του Πολίτη*: Ο θεσμός αυτός δείχνει ιδιαίτερη ευαισθησία στα προβλήματα των μεταναστών και αποτελεί αποτελεσματικό θεσμό καταγγελίας και καταπολέμησης των διακρίσεων σε βάρος των μεταναστών στην αγορά εργασίας στο βαθμό που οι αρμόδιοι ελεγκτικοί μηχανισμοί του Ι.Κ.Α. και του Υπουργείου Εργασίας παραμένουν ασθενείς.

- **Προγράμματα Ν.Ε.Λ.Ε. (Νομαρχιακή Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης):**

- Πραγματοποιούνται μαθήματα μητρικής γλώσσας και ελληνικής με ταυτόχρονη ταυτοποίηση.
- Γίνεται αναγνώριση των εκπαιδευτικών τίτλων από Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση που απέκτησαν στη χώρα καταγωγής τους.

- **Τα «πίσω θρανία»:** στο στέκι του δικτύου κοινωνικής υποστήριξης προσφύγων και μεταναστών (Βαλτετσίου 35, Εξάρχεια) πραγματοποιούνται εδώ και καιρό μαθήματα Ελληνικών για μετανάστες. Τα μαθήματα έχει αναλάβει μια ομάδα 30 περίπου εθελοντών εκπαιδευτικών που έχουν συγκροτήσει την ομάδα «πίσω θρανία, πρωτοβουλία για εκπαίδευση χωρίς διακρίσεις» και ασχολούνται συστηματικά με την εκπαίδευση των «ξένων» παιδιών.

Όπως εξηγούν οι εκπαιδευτικοί που συμμετέχουν στο εγχείρημα, τα μαθήματα στο στέκι είναι προσαρμοσμένα στις ανάγκες των μεταναστών και η μέθοδος της διδασκαλίας είναι βιωματική και επικοινωνιακή. Στους μαθητές δίνονται προφορικά και γραπτά ερεθίσματα που αφορούν την καθημερινότητά τους και μέσω αυτών των ερεθισμάτων προσεγγίζεται βήμα βήμα η Ελληνική γλώσσα. Αντίστοιχα ερεθίσματα προκύπτουν από τους ίδιους τους μαθητές: η ανάγνωση ενός γράμματος που πήρε ο μετανάστης από την οικογένειά του, η μετάφραση των στίχων ενός τραγουδιού, τα προβλήματα με τους εργοδότες αποτελούν αφορμές για μάθημα.

Συμπερασματικά αναφέρουμε ότι οι υπηρεσίες του κράτους λειτουργούν περισσότερο σε επίπεδο αστυνόμευσης και καταστολής και δεν υπάρχει συγκεκριμένη κοινωνική πολιτική για τους αλλοδαπούς που βρίσκονται στη χώρα μας. Οι μετανάστες στην μεγάλη τους πλειοψηφία, είναι ανασφάλιστοι, δεν έχουν καμιά κοινωνική παροχή ή επιδόματα ανεργίας και ασθενείας, οι αμοιβές τους είναι χαμηλές, απασχολούνται σε ανθυγιεινές δουλειές, ενώ η πλειοψηφία τους στεγάζεται κατά τρόπο απαράδεκτο. Τους καταδυναστεύουν οι δυσκολίες στην οικογενειακή επανένωση, ενώ η εκπαίδευση που τους παρέχεται είναι ελλιπής, καθώς δεν προβλέπεται η παραγωγή της μητρικής γλώσσας και κουλτούρας.

Το ελληνικό κράτος δεν προσφέρει δωρεάν στέγαση, σίτιση και οικονομική βοήθεια στους πρόσφυγες. Χιλιάδες άνθρωποι ζουν στους δρόμους της Ελλάδας, πεινασμένοι και σε άθλιες συνθήκες. Οι άνθρωποι αυτοί δέχονται επιθέσεις, βρισιές, ταπείνωση και «σφαίρες», λόγω του ότι έχουν ξένη προέλευση, διαφορετικό χρώμα και φυλή και του ότι ανήκουν σε διαφορετικούς πολιτισμούς.

- **Ιατρικό Κέντρο Αποκατάστασης Θυμάτων Βασανιστηρίων**

Το Ι.Κ.Α.Θ.Β. ιδρύθηκε το 1989 και έχει ως στόχο την πρόληψη και την κατάργηση των βασανιστηρίων από όποιους και όπου γίνονται, και ιδιαίτερα την αποκατάσταση των θυμάτων βασανιστηρίων. Το Ι.Κ.Α.Θ.Β. συνεργάζεται με ένα δίκτυο γιατρών όλων των ειδικοτήτων που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε εθελοντική βάση.

- **Συνύπαρξη και Επικοινωνία στο Αιγαίο - Κίνηση Πολιτών**

Η μη Κυβερνητική Οργάνωση "Συνύπαρξη και Επικοινωνία στο Αιγαίο" ασκεί πολλαπλές δραστηριότητες στη κοινωνία της ακριτικής Λέσβου, με επίκεντρο τα ανθρωπιστικά και κοινωνικά ζητήματα, που έχουν να κάνουν με τους Οικονομικούς Μετανάστες, τους Πρόσφυγες και τις μειονότητες και την αντιμετώπιση φαινομένων Ρατσισμού και Ξενοφοβίας.⁴⁷

3.7. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ! Η ΟΠΤΙΚΗ ΓΩΝΙΑ ΤΩΝ ΓΗΓΕΝΩΝ.

Με την μετακίνηση αρκετών μεταναστευτικών ρευμάτων η Ελλάδα, δέχθηκε μεγάλο αριθμό μεταναστών την τελευταία 15ετία. Οι γηγενείς, συνειδητοποιώντας το γεγονός της παραμονής των μεταναστευτικών ομάδων στη χώρα, έρχονται αντιμέτωποι με τον φόβο της αλλοίωσης και απώλειας της εθνικής τους ταυτότητας.

Αυτό συμβαίνει, εξαιτίας της διαφορετικότητας της κάθε μεταναστευτικής ομάδας. Η διαφορετικότητα αυτή, είναι ορατή σε πολλούς τομείς. Οι διαφορετικές θρησκευτικές πεποιθήσεις των μεταναστών κατά τους γηγενείς, θέτουν σε κίνδυνο ένα από τα σημαντικότερα πιστεύω τους που είναι η θρησκεία, χωρίς να σκέφτονται ότι η θρησκεία δεν είναι ένα "στέρεο" αντικείμενο που μπορεί κάποιος να κλέψει ή να καταστρέψει. Πρόκειται για ένα εσωτερικό αίσθημα πίστης, το οποίο κάθε άτομο κυοφορεί μαζί με την ανάγκη εξωτερίκευσης του. Σε παγκόσμιο επίπεδο, η εκδήλωση της θρησκευτικής πίστης γίνεται σε συγκεκριμένους χώρους λατρείας. Έτσι, τόσο οι γηγενείς, όσο και οι μετανάστες χρειάζονται χώρους εκδήλωσης της πίστης τους. Ο φόβος όμως των γηγενών για εξάλειψη της θρησκευτικής τους

---

⁴⁷ www.anthropos.gr

ταυτότητας, τους καθιστά αρνητικούς στην δημιουργία ναών διαφορετικής θρησκευτικής έκφρασης. Η στάση των γηγενών, απορρίπτει το σημαντικότερο για κάθε άνθρωπο πιστεύω που είναι η θρησκεία, αλλά και την ίδια ομάδα μη μπορώντας να την αποδεχθεί με την διαφορετικότητά της, κάτι που φαντάζει αντιφατικό σε ένα κράτος, που η ανεξιθρησκία είναι μια θεσμοθετημένη αρχή.

Επιπλέον, οι μεταναστευτικές ομάδες δεν φέρνουν μαζί τους μόνο τη θρησκευτική κληρονομιά, αλλά και το πολιτισμικό τους υπόβαθρο. Αυτό σημαίνει ότι τα πολιτισμικά τους στοιχεία διαφέρουν με τη σειρά τους, με αυτά της χώρας υποδοχής. Όπως με τη θρησκεία, έτσι και με τον πολιτισμό υπάρχει μία καχύποπτη αντιμετώπιση. Τα ήθη και τα έθιμα των μεταναστών δεν γίνονται ευκόλως αποδεκτά και συνήθως, γίνονται αντικείμενα αρνητικής κριτικής και σχολιασμού.

Ακόμα, ένας άλλος παράγοντας, που προκαταβάλλει αρνητικά τους ντόπιους απέναντι στους μετανάστες, είναι τα εξωτερικά τους χαρακτηριστικά. Ιδιαίτερα, το χρώμα και ο σωματότυπος, αποτελούν για πολλούς κριτήρια απόρριψης. Δεν είναι ελάχιστες οι φορές, όπου προσωπικές μαρτυρίες δείχνουν το φόβο και την αίσθηση ανασφάλειας απέναντι σε ανθρώπους διαφορετικού χρώματος ή γενικότερων χαρακτηριστικών. Ρωτώντας φιλικά μας πρόσωπα, για την αντιμετώπιση από τους ντόπιους, μας είχαν εξιστορήσει διάφορα περιστατικά. Η καθημερινότητα ενός μετανάστη, μπορεί να είναι γεμάτη από ρατσιστικές συμπεριφορές, όταν για παράδειγμα περπατάει στον δρόμο και οδηγοί διερχόμενων αυτοκινήτων, κάνουν υβριστικά σχόλια, για το χρώμα του ή για την χώρα καταγωγής του. Άλλες πάλι φορές, καθίστανται δύσκολη η εύρεση κατοικίας, αφού το χρώμα προδίδει την διαφορετική εθνική καταγωγή και αποτελεί σημείο σκληρής αντιμετώπισης με την άρνηση παραχώρησης της κατοικίας. Ο φόβος των ιδιοκτητών, οφείλεται κυρίως στην κακή εικόνα, που μπορεί να σχηματίσει ο ευρύτερος ξеноφοβικός κοινωνικός περίγυρος. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος, οδηγούμαστε στη δημιουργία των γκέτο.

«Η επικρατέστερη αντίληψη, που συναντάται στην ευρύτερη κοινωνία, είναι η συμβολή των μεταναστών στην ανάπτυξη του φαινομένου της ανεργίας».⁴⁸ Αυτό, οι γηγενείς το βασίζουν στην κατάληψη των κενών θέσεων

---

⁴⁸Σημειώσεις Σεμιναρίου Τελοιοφοίτων Κ.Ε.Πηγή Internet:www.economics.gr/articledata/2000

εργασίας, οι οποίες θεωρούν ότι ανήκουν αποκλειστικά στους ντόπιους. Οι τελευταίοι, όμως ξεχνούν ότι οι ίδιοι δεν δέχονται να εργαστούν σε τέτοιες θέσεις. Η υποτίμηση αυτή των συγκεκριμένων επαγγελματιών – κυρίως χειρονακτικών εργασιών – οφείλεται στην εικόνα που έχει διαμορφώσει η ίδια η κοινωνία (κοινωνικό status), η οποία προβάλλει ως θετικά πρότυπα, άτομα τα οποία έχουν ένα ανώτατο μορφωτικό επίπεδο και υποβαθμίζει εργασίες ατόμων που δεν απαιτούν την ένδειξη ενός πτυχίου. Η οικοδομική εργασία, για παράδειγμα είναι μια εργασία χειρονακτικού χαρακτήρα, η οποία σπάνια συμπεριλαμβάνεται στις επαγγελματικές επιλογές των ντόπιων. Περιορίζονται κυρίως στην ανάληψη εργοδοτικών καθηκόντων τον τομέα αυτό, ενώ την εργατική υλοποίηση, φέρνουν εις πέρας κυρίως μετανάστες.

Σαν απάντηση, μια από τις συμπεριφορές των μεταναστών μπορεί να είναι η αποστασιοποίηση. Η απομάκρυνση, δηλαδή από κοινωνικές σχέσεις, εκδήλωση και συμμετοχή, όταν βέβαια κάτι τέτοιο τους επιτρέπεται. Δημιουργούν έτσι, δικούς τους χώρους συγκέντρωσης, κόβοντας τους δεσμούς με τους ντόπιους, χώροι οι οποίοι τους προσφέρουν ασφάλεια και “ομοεθνική” αλληλεγγύη. Γι’ αυτό συνήθως τους συναντάμε μαζικά συγκεντρωμένους, σε τέτοιους χώρους όπως για παράδειγμα σε καφενεία, σε ιδιόκτητα καταστήματα ή σε συγκεκριμένες οδούς ή πλατείες, όπως για παράδειγμα στο κέντρο της Αθήνας (οδός Σοφοκλέους, πλατεία Κουμουνδούρου κτλ.).

Επίσης, η συνεχής απόδοση κατηγοριών και η ετικετοποίηση – στιγματισμός των μεταναστευτικών ομάδων/ατόμων, οδηγεί στην ανάληψη των αντίστοιχων ρόλων. Για παράδειγμα, αν μια κατηγορία για έναν Αλβανό βγει στο προσκήνιο (διασταυρωμένη ή όχι), τότε του “κολλάται” η ετικέτα του παραβάτη, και στιγματίζεται, τόσο το άτομο, όσο και η ομάδα του (όλοι οι Αλβανοί). Όταν, κάτι τέτοιο γίνεται κατ’ εξακολούθηση, το άτομο που υφίσταται την κατηγορία ή και η ομάδα του, η οποία στιγματίζεται, αποδέχονται αυτό το ρόλο που αποδίδει η κοινωνία, γιατί με αυτό τον τρόπο, καταλαμβάνουν 1^η θέση μέσα σ’ αυτή (θεωρία χαρακτηρισμού).⁴⁹

«Στο βωμό του κέρδους, οι εργοδότες θυσιάζουν κάθε εργατικό δικαίωμα απαιτώντας όλο και περισσότερα φθηνά εργατικά χέρια με σκοπό την αύξηση

---

⁴⁹ Τσαούσης Γ. (1998), «Κοινωνία του Ανθρώπου». Αθήνα: Gutenberg

της παραγωγής. Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι η οικονομία της χώρας υποδοχής αυξάνεται, παρά επιβαρύνεται από τους μετανάστες όπως πολλοί υποστηρίζουν».⁵⁰

Ανεργία υπήρχε και πριν έρθουν μετανάστες στην Ελλάδα. Όταν κλείνουν εργοστάσια και απολύονται εργαζόμενοι, υπεύθυνοι δεν είναι οι μετανάστες αλλά οι εργοδότες που έχουν μόνο κριτήριο τα κέρδη τους. Οι Ολυμπιακοί αγώνες, δε θα είχαν γίνει χωρίς τη συμβολή των μεταναστών, ενώ το Ι.Κ.Α. θα είχε λιγότερους ασφαλισμένους και αντίστοιχα λιγότερες εισφορές χωρίς τους μετανάστες!

Τέλος, δεν είναι λίγοι εκείνοι τους οποίους εξυπηρετεί η παραμονή των μεταναστών, γιατί στόχος τους είναι η μετατόπιση κατηγοριών από τους ίδιους στα εξιλαστήρια θύματα (μετανάστες). Αυτό συμβαίνει στον τομέα της παραβατικότητας, όπου μετανάστης γίνεται ο αποδιοπομπαίος τράγος, κάτι που ενισχύεται από τα ΜΜΕ και καλύπτει τους πραγματικούς παραβάτες.

---

⁵⁰ Τζαμαλούκα Γ., (2004), Σημειώσεις Μαθήματος «Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού». Ηράκλειο: ΤΕΙ Κρήτης.

3.7.1. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Σύμφωνα με έκθεση που δημοσιεύτηκε τον Δεκέμβριο του 2005, από το Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης για τον Ρατσισμό «ΑΝΤΙΓΟΝΗ», που είναι ο Εθνικός Φορέας Συνεργασίας (ΕΦΣ) στην Ελλάδα, του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για τον Ρατσισμό και την Ξενοφοβία, το 87,5% των Ελλήνων, διάκειται αρνητικά απέναντι στη μετανάστευση⁵¹. Έξαρση ξενοφοβίας και ρατσισμού γνωρίζει όλη η Ευρώπη. Όμως οι ταραχές του περασμένου Νοέμβρη στη Γαλλία-πέρα από τον φόβο που καλλιέργησαν στους «γηγενείς»-έκρουσαν τον κώδωνα του κινδύνου στους ιθύνοντες των Βρυξελλών. Αποδέχθηκαν σιωπηρά την αποτυχία τους και παραδέχθηκαν ότι, ύστερα από 50 χρόνια μεταναστευτικής πολιτικής, η ένταξη ή η ενσωμάτωση των μεταναστών παραμένει ακόμα αιτούμενο.

Η έκθεση του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για την Ξενοφοβία και τον Ρατσισμό, έδειξε ότι την πλέον αρνητική στάση απέναντι στο φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ευρώπη, έχουν οι Έλληνες (με ποσοστό 87,5%). Συγχρόνως, θεωρούν περισσότερο από όλους τους Ευρωπαίους, ότι οι ξένοι συνιστούν εθνική απειλή (84,7%). Το ίδιο συμβαίνει και με τη στάση τους απέναντι σε αλλοεθνείς και αλλόθρησκους, εν γένει στο «διαφορετικό» (77%). Την αρνητική πρωτιά κατέχει η χώρα μας και σε ότι αφορά την αντίδραση των πολιτών της στην πολυπολιτισμική κοινωνία (59%). Κάπως διαλλακτικότεροι εμφανίζονται οι Έλληνες όσον αφορά τα πολιτικά και αστικά δικαιώματα των νόμιμων μεταναστών. Η αντίθεση σε αυτά, ανέρχεται σε 32% και μόνο αυτή είναι συγκριτικά σε χαμηλά επίπεδα.

Από την άλλη και η κρατική αντιμετώπιση των μεταναστών δεν είναι η πλέον θετική. Ένα από τα προβλήματα στην Ελλάδα, είναι ο κατακερματισμός των ευθυνών μεταξύ των φορέων. Έτσι, έχουμε πρόσφυγες και μετανάστες οι οποίοι περιφέρονται ουσιαστικά από φορέα σε φορέα προσπαθώντας να

---

⁵¹ <http://www.antigone.gr/news/2005/051218.html>

βρουν ποιος είναι αυτός, ο οποίος θα τους λύσει τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

Επιπλέον, τα πράγματα γίνονται πιο πολύπλοκα στην πράξη διότι επικρατεί σύγχυση στους όρους. Χρειάζεται να διαχωρίσουμε τους πρόσφυγες από αυτούς που ζητούν άσυλο και από αυτούς που είναι μετανάστες. Ακόμη όμως και μετά τον διαχωρισμό, οι ενέργειες που πραγματοποιούνται για τους αιτούντες άσυλο για παράδειγμα, είναι χρονοβόρες, ακριβές και κατά κύριο λόγο αναποτελεσματικές. Οι περισσότεροι αιτούντες άσυλο καταλήγουν με μια ροζ κάρτα που τους καλύπτει νόμιμη διαμονή στην Ελλάδα 6 μηνών.

Ένα άλλο πρόβλημα της ελληνικής πραγματικότητας, είναι ότι υπάρχουν πολλά Κέντρα Κράτησης με ανομοιόμορφες συνθήκες διαβίωσης και Κέντρα Υποδοχής με μειωμένη δυνατότητα φιλοξενίας⁵².

---

⁵² Ι.Α.Κ.Ε. – Σ.Ε.Κ.Ε. (2004), Πρακτικά Σεμιναρίου «Πολυπολιτισμικότητα στην Ελλάδα Πρόκληση για την Κοινωνική Εργασία». Αθήνα:Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΈΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.

4.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.

Η παρούσα έρευνα είχε ως σκοπό τη μελέτη ενδεχόμενων αρνητικών συμπεριφορών, που πιθανώς να υφίστανται οι Αφρικανοί από τους γηγενείς στην πόλη της Αθήνας.

Το χρονικό όριο που είχαμε στη διάθεση μας, ήταν περίπου δύο μήνες, από τις αρχές Οκτωβρίου μέχρι και τα τέλη Δεκεμβρίου του 2006.

Για την πραγματοποίηση της συλλογής των στοιχείων αυτών, που μας οδήγησαν στην εκπλήρωση του σκοπού, ακολουθήσαμε ένα κύριο άξονα, μέρη του οποίου είναι:

- Δημογραφικά στοιχεία (ηλικία, φύλο, οικογενειακή κατάσταση, εθνικότητα, κ.τ.λ.).
  - Επαγγελματική κατάσταση και εργασιακές συνθήκες (σχέσεις με εργοδότες και συναδέλφους, τομέας απασχόλησης, κ.τ.λ.)
  - Κοινωνικό προφίλ (διαπροσωπικές σχέσεις), προσωπικές εκτιμήσεις και προσδοκίες.
- ✓ Το μεθοδολογικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για την διεξαγωγή της ποσοτικής έρευνας, ήταν το ερωτηματολόγιο, με σκοπό την συμμετοχή περισσότερων ατόμων στην έρευνα, αναλογικά με τον μεγάλο αριθμό Αφρικανών που βρίσκεται στην πόλη της Αθήνας. Το είδος του ερωτηματολογίου ήταν το εμμέσως ή το απευθείας συμπληρώμενο. Το συμπληρώμενο δηλαδή, από τον ερευνητή ή απευθείας από τον ερωτώμενο αντίστοιχα. Η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, πραγματοποιήθηκε με απευθείας συνομιλία, εφόσον η συμπλήρωσή τους έγινε κατά τη διάρκεια της πρόσωπο με πρόσωπο συνομιλίας, μεταξύ ερευνητή και ερωτώμενου. Προηγήθηκε πιλοτική προέρευνα, έτσι ώστε να εντοπιστούν τυχόν δυσκολίες στην συμπλήρωση του ερωτηματολογίου από τους ερωτώμενους.

Οι ερωτήσεις που συμπεριλαμβάνονταν στο ερωτηματολόγιο, ήταν κυρίως κλειστού τύπου, με εξαίρεση ελάχιστες ανοιχτού.

- ✓ Η επιλογή του δείγματος, έγινε με τυχαίο τρόπο, σε χώρους ψυχαγωγίας (καφετέριες, καφεενεία κ.α.), σε πλατείες, στέκια, σπίτια, μέσω γνωστών και μέσω φιλικών ή συγγενικών προσώπων των ερωτηθέντων. Το δείγμα αποτελούν άτομα και των δύο φύλων, με ηλικία από δεκαοκτώ ετών και άνω, με ελάχιστη παραμονή στην Ελλάδα τους έξι μήνες, νόμιμοι ή όχι.

Το εμπειρικό υλικό περιλαμβάνει 126 ερωτηματολόγια. Από το δείγμα μας, το ποσοστό των αντρών ανέρχεται σε 84,1% και των γυναικών σε ποσοστό 15,9% (παράρτημα, πίνακας 1, σελ.8).

Σχετικά με την **οικογενειακή κατάσταση** των ερωτηθέντων, το μεγαλύτερο ποσοστό, 67,5%, είναι άγαμοι και το 32,5% είναι έγγαμοι (παράρτημα, πίνακας 2, σελ.8).

Όσο αφορά την **εθνικότητα**, η πλειοψηφία του δείγματος, το 36.5%, είναι άτομα που προέρχονται από την Κεντρική Αφρική (Κένυα, Σενεγάλη, Σομαλία, Σιέρα Λεόνε, Κονγκό, Ουγκάντα, Καμερούν), ακολουθεί ένα ποσοστό 33,3% από τη Νότια Αφρική (Αγκόλα, Νιγηρία), στη συνέχεια από την Ανατολική Αφρική (Σουδάν, Τανζανία) ένα ποσοστό 22,2,% και ένα 4% προέρχεται από τη Βόρεια (Αιθιοπία, Μαυριτανία, Μαρόκο) και τη Δυτική Αφρική (Ακτή Ελεφαντοστού, Λιβερία, Μπουργκίνα Φάσο) αντίστοιχα. (παράρτημα, πίνακας 4, σελ. 8).

Σε ότι αφορά τον **χρόνο παραμονής** των ερωτηθέντων στην Αθήνα, η πλειοψηφία (66,7%) βρίσκεται στην πόλη από 1-7 χρόνια και το 90,5% διαμένει στην περιοχή του κέντρου της Αθήνας (Κυψέλη, Ομόνοια, Πατήσια, Βικτώρια, Αττική, Σοφοκλέους, Αμπελόκηποι, Άγιος Ελευθέριος Αχαρνών, κτλ). Το μεγαλύτερο ποσοστό (85,7%) απάντησε ότι ο χρόνος προβλεπόμενης παραμονής του είναι αόριστος.

• **ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΣΤΗΝ ΔΙΕΚΠΕΡΑΙΩΣΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ.**

Μια από τις δυσκολίες που αντιμετωπίσαμε, ήταν η άρνηση πολλών μεταναστών στη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων κυρίως λόγω φόβου, άγνοιας, επιφυλακτικότητας, έλλειψης χρόνου και πιθανών προκαταλήψεων. Διαπιστώσαμε όμως, ότι ήταν στο χέρι μας να κερδίσουμε την εμπιστοσύνη και τον χρόνο τους, προσεγγίζοντάς τους με καλή και φιλική διάθεση, κρατώντας παράλληλα και τους απαραίτητους τύπους.

Επιπλέον, εμπόδιο στην επικοινωνία και επομένως στην κατανόηση των ερωτήσεων στάθηκε η γλώσσα, εφόσον αρκετοί από τους μετανάστες, γνώριζαν ελάχιστα έως καθόλου ελληνικά. Για το λόγο αυτό, κάποια από τα ερωτηματολόγια δόθηκαν μεταφρασμένα στα αγγλικά. Παρ' όλα αυτά, στις περιπτώσεις που το πρόβλημα της επικοινωνίας δεν ήταν εφικτό να ξεπεραστεί, στηριχθήκαμε στην βοήθεια συμπατριωτών των ερωτηθέντων καθώς και στη γλώσσα του σώματος (νοήματα).

Τέλος, άλλες δυσκολίες έγκειτο στις συνθήκες εργασίας των περισσότερων μεταναστών (συνεχείς μετακινήσεις) καθώς και ο φόβος σύλληψής τους από τις δημοτικές αρχές αφού απασχολούνται στο παράνομο εμπόριο.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ.

Πίνακας 1 Φύλο

	N	%
Ανδρας	106	84,1
Γυναίκα	20	15,9
Σύνολο	126	100,0

→ Από τον πίνακα 1, που αντιπροσωπεύει το φύλο των ερωτηθέντων, διαπιστώσαμε ότι το 84,1% είναι **άνδρες**, ενώ μόλις ένα 15,9 % είναι **γυναίκες**.

Πίνακας 2 Οικογενειακή κατάσταση

	N	%
Έγγαμος	41	32,5
Άγαμος	85	67,5
Σύνολο	126	100,0

→ Στην ερώτηση «**ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση**» (πίνακας 2), διαπιστώσαμε ότι από το γενικό άθροισμα, το 67,5% είναι άγαμοι ενώ το 32,5 % είναι έγγαμοι.

Πίνακας 3 Ηλικία

	N	%
18 - 28	51	40,5
29 - 38	51	40,5
39 - 48	20	15,9
49 - 58	4	3,2
Σύνολο	126	100,0

→ Από τον πίνακα 3, που αντιπροσωπεύει την ηλικία των ερωτηθέντων, διαπιστώσαμε ότι το 40,5% βρίσκεται ηλικιακά ανάμεσα στα 18-28 έτη, ενώ ένα αντίστοιχο ποσοστό (40,5 %) έχει ηλικία μεταξύ 29-38 χρονών. Η ηλικία ενός ποσοστού 15,9% κυμαίνεται στα 39-48 χρόνια και ένα 3,2% στα 49-58 έτη.

Αρα συμπεραίνουμε ότι η πλειοψηφία των ερωτώμενων έχει ηλικία από 18-38 έτη.

Πίνακας 4 Χώρα Καταγωγής

	N	%
Κεντρική Αφρική	46	36,5
Βόρεια Αφρική	5	4,0
Νότια Αφρική	42	33,3
Ανατολική Αφρική	28	22,2
Δυτική Αφρική	5	4,0
Σύνολο	126	100,0

→ Στην ερώτηση « **ποιά είναι η χώρα καταγωγής σας** » (πίνακας 4), το 36,5% απάντησε ότι κατάγεται από την Κεντρική Αφρική, το 33,3% από τη Νότια Αφρική, το 22,2% από την Ανατολική Αφρική, ενώ μόνο ένα 4% κατάγεται αντίστοιχα από τη Βόρεια και τη Δυτική Αφρική.

Αρα συμπεραίνουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό προέρχεται από χώρες της Κεντρικής και Νότιας Αφρικής.

Πίνακας 5 Χρόνος παραμονής στην Αθήνα

	N	%
1 - 7	84	66,7
8 - 12	14	11,1
13 - 17	16	12,7
18 - 22	3	2,4
23 - 27	4	3,2
28 - 33	5	4,0
Σύνολο	126	100,0

→ Στην ερώτηση «**πόσο χρόνο βρίσκεστε στην Αθήνα**» (πίνακας 5), το 66,7% βρίσκεται στην Αθήνα από 1-7 χρόνια, το 12,7% από 13 – 17 χρόνια ενώ ένα 2,4% από 18 – 22 χρόνια.

Άρα συμπεραίνουμε ο χρόνος παραμονής της πλειοψηφίας του δείγματος στην Αθήνα, είναι από 1 έως 7 χρόνια.

Πίνακας 6 Περιοχή διαμονής στην Αθήνα

	N	%
Αθena Κεντρο	114	90,5
Ανατολικη Αθena	8	6,3
Δυτικη Αθena	2	1,6
Νοτια Αθena	1	,8
Άλλο	1	,8
Σύνολο	126	100,0

→ Στην ερώτηση «**σε ποια περιοχή της Αθήνας μένετε**» (πίνακας 6), το 90,5% απάντησε ότι μένει στο κέντρο της Αθήνας, το 6,3% στην ανατολική Αθήνα, ένα ποσοστό 1,6% μένει στην δυτική Αθήνα ενώ μόνο ένα 0,8% μένει στην νότια Αθήνα.

Άρα συμπεραίνουμε ότι η περιοχή στην οποία διαμένει το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων είναι το κέντρο της Αθήνας.

Πίνακας 7 Πόσο καιρό σκοπεύετε να μείνετε στην Ελλάδα

	N	%
Για πάντα	18	14,3
Αόριστα	108	85,7
Σύνολο	126	100,0

→ Στην ερώτηση «**πόσο καιρό σκοπεύετε να μείνετε στην Ελλάδα**» (πίνακας 7), διαπιστώσαμε ότι το 85,7% σκοπεύει να μείνει για αόριστο χρονικό διάστημα, ενώ το 14,3% για πάντα.

Άρα συμπεραίνουμε ότι οι περισσότεροι σκοπεύουν να μείνουν στη χώρα για αόριστο χρονικό διάστημα.

Πίνακας 8 Για ποιο λόγο ήρθατε στην Ελλάδα

	N	%
Οικονομικοί λόγοι	16	12,7
Λόγω πολέμου	35	27,8
Εξαιτίας μετανάστευσης οικογένειας	4	3,2
Λόγω σπουδών	21	16,7
Καλύτερη ποιότητα ζωής	38	30,2
Γιατί αγαπάει την Ελλάδα	4	3,2
Διακοπές	1	,8
Γιατί γεννήθηκε εδώ	1	,8
Για να μετακινηθεί σε άλλη χώρα	3	2,4
Προσωπικοί λόγοι	1	,8
Άλλο/ Δεν απάντησαν	2	1,6
Σύνολο	126	100,0

→ Στην ερώτηση «**για ποιο λόγο ήρθατε στην Ελλάδα**» (πίνακας 8), το 30,2% απάντησε ότι ο λόγος ήταν μια καλύτερη ποιότητα ζωής, το 27,8% απάντησε λόγω πολέμου, το 16,7% λόγω σπουδών, το 12,7% για οικονομικούς λόγους, ένα 2,4% για να μετακινηθεί σε άλλη χώρα, ενώ ένα ποσοστό 0,8% απάντησε αντίστοιχα για διακοπές, γιατί γεννήθηκε εδώ και για προσωπικούς λόγους.

Άρα συμπεραίνουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων στην έρευνα ήρθε στην Ελλάδα αναζητώντας μια καλύτερη ποιότητα ζωής ή λόγω πολέμου.

Πίνακας 9 Επάγγελμα

	N	%	Ισχύον %
Ανειδίκευτη Εργασία	62	49,2	65,3
Ειδικευμένη Εργασία	10	7,9	10,5
Παροχή Υπηρεσιών	12	9,5	12,6
Ανεξάρτητη Εργασία	11	8,7	11,6
Σύνολο	95	75,4	100,0
Άνεργος	31	24,6	
Σύνολο	126	100,0	

→ Στην ερώτηση «**σημειώστε τις τρεις τελευταίες εργασίες που ασκήσατε**» (πίνακας 9), διαπιστώσαμε ότι το 49,2% αυτών που απάντησαν απασχολείται σε ανειδίκευτη εργασία, το 9,5% απασχολείται σε παροχή υπηρεσιών, το 8,7% σε ανεξάρτητη εργασία και ένα 7,9% σε ειδικευμένη εργασία. Υπήρξε και ένα ποσοστό 24,6% το οποίο δεν απάντησε λόγω ανεργίας.

Άρα συμπεραίνουμε ότι οι περισσότεροι ερωτώμενοι απασχολούνται σε ανειδίκευτες εργασίες ενώ αξιοσημείωτο είναι και το ποσοστό των ανέργων.

Πίνακας 10 Πόσο δύσκολη ήταν η εύρεση εργασίας σας

	N	%	Ισχύον %
Πολύ δύσκολη	37	29,4	38,9
Δύσκολη	19	15,1	20,0
Μέτρια	12	9,5	12,6
Εύκολη	22	17,5	23,2
Πολύ εύκολη	5	4,0	5,3
Σύνολο	95	75,4	100,0
Άνεργος	31	24,6	
Σύνολο	126	100,0	

→ Στην ερώτηση «**πόσο δύσκολη ήταν η εύρεση εργασίας σας**» (πίνακας 10), διαπιστώσαμε ότι το 29,4% θεωρεί ότι η εύρεση εργασίας είναι πολύ δύσκολη, ενώ το 17,5% ότι είναι εύκολη. Το 9,5% απάντησε μέτρια, ένα 4% απάντησε πολύ εύκολη ενώ ένα 24,6% δεν απάντησε λόγω ανεργίας.

Άρα συμπεραίνουμε ότι η πλειοψηφία του δείγματος θεωρεί πολύ δύσκολη την εύρεση εργασίας.

Πίνακας 11 Για ποιο λόγο ήταν δύσκολη η εύρεση εργασίας σας

	N	%	Ισχύον %
Λόγω χρώματος	31	24,6	50,0
Λόγω γλώσσας	5	4,0	8,1
Ανεργία	14	11,1	22,6
Λόγω συμπεριφοράς εργοδότη	6	4,8	9,7
Χαμηλός μισθός	4	3,2	6,5
Λόγω μη νομιμοποίησης	2	1,6	3,2
Σύνολο	62	49,2	100,0
Άνεργος/ Δεν απάντησαν	64	50,8	
Σύνολο	126	100,0	

→ Στην ερώτηση «για ποιο λόγο ήταν δύσκολη η εύρεση εργασίας σας» (πίνακας 11), διαπιστώσαμε ότι το 24,6% θεωρούν ότι είναι δύσκολη η εύρεση εργασίας λόγω χρώματος, το 11,1% απάντησε εξαιτίας της ανεργίας, το 4,8% λόγω της συμπεριφοράς του εργοδότη, το 4% λόγω της γλώσσας, το 3,2% απάντησε εξαιτίας του χαμηλού μισθού ενώ ένα 1,6% απάντησε λόγο της μη νομιμοποίησης τους. Άρα συμπεραίνουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό αποδίδει την δυσκολία στην εύρεση της εργασίας στο χρώμα και έπειτα στην ανεργία.

Πίνακας 12 Θεωρείτε ότι η καταγωγή σας αποτελεί αρνητικό ή θετικό παράγοντα για την εύρεση εργασίας;

	N	%
Θετικό	22	17,5
Αρνητικό	78	61,9
Δε γνωρίζω	26	20,6
Σύνολο	126	100,0

→ Στην ερώτηση «θεωρείτε ότι η καταγωγή σας αποτελεί αρνητικό ή θετικό παράγοντα για την εύρεση εργασίας» (πίνακας 12), το 61,9% απάντησε αρνητικό, ένα 20,6% απάντησε ότι δεν γνωρίζει και ένα 17,5% απάντησε θετικό. Άρα συμπεραίνουμε ότι οι περισσότεροι ερωτώμενοι πιστεύουν ότι η καταγωγή τους αποτελεί αρνητικό παράγοντα για την εύρεση εργασίας.

Πίνακας 13 Είστε ικανοποιημένος /η με την σημερινή σας εργασία ;

	N	%	Ισχύον %
Ναι	27	21,4	28,1
Όχι	69	54,8	71,9
Σύνολο	96	76,2	100,0
Άνεργος	30	23,8	
Σύνολο	126	100,0	

→ Στην ερώτηση «**είστε ικανοποιημένος/ η με τη σημερινή σας εργασία**» (πίνακας 13), διαπιστώσαμε ότι το 54,8% δεν είναι ικανοποιημένο με τη σημερινή του εργασία, ενώ το 21,4% ότι είναι ικανοποιημένο. Τέλος, ένα ποσοστό 23,8% αντιστοιχεί στους άνεργους.

Άρα συμπεραίνουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό δεν είναι ικανοποιημένο με τη σημερινή του εργασία.

Πίνακας 14 Περιγράψτε τις συνθήκες εργασίας σας σήμερα

		Καλή	Μέτρια	Κακή	Σύνολο
Συμπεριφορά εργοδότη	N	24	43	19	86
	%	27,9%	50,0%	22,1%	100,0%
Συμπεριφορά συναδέλφων	N	31	39	16	86
	%	36,0%	45,3%	18,6%	100,0%
Συνθήκες εργασίας	N	14	30	43	87
	%	16,1%	34,5%	49,4%	100,0%
Ωράριο εργασίας	N	16	27	45	88
	%	18,2%	30,7%	51,1%	100,0%
Αποδοχές	N	12	19	57	88
	%	13,6%	21,6%	64,8%	100,0%
Ασφάλιση	N	11	18	59	88
	%	12,5%	20,5%	67,0%	100,0%

→ Στην ερώτηση «**περιγράψτε τις συνθήκες εργασίας σας σήμερα**» (πίνακας 14), το 67% των ερωτηθέντων απάντησε ότι η ασφάλιση είναι κακή, το 64,8% ότι οι αποδοχές είναι κακές το 51,1% ότι το ωράριο είναι κακό, το 50% ότι η συμπεριφορά εργοδότη είναι μέτρια, το 49,4% ότι οι συνθήκες εργασίας είναι κακές ενώ ένα 45,3% ότι η συμπεριφορά των συναδέλφων είναι μέτρια.

Άρα συμπεραίνουμε ότι οι περισσότεροι ερωτώμενοι θεωρούν ότι τόσο η ασφάλιση και το ωράριο όσο και οι αποδοχές είναι κακές, ενώ ότι η συμπεριφορά εργοδότη και η συμπεριφορά των συναδέλφων είναι μέτριες.

Πίνακας 15 Τα φιλικά σας πρόσωπα είναι άτομα :

		Τα περισσότερα	Αρκετά	Λίγα	Καθόλου	Σύνολο
Ίδιας καταγωγής	N	102	14	8	2	126
	%	81,0%	11,1%	6,3%	1,6%	100,0%
Ελληνικής καταγωγής	N	14	29	25	58	126
	%	11,1%	23,0%	19,8%	46,0%	100,0%
Άλλης καταγωγής	N	7	30	50	39	126
	%	5,6%	23,8%	39,7%	31,0%	100,0%

→ Στην ερώτηση «**τα φιλικά σας πρόσωπα είναι άτομα...**» (πίνακας 15), το 81% απάντησε τα περισσότερα ίδιας καταγωγής, ένα 40,6% απάντησε καθόλου (άτομα) ελληνικής καταγωγής, ένα 39,7% απάντησε λίγα (άτομα) άλλης καταγωγής και ένα 23% αρκετά (άτομα) ελληνικής καταγωγής. Άρα συμπεραίνουμε ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων έχει περισσότερο φίλους της ίδιας καταγωγής και καθόλου ελληνικής καταγωγής.

Πίνακας 16 Αν δεν έχετε πολλούς φίλους ελληνικής καταγωγής είναι :

		1 ^{ος}	2 ^{ος}
Λόγω προσωπικής σας επιλογής	N	41	0
	%	36,0%	,0%
Λόγω δικών τους προκαταλήψεων	N	41	9
	%	36,0%	13,0%
Λόγω πολιτισμικής διαφορετικότητας	N	16	53
	%	14,0%	76,8%
Δεν προέκυψε	N	16	7
	%	14,0%	10,1%
Σύνολο	N	114	69
	%	100,0%	100,0%

→ Στην ερώτηση «**αν δεν έχετε πολλούς φίλους ελληνικής καταγωγής είναι...**» (πίνακας 16), η πρώτη απάντηση δείχνει ότι στο γενικό άθροισμα ένα 36% απάντησε αντίστοιχα ότι δεν έχει πολλούς φίλους ελληνικής καταγωγής λόγω προσωπικής τους επιλογής και λόγω δικών τους προκαταλήψεων, ενώ ένα 14% απάντησε αντίστοιχα λόγω πολιτισμικής διαφορετικότητας και λόγω του ότι δεν προέκυψε. Η δεύτερη απάντηση, δείχνει ότι το 76,8% δεν έχει πολλούς φίλους ελληνικής καταγωγής λόγω πολιτισμικής διαφορετικότητας ενώ το 13% λόγω δικών τους προκαταλήψεων. Ένα 10,1% απάντησε ότι δεν προέκυψε.

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων συμπεραίνουμε πως η προσωπική επιλογή, οι προκαταλήψεις των γηγενών καθώς και η πολιτισμική διαφορετικότητα, είναι οι λόγοι που η πλειοψηφία των ερωτώμενων δεν έχει πολλούς φίλους ελληνικής καταγωγής.

Πίνακας 17 Έχετε συνάψει ερωτική σχέση με άτομα ελληνικής καταγωγής ;

	N	%
Ναι	36	28,6
Όχι	90	71,4
Σύνολο	126	100,0

→ Στην ερώτηση **«έχετε συνάψει ερωτική σχέση με άτομα ελληνικής καταγωγής»** (πίνακας 17), το 71,4 % απάντησε ότι δεν έχει συνάψει ερωτική σχέση με άτομο ελληνικής καταγωγής, ενώ το 28,6% των ερωτηθέντων απάντησε ότι έχει συνάψει.

Επομένως διαπιστώνουμε ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δεν έχει συνάψει ερωτική σχέση με άτομα ελληνικής καταγωγής.

Πίνακας 18 Θα συνάπτατε (ξανά) ερωτική σχέση με άτομο ελληνικής καταγωγής ;

	N	%
Ναι	43	34,1
Όχι	58	46,0
Δεν ξέρω	25	19,8
Σύνολο	126	100,0

→ Στην ερώτηση **«θα συνάπτατε (ξανά) ερωτική σχέση με άτομο ελληνικής καταγωγής»** (πίνακας 18), το 46% απάντησε όχι, το 34,1% απάντησε ναι και ένα 19,8% απάντησε ότι δεν γνωρίζει.

Επομένως συμπεραίνουμε πως η πλειοψηφία δεν θα δημιουργούσε σχέση (ξανά) με άτομο ελληνικής καταγωγής.

Πίνακας 19 Αν όχι για ποιο λόγο ;

		1 ^{ος}	2 ^{ος}
Δεν υπάρχει ανταπόκριση από την πλευρά τους	N	34	0
	%	40,5%	,0%
Προτιμώ άτομα ίδιας καταγωγής	N	25	14
	%	29,8%	28,0%
Δεν είχα καλή εμπειρία στο παρελθόν	N	4	1
	%	4,8%	2,0%
Δεν νομίζω ότι θα ένιωθα αποδεκτός/η από το περιβάλλον του/της	N	2	31
	%	2,4%	62,0%
Δεν νομίζω ότι θα ένιωθε αποδεκτός/η από το περιβάλλον μου	N	0	2
	%	,0%	4,0%
Θα με ενοχλούσαν τα σχόλια του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου	N	0	1
	%	,0%	2,0%
Παντρεμένος /η	N	19	1
	%	22,6%	2,0%
Σύνολο	N	84	50
	%	100,0%	100,0%

→ Στην ερώτηση «για ποιο λόγο δεν θα συνάπτατε (ξανά) ερωτική σχέση με άτομο ελληνικής καταγωγής» (πίνακας 19), η πρώτη απάντηση δείχνει ότι το 40,5% θεωρεί ότι δεν υπάρχει ανταπόκριση από την πλευρά των Ελλήνων, το 29,8% προτιμά άτομα ίδιας καταγωγής και το 22,6% λόγω συζυγικής δέσμευσης, ενώ ένα 4,8% λόγω μη αποδοχής από το περιβάλλον του/της.

Η δεύτερη απάντηση δείχνει ότι το 62% θεωρεί ότι δεν θα ήταν αποδεκτό από το περιβάλλον του/της ενώ ένα 28% απάντησε ότι προτιμά άτομα ίδιας καταγωγής.

Άρα διαπιστώνουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό δεν θα δημιουργούσε σχέση με άτομο ελληνικής καταγωγής λόγω μη ανταπόκρισης από την πλευρά του/της καθώς και εξαιτίας της μη αποδοχής από το περιβάλλον του/της.

Πίνακας 20 Πιστεύετε ότι τα άτομα ελληνικής καταγωγής διατηρούν επιφυλάξεις στο να συνάψουν ερωτική σχέση με άτομα αφρικανικής καταγωγής ;

	N	%
Ναι	70	55,6
Όχι	27	21,4
Δεν ξέρω	29	23,0
Σύνολο	126	100,0

→ Στην ερώτηση «**εάν πιστεύετε ότι τα άτομα ελληνικής καταγωγής διατηρούν επιφυλάξεις στο να συνάψουν ερωτική σχέση με άτομα Αφρικανικής καταγωγής**» (πίνακας 20), από το γενικό άθροισμα το 55,6 % των ερωτηθέντων απάντησε ότι τα άτομα ελληνικής καταγωγής διατηρούν επιφυλάξεις στο να συνάψουν ερωτική σχέση με άτομα Αφρικανικής καταγωγής, το 23% απάντησε ότι δεν γνωρίζει εάν αυτό συμβαίνει και το 21,4% απάντησε ότι δεν διατηρούν επιφυλάξεις.

Επομένως συμπεραίνουμε ότι η πλειοψηφία πιστεύει πως τα άτομα ελληνικής καταγωγής διατηρούν επιφυλάξεις στο να συνάψουν ερωτική σχέση με άτομα αφρικανικής καταγωγής.

Πίνακας 21 Πιστεύετε ότι το χρώμα παίζει ρόλο στην διαμόρφωση αρνητικών προκαταλήψεων από τους Έλληνες, απέναντι σε άτομα αφρικανικής καταγωγής ;

	N	%
Πολύ	63	50,0
Μέτρια	25	19,8
Λίγο	37	29,4
Καθόλου	1	0,8
Σύνολο	126	100,0

→ Στην ερώτηση «**πιστεύετε ότι το χρώμα παίζει ρόλο στη διαμόρφωση αρνητικών προκαταλήψεων από τους Έλληνες, απέναντι σε άτομα αφρικανικής καταγωγής**» (πίνακας 21), το 50% απάντησε πολύ, το 29,4% απάντησε λίγο, το 19,8% μέτρια και ένα 0,8% απάντησε καθόλου.

Άρα διαπιστώνουμε πως οι περισσότεροι ερωτώμενοι πιστεύουν ότι το χρώμα παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση αρνητικών προκαταλήψεων από τους Έλληνες απέναντι σε άτομα αφρικανικής καταγωγής.

Πίνακας 22 Σε τι βαθμό νομίζετε ότι υπάρχουν τέτοιου είδους προκαταλήψεις ;

		Πολύ	Μέτρια	Λίγο	Καθόλου	Σύνολο
Φόβος για το διαφορετικό	N	62	26	33	5	126
	%	49,2%	20,6%	26,2%	4,0%	100,0%
Άγνοια	N	47	35	26	18	126
	%	37,3%	27,8%	20,6%	14,3%	100,0%
Υποτιμητική εικόνα για τη χώρα καταγωγής	N	65	34	14	13	126
	%	51,6%	27,0%	11,1%	10,3%	100,0%
Διαπαιδαγώγηση	N	50	24	25	27	126
	%	39,7%	19,0%	19,8%	21,4%	100,0%
Χειρισμός από τα ΜΜΕ	N	47	16	23	40	126
	%	37,3%	12,7%	18,3%	31,7%	100,0%
Πολιτισμική Διαφορετικότητα	N	80	22	18	6	126
	%	63,5%	17,5%	14,3%	4,8%	100,0%

→ Στην ερώτηση «σε τι βαθμό νομίζετε ότι υπάρχουν τέτοιου είδους προκαταλήψεις» (πίνακας 22), σε πολύ μεγάλο βαθμό απάντησε το 63,5% λόγω πολιτισμικής διαφορετικότητας, το 51,6% λόγω υποτιμητικής εικόνας για τη χώρα καταγωγής, το 49,2% λόγω φόβου για το διαφορετικό ενώ ένα 39,7% λόγω διαπαιδαγώγησης.

Σε μέτριο βαθμό απάντησε το 27,8% λόγω άγνοιας ενώ σε λιγότερο βαθμό απάντησε το 18,3% λόγω του χειρισμού των ΜΜΕ.

Επομένως διαπιστώνουμε ότι η πλειοψηφία θεωρεί πως τέτοιες προκαταλήψεις υπάρχουν σε πολύ μεγάλο βαθμό λόγω πολιτισμικής διαφορετικότητας και υποτιμητικής εικόνας για τη χώρα καταγωγής.

Πίνακας 23 Θεωρείτε ότι βιώνετε θετικές ή αρνητικές συμπεριφορές από τους Έλληνες :

		Συνεχώς	Συχνά	Σπάνια	Καθόλου	Σύνολο
Θετικές	N	22	58	33	13	126
	%	17,5%	46,0%	26,2%	10,3%	100,0%
Αρνητικές	N	38	55	24	9	126
	%	30,2%	43,7%	19,0%	7,1%	100,0%

→ Στην ερώτηση «θεωρείτε ότι βιώνετε θετικές ή αρνητικές συμπεριφορές από τους Έλληνες» (πίνακας 23), από το γενικό άθροισμα το 46% απάντησε ότι συχνά βιώνει θετικές συμπεριφορές από τους Έλληνες, το 43,7% απάντησε ότι συχνά βιώνει αρνητικές, το 26,2% ότι σπάνια βιώνει θετικές συμπεριφορές από τους Έλληνες και ένα 7,1% ότι δεν βιώνει καθόλου αρνητικές συμπεριφορές.

Άρα συμπεραίνουμε πως το μεγαλύτερο ποσοστό θεωρεί ότι βιώνει συχνά τόσο θετικές όσο και αρνητικές συμπεριφορές από τους Έλληνες.

Πίνακας 24 Πόσο συχνά αντιμετωπίζουν αρνητικές συμπεριφορές οι Αφρικανοί στην Αθήνα;

		Συχνά	Σπάνια	Καθόλου	Σύνολο
Υβρισμοί στον δρόμο	N	59	27	40	126
	%	46,8%	21,4%	31,7%	100,0%
Άρνηση ενοικίασης κατοικίας	N	55	35	36	126
	%	43,7%	27,8%	28,6%	100,0%
Παρενόχληση από τις αρχές	N	81	28	17	126
	%	64,3%	22,2%	13,5%	100,0%
Υποτιμητικά βλέμματα	N	68	30	28	126
	%	54,0%	23,8%	22,2%	100,0%
Απαγόρευση εισόδου (σε καταστήματα, κέντρα διασκέδασης..)	N	17	20	89	126
	%	13,5%	15,9%	70,6%	100,0%
Άρνηση εξυπηρέτησης	N	20	37	69	126
	%	15,9%	29,4%	54,8%	100,0%
Αρνητικά σχόλια	N	51	52	23	126
	%	40,5%	41,3%	18,3%	100,0%

→ Στην ερώτηση «**πόσο συχνά αντιμετωπίζουν αρνητικές συμπεριφορές οι Αφρικανοί στην Αθήνα**» (πίνακας 24), το 70,6% απάντησε ότι καθόλου δεν αντιμετωπίζουν την απαγόρευση εισόδου (σε καταστήματα, κέντρα διασκέδασης..),

Το 64,3% απάντησε ότι συχνά αντιμετωπίζει παρενόχληση από τις αρχές.

Το 54,8% απάντησε ότι καθόλου δεν αντιμετωπίζει άρνηση εξυπηρέτησης,

το 54% απάντησε ότι συχνά αντιμετωπίζει υποτιμητικά βλέμματα.

Το 46,8% απάντησε ότι συχνά αντιμετωπίζει υβρισμούς στον δρόμο. Το

43,7% απάντησε ότι συχνά αντιμετωπίζουν άρνηση ενοικίασης κατοικίας.

Το 41,3% απάντησε ότι σπάνια αντιμετωπίζουν αρνητικά σχόλια.

Επομένως διαπιστώνουμε πως η πλειοψηφία καθόλου δεν αντιμετωπίζει αρνητικές συμπεριφορές όπως απαγόρευση εισόδου ενώ συχνά αντιμετωπίζει παρενόχληση από τις αρχές καθώς και υποτιμητικά βλέμματα.

Πίνακας 25 Περιγράψτε την αντιμετώπισή σας από τις δημόσιες υπηρεσίες :

		Άριστη	Πολύ καλή	Μέτρια	Καθόλου καλή	Δεν αντιστοιχεί	Σύνολο
Αστυνομία	N	4	5	35	82	0	126
	%	3,2%	4,0%	27,8%	65,1%	,0%	100,0%
Νοσοκομεία	N	9	22	80	14	1	126
	%	7,1%	17,5%	63,5%	11,1%	,8%	100,0%
Υπηρεσία Αλλοδαπών	N	3	11	70	42	0	126
	%	2,4%	8,7%	55,6%	33,3%	,0%	100,0%
Σχολείο	N	11	7	18	9	81	126
	%	8,7%	5,6%	14,3%	7,1%	64,3%	100,0%
Δήμος	N	6	8	67	45	0	126
	%	4,8%	6,3%	53,2%	35,7%	,0%	100,0%
Υπουργείο εξωτερικών	N	7	3	72	44	0	126
	%	5,6%	2,4%	57,1%	34,9%	,0%	100,0%
Ασφαλιστικός φορέας	N	3	4	47	72	0	126
	%	2,4%	3,2%	37,3%	57,1%	,0%	100,0%

→ Στην ερώτηση «**περιγράψτε την αντιμετώπισή σας από τις δημόσιες υπηρεσίες**» (πίνακας 25), το 65,1% απάντησε ότι δεν έχει καθόλου καλή αντιμετώπιση από την αστυνομία, το 63,5% θεωρεί ότι έχει μέτρια αντιμετώπιση από τα νοσοκομεία, το 57,1% απάντησε αντίστοιχα ότι έχει μέτρια αντιμετώπιση και καθόλου καλή αντιμετώπιση από το Υπουργείο Εξωτερικών και τον ασφαλιστικό φορέα. Το 55,6% απάντησε ότι είναι μέτρια η αντιμετώπισή του στην Υπηρεσία Αλλοδαπών, το 53,2% ότι είναι μέτρια η αντιμετώπιση από τον Δήμο και το 14,3% ότι είναι μέτρια η αντιμετώπιση από τα σχολεία.

Άρα συμπεραίνουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό δεν έχει καθόλου καλή αντιμετώπιση από την αστυνομία και τον ασφαλιστικό φορέα και μέτρια αντιμετώπιση από τα νοσοκομεία και την Υπηρεσία Αλλοδαπών.

Πίνακας 26 Με τι ασχολείστε στον ελεύθερο χρόνο σας ;

		Συνεχώς	Συχνά	Σπάνια	Καθόλου	Σύνολο
Παρέα με φίλους	N	35	53	29	9	126
	%	27,8%	42,1%	23,0%	7,1%	100,0%
Αθλητισμός	N	7	30	27	62	126
	%	5,6%	23,8%	21,4%	49,2%	100,0%
Μουσική	N	37	59	18	12	126
	%	29,4%	46,8%	14,3%	9,5%	100,0%
Χορός	N	22	45	19	40	126
	%	17,5%	35,7%	15,1%	31,7%	100,0%
Διάβασμα	N	29	54	29	14	126
	%	23,0%	42,9%	23,0%	11,1%	100,0%
Διασκέδαση (καφέ, κέντρα διασκέδασης...)	N	3	29	34	60	126
	%	2,4%	23,0%	27,0%	47,6%	100,0%
Μένω στο σπίτι	N	40	45	17	24	126
	%	31,7%	35,7%	13,5%	19,0%	100,0%
Διαδίκτυο	N	15	37	30	44	126
	%	11,9%	29,4%	23,8%	34,9%	100,0%
Εκδρομές	N	0	18	29	79	126
	%	,0%	14,3%	23,0%	62,7%	100,0%
Αφιερώνω χρόνο στην οικογένειά μου	N	27	18	5	76	126
	%	21,4%	14,3%	4,0%	60,3%	100,0%
Αφιερώνω χρόνο στον/στη σύντροφό μου	N	20	45	8	53	126
	%	15,9%	35,7%	6,3%	42,1%	100,0%

→ Στην ερώτηση «**με τι ασχολείστε τον ελεύθερο χρόνο σας**» (πίνακας 26), από το γενικό άθροισμα των ερωτηθέντων το 47,6% απάντησε ότι καθόλου δεν πηγαίνει σε κέντρα διασκέδασης, καφετέριες κτλ, το 42,1% ότι συχνά τον ελεύθερο χρόνο του τον περνά παρέα με φίλους και ένα 35,7% απάντησε ότι στον ελεύθερο χρόνο του συχνά μένει σπίτι.

Επομένως διαπιστώνουμε πως η πλειοψηφία περνά τον ελεύθερο χρόνο παρέα με φίλους και μένοντας στο σπίτι.

Πίνακας 27 Κατά πόσο είναι εφικτή η έκφραση της πολιτισμικότητάς σας (ήθη - έθιμα) στην Ελλάδα ;

	N	%	Ισχύον %
Ανέφικτη	29	23,0	23,6
Αρκετά δύσκολη	29	23,0	23,6
Δύσκολη	17	13,5	13,8
Μέτρια	23	18,3	18,7
Εύκολη	19	15,1	15,4
Πολύ Εύκολη	6	4,8	4,9
Σύνολο	123	97,6	100,0
Δεν απάντησαν	3	2,4	
Σύνολο	126	100,0	

→ Στην ερώτηση «κατά πόσο είναι εφικτή η έκφραση της πολυπολιτισμικότητάς σας (ήθη-έθιμα) στην Ελλάδα» (πίνακας 27), ένα 23% απάντησε ανέφικτη και ένα ίδιο ποσοστό απάντησε αρκετά δύσκολη ενώ μόνο ένα 15,1% απάντησε ότι είναι εύκολη.

Άρα συμπεραίνουμε ότι οι περισσότεροι ερωτώμενοι πιστεύουν ότι η έκφραση της πολυπολιτισμικότητάς τους στην Ελλάδα είναι ανέφικτη ή αρκετά δύσκολη.

Πίνακας 28 Γιατί

	N	%	Ισχύον %
Λόγω μη αποδοχής	30	23,8	24,4
Ελευθερία έκφρασης	14	11,1	11,4
Λόγω πολιτισμικής διαφορετικότητας	40	31,7	32,5
Λόγω ύπαρξης συλλόγων	9	7,1	7,3
Λόγω χρώματος	6	4,8	4,9
Δεν τους το επιτρέπουν οι αρχές	4	3,2	3,3
Δεν τους δίνονται ευκαιρίες	12	9,5	9,8
Λόγω μη ύπαρξης συλλόγων	8	6,3	6,5
Σύνολο	123	97,6	100,0
Δεν απάντησαν	3	2,4	
Σύνολο	126	100,0	

→ Στην ερώτηση «για ποιο λόγο είναι ή όχι εφικτή η έκφραση της πολυπολιτισμικότητάς σας στην Ελλάδα» (πίνακας 28), το 31,7% απάντησε λόγω πολιτισμικής διαφορετικότητας, το 23,8% λόγω μη αποδοχής και το 7,1% λόγω ύπαρξης συλλόγων.

Επομένως συμπεραίνουμε πως οι περισσότεροι θεωρούν ότι ο λόγος έκφρασης ή μη της πολυπολιτισμικότητας στην Ελλάδα είναι η πολιτισμική διαφορετικότητα.

Πίνακας 29 Πιστεύετε ότι το χρώμα είναι ένας σημαντικός παράγοντας που παρεμποδίζει την προσωπική σας ανάπτυξη και εξέλιξη στους διάφορους τομείς της ζωής σας ;

	N	%
Πολύ	75	59,5
Αρκετά	14	11,1
Λίγο	15	11,9
Καθόλου	22	17,5
Σύνολο	126	100,0

→ Στην ερώτηση «**εάν πιστεύετε ότι το χρώμα είναι ένας σημαντικός παράγοντας που παρεμποδίζει την προσωπική σας ανάπτυξη και εξέλιξη στους διάφορους τομείς της ζωής σας**» (πίνακας 29), από το γενικό άθροισμα των ερωτηθέντων το 59,5% πιστεύει ότι το χρώμα τους παρεμποδίζει πολύ στο να αναπτυχθούν και να εξελιχθούν στους διάφορους τομείς της ζωής, το 17,5% πιστεύει ότι δεν τους παρεμποδίζει καθόλου, το 11,9% λίγο και το 11,1% πιστεύει τους παρεμποδίζει αρκετά.

Άρα συμπεραίνουμε ότι η πλειοψηφία του δείγματος θεωρεί ότι το χρώμα είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που παρεμποδίζει την προσωπική του ανάπτυξη και εξέλιξη στους διάφορους τομείς της ζωής του.

Πίνακας 30 Τι θα επιθυμούσατε μελλοντικά ;

		Πολύ	Λίγο	Καθόλου	Σύνολο
Να βελτιώσω τις κοινωνικές μου σχέσεις	N	106	15	5	126
	%	84,1%	11,9%	4,0%	100,0%
Να έχω καλύτερη αντιμετώπιση από το κοινωνικό σύνολο	N	111	11	4	126
	%	88,1%	8,7%	3,2%	100,0%
Να βελτιωθούν τα επαγγελματικά μου ζητήματα	N	118	4	4	126
	%	93,7%	3,2%	3,2%	100,0%
Να επιστρέψω στην πατρίδα μου	N	42	33	51	126
	%	33,3%	26,2%	40,5%	100,0%
Να πάω σε άλλη χώρα	N	43	31	52	126
	%	34,1%	24,6%	41,3%	100,0%
Να αποκτήσω καλύτερη ποιότητα ζωής	N	118	6	2	126
	%	93,7%	4,8%	1,6%	100,0%

→ Στην ερώτηση «**τι θα επιθυμούσατε μελλοντικά**» (πίνακας 30), το 93,7% απάντησε ότι θα επιθυμούσε πολύ να βελτιωθούν τα επαγγελματικά του ζητήματα, ένα ίδιο ποσοστό απάντησε να αποκτήσει καλύτερη ποιότητα ζωής, το 88,1 να έχει καλύτερη αντιμετώπιση από το κοινωνικό σύνολο και το 84,1% να βελτιώσει τις κοινωνικές του σχέσεις. Τέλος, ένα 41,3% απάντησε ότι δεν επιθυμεί καθόλου να πάει σε άλλη χώρα και ένα 40,5% ότι δεν επιθυμεί να επιστρέψει στην πατρίδα του.

Τέλος, διαπιστώνουμε πως οι κύριες μελλοντικές επιθυμίες των ερωτηθέντων είναι η απόκτηση καλύτερης ποιότητας ζωής, η βελτίωση των επαγγελματικών τους ζητημάτων, η καλύτερη αντιμετώπιση από το κοινωνικό σύνολο καθώς και η βελτίωση των κοινωνικών τους σχέσεων.

• ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΥΝΔΥΑΣΤΙΚΩΝ ΠΙΝΑΚΩΝ

Crosstab				
% within Συμπεριφορά εργοδότη				
		Είστε ικανοποιημένος /η με την σημερινή σας εργασία ;		Total
		Ναι	Όχι	
Συμπεριφορά εργοδότη	Καλή	65,2%	34,8%	100,0%
	Μέτρια	18,6%	81,4%	100,0%
	Κακή	5,3%	94,7%	100,0%
Total		28,2%	71,8%	100,0%

Το 94,7% των ερωτηθέντων που απάντησαν ότι η συμπεριφορά του εργοδότη τους είναι κακή, δεν είναι ικανοποιημένοι από τη σημερινή τους εργασία. Το 81,4% αυτών που απάντησαν ότι η συμπεριφορά του εργοδότη τους είναι μέτρια, είναι πλήρως ικανοποιημένοι από τη σημερινή τους εργασία. Αντίθετα, ένα 65,2% που θεωρούν καλή τη συμπεριφορά του εργοδότη, είναι ικανοποιημένοι με τη σημερινή τους εργασία.

Crosstab % within Συμπεριφορά συναδέλφων				
		Είστε ικανοποιημένος /η με την σημερινή σας εργασία ;		Total
		Ναι	Όχι	
Συμπεριφορά συναδέλφων	Καλή	50,0%	50,0%	100,0%
	Μέτρια	17,9%	82,1%	100,0%
	Κακή	12,5%	87,5%	100,0%
Total		28,2%	71,8%	100,0%

Το 87,5% των ερωτηθέντων που απάντησε ότι η συμπεριφορά των συναδέλφων είναι κακή, δεν είναι ικανοποιημένοι από τη σημερινή τους εργασία. Ακόμα, το 82,1% αυτών που απάντησαν πως η συμπεριφορά των συναδέλφων είναι μέτρια, δεν είναι πλήρως ικανοποιημένοι από τη σημερινή τους εργασία. Τέλος, το 50% αυτών που απάντησαν ότι η συμπεριφορά των συναδέλφων είναι καλή, είναι ικανοποιημένοι από τη σημερινή τους εργασία.

Crosstab % within Συνθήκες εργασίας				
		Είστε ικανοποιημένος /η με την σημερινή σας εργασία ;		Total
		Ναι	Όχι	
Συνθήκες εργασίας	Καλή	76,9%	23,1%	100,0%
	Μέτρια	23,3%	76,7%	100,0%
	Κακή	16,3%	83,7%	100,0%
Total		27,9%	72,1%	100,0%

Το 83,7% των ερωτηθέντων που απάντησαν ότι οι συνθήκες εργασίας είναι κακές, δεν είναι ικανοποιημένοι με τη σημερινή τους εργασία. Αντίθετα, το 76,9% αυτών που θεωρούν καλές τις συνθήκες εργασίας, είναι ικανοποιημένο με τη σημερινή τους εργασία. Ένα ποσοστό 76,7% αυτών που βρίσκουν μέτριες τις συνθήκες εργασίας, δεν είναι ικανοποιημένοι από τη σημερινή τους εργασία.

Crosstab % within Ωράριο εργασίας				
		Είστε ικανοποιημένος /η με την σημερινή σας εργασία ;		Total
		Ναι	Όχι	
Ωράριο εργασίας	Καλή	66,7%	33,3%	100,0%
	Μέτρια	25,9%	74,1%	100,0%
	Κακή	17,8%	82,2%	100,0%
Total		28,7%	71,3%	100,0%

Το 82,2% των ερωτηθέντων που κρίνει κακό το ωράριο εργασίας, δεν είναι ικανοποιημένο από τη σημερινή του εργασία. Επίσης το 74,1% θεωρεί μέτριο το ωράριο εργασίας και ότι δεν είναι πλήρως ικανοποιημένοι από τη σημερινή τους εργασία. Αντίθετα, ένα 66,7% βρίσκει καλό το ωράριο εργασίας και είναι ικανοποιημένο με τη σημερινή του εργασία.

Crosstab % within Αποδοχές				
		Είστε ικανοποιημένος /η με την σημερινή σας εργασία ;		Total
		Ναι	Όχι	
Αποδοχές	Καλή	100,0%	,0%	100,0%
	Μέτρια	26,3%	73,7%	100,0%
	Κακή	15,8%	84,2%	100,0%
Total		28,7%	71,3%	100,0%

Το 100% των ερωτηθέντων που απάντησαν ότι οι αποδοχές είναι καλές, είναι ικανοποιημένοι με τη σημερινή τους εργασία. Το 84,2% αυτών που απάντησαν πως οι αποδοχές είναι κακές, δεν είναι ικανοποιημένοι με τη σημερινή τους εργασία. Τέλος, ένα 73,7% αυτών που θεωρούν μέτριες τις αποδοχές, δεν είναι ικανοποιημένοι από τη σημερινή τους εργασία.

Crosstab % within Ασφάλιση				
		Είστε ικανοποιημένος /η με την σημερινή σας εργασία ;		Total
		Ναι	Όχι	
Ασφάλιση	Καλή	90,0%	10,0%	100,0%
	Μέτρια	5,6%	94,4%	100,0%
	Κακή	25,4%	74,6%	100,0%
Total		28,7%	71,3%	100,0%

Το 94,4% των ερωτηθέντων που απάντησαν ότι η ασφάλιση είναι μέτρια, δεν είναι ικανοποιημένοι με τη σημερινή τους εργασία. Αντίθετα το 90% αυτών που απάντησαν ότι είναι καλή η ασφάλιση, είναι ικανοποιημένοι με τη σημερινή τους εργασία. Το 74,6% αυτών που απάντησαν ότι η ασφάλιση είναι κακή, δεν είναι ικανοποιημένοι με τη σημερινή τους εργασία.

Crosstab % within Πιστεύετε ότι...					
		Υβρισμοί στον δρόμο			Total
		Συχνά	Σπάνια	Καθόλου	
Πιστεύετε ότι το χρώμα παίζει ρόλο στην διαμόρφωση αρνητικών προκαταλήψεων από τους Έλληνες, απέναντι σε άτομα αφρικανικής καταγωγής ;	Πολύ	52,4%	25,4%	22,2%	100,0%
	Μέτρια	48,0%	32,0%	20,0%	100,0%
	Λίγο	35,1%	8,1%	56,8%	100,0%
	Καθόλου	100,0%	,0%	,0%	100,0%
Total		46,8%	21,4%	31,7%	100,0%

Το 52,4% των ερωτηθέντων που απάντησαν ότι το χρώμα παίζει μεγάλο ρόλο στη διαμόρφωση αρνητικών προκαταλήψεων, δήλωσαν ότι συχνά δέχονται υβρισμούς στο δρόμο. Το 56,8% αυτών που απάντησαν πως ελάχιστα το χρώμα παίζει ρόλο, δήλωσαν ότι δεν έχουν δεχτεί υβρισμούς στο δρόμο, ενώ όλοι όσοι απάντησαν ότι το χρώμα δεν παίζει ρόλο, δήλωσαν ότι συχνά δέχονται υβρισμούς στο δρόμο.

Crosstab % within Πιστεύετε ότι...					
		Παρενόχληση από τις αρχές			Total
		Συχνά	Σπάνια	Καθόλου	
Πιστεύετε ότι το χρώμα είναι ένας σημαντικός παράγοντας που παρεμποδίζει την προσωπική σας ανάπτυξη και εξέλιξη στους διάφορους τομείς της ζωής σας ;	Πολύ	80,0%	13,3%	6,7%	100,0%
	Αρκετά	64,3%	21,4%	14,3%	100,0%
	Λίγο	33,3%	46,7%	20,0%	100,0%
	Καθόλου	31,8%	36,4%	31,8%	100,0%
Total		64,3%	22,2%	13,5%	100,0%

Το 80% και το 64,3% των ερωτηθέντων που απάντησαν ότι το χρώμα είναι αντίστοιχα πολύ ή αρκετά σημαντικός παράγοντας που παρεμποδίζει την προσωπική τους ανάπτυξη και εξέλιξη, συχνά βιώνουν παρενόχληση από τις αρχές. Το 46,7% και το 36,4% που απάντησαν αντίστοιχα λίγο ή καθόλου ότι το χρώμα δεν είναι σημαντικός παράγοντας... σπάνια βιώνουν παρενόχληση από τις αρχές.

Crosstab % within Πιστεύετε ότι...					
		Υποτιμητικά βλήματα από Έλληνες			Total
		Συχνά	Σπάνια	Καθόλου	
Πιστεύετε ότι το χρώμα είναι ένας σημαντικός παράγοντας που παρεμποδίζει την προσωπική σας ανάπτυξη και εξέλιξη στους διάφορους τομείς της ζωής σας ;	Πολύ	60,0%	18,7%	21,3%	100,0%
	Αρκετά	71,4%	21,4%	7,1%	100,0%
	Λίγο	26,7%	60,0%	13,3%	100,0%
	Καθόλου	40,9%	18,2%	40,9%	100,0%
Total		54,0%	23,8%	22,2%	100,0%

Στην ερώτηση «Πιστεύετε ότι το χρώμα είναι ένας σημαντικός παράγοντας που παρεμποδίζει την προσωπική σας ανάπτυξη και εξέλιξη στους διάφορους τομείς της ζωής σας», το 71,4% και το 60% των ερωτηθέντων που απάντησαν αντίστοιχα αρκετά και πολύ, θεωρούν ότι έχουν συχνά δεχτεί υποτιμητικά βλήματα από Έλληνες. Ένα 40,9% αυτών που απάντησαν

καθόλου, δήλωσαν ότι συχνά έχουν δεχτεί υποτιμητικά βλέμματα και ένα αντίστοιχο 40,9% ότι δεν έχουν δεχτεί καθόλου.

Crosstab % within Φύλο					
		Παρενόχληση από τις αρχές			Total
		Συχνά	Σπάνια	Καθόλου	
Φύλο	Ανδρας	70,8%	17,9%	11,3%	100,0%
	Γυναίκα	30,0%	45,0%	25,0%	100,0%
Total		64,3%	22,2%	13,5%	100,0%

Στην ερώτηση «πόσο συχνά έχετε δεχτεί παρενόχληση από τις αρχές» σε συνδυασμό με το φύλο, το 70,8% των ανδρών απάντησε συχνά ενώ το 45% των γυναικών σπάνια και μόνο ένα 25% των γυναικών και 13,5% των ανδρών καθόλου.

4.3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Μετά την ανάλυση των πινάκων, συμπεραίνουμε ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων, είναι άνδρες. Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος είναι άγαμοι. ενώ η ηλικία κυμαίνεται στα 18-38 έτη.

Η πλειοψηφία του δείγματος προέρχεται από χώρες της Κεντρικής και Νότιας Αφρικής, χώρες όπως Κένυα, Σενεγάλη, Σομαλία, Σιέρα Λεόνε, Κονγκό, Ουγκάντα, Καμερούν, Αγκόλα και Νιγηρία.

Ο χρόνος παραμονής της πλειοψηφίας του δείγματος στην Αθήνα, είναι από 1 έως 7 χρόνια με κύριο τόπο διαμονής το κέντρο της Αθήνας. Συγκεκριμένα, κάποιες από τις περιοχές στις οποίες διαμένει το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων, είναι περιοχές όπως η Κυψέλη, η Ομόνοια, τα Πατήσια, η Βικτώρια, η Αττική, η Σοφοκλέους, οι Αμπελόκηποι, ο Άγιος Ελευθέριος κ.α.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων στην έρευνα, ήρθε στην Ελλάδα αναζητώντας μια καλύτερη ποιότητα ζωής ή λόγω πολέμου και σκοπεύουν να μείνουν στη χώρα για αόριστο χρονικό διάστημα.

Οι περισσότεροι ερωτώμενοι απασχολούνται σε ανειδίκευτες εργασίες, ενώ αξιοσημείωτο είναι και το ποσοστό των ανέργων. Η πλειοψηφία του δείγματος, θεωρεί πολύ δύσκολη την εύρεση εργασίας και πιστεύει ότι η καταγωγή του αποτελεί αρνητικό παράγοντα για την εύρεση εργασίας, αποδίδοντας την δυσκολία εύρεσης εργασίας στο χρώμα και στο πρόβλημα της ανεργίας.

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δεν είναι ικανοποιημένοι με τη σημερινή τους εργασία, θεωρούν ότι τόσο η ασφάλιση και το ωράριο όσο και οι αποδοχές είναι κακές, ενώ ότι η συμπεριφορά εργοδότη και η συμπεριφορά των συναδέλφων είναι μέτριες.

Τα περισσότερα άτομα, που ερωτήθηκαν έχουν φίλους της ίδιας καταγωγής και καθόλου ελληνικής καταγωγής. Η προσωπική επιλογή, οι προκαταλήψεις των γηγενών καθώς και η πολιτισμική διαφορετικότητα, είναι οι λόγοι, που η πλειοψηφία των ερωτώμενων δεν έχει πολλούς φίλους ελληνικής καταγωγής.

Σε ό,τι αφορά τη σύναψη ερωτικών σχέσεων Αφρικανών με άτομα Ελληνικής καταγωγής, διαπιστώνουμε ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δεν έχει συνάψει ερωτική σχέση και δεν θα δημιουργούσε σχέση (ξανά) με άτομο ελληνικής καταγωγής, κυρίως λόγω μη ανταπόκρισης από την πλευρά του/της καθώς και εξαιτίας της μη αποδοχής από το περιβάλλον του/της.

Επομένως, συμπεραίνουμε ότι η πλειοψηφία πιστεύει πως τα άτομα ελληνικής καταγωγής διατηρούν επιφυλάξεις στο να συνάψουν ερωτική σχέση με άτομα αφρικανικής καταγωγής.

Οι περισσότεροι ερωτώμενοι, πιστεύουν ότι το χρώμα παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση αρνητικών προκαταλήψεων από τους Έλληνες, απέναντι σε άτομα αφρικανικής καταγωγής. Θεωρούν πως τέτοιες προκαταλήψεις υπάρχουν σε πολύ μεγάλο βαθμό, λόγω πολιτισμικής διαφορετικότητας και υποτιμητικής εικόνας που ενδεχομένως έχουν οι Έλληνες για τη χώρα καταγωγής.

Το μεγαλύτερο ποσοστό, θεωρεί ότι βιώνει συχνά τόσο θετικές όσο και αρνητικές συμπεριφορές από τους Έλληνες, ότι καθόλου δεν αντιμετωπίζει αρνητικές συμπεριφορές όπως απαγόρευση εισόδου ενώ συχνά αντιμετωπίζει παρενόχληση από τις αρχές καθώς και τα υποτιμητικά βλέμματα των γηγενών.

Οι περισσότεροι ερωτώμενοι, δήλωσαν πως δεν έχουν καθόλου καλή αντιμετώπιση από την αστυνομία και τον ασφαλιστικό τους φορέα και μέτρια αντιμετώπιση από τα νοσοκομεία και την Υπηρεσία Αλλοδαπών.

Η πλειοψηφία του δείγματος περνά τον ελεύθερο χρόνο παρέα με φίλους και μένοντας στο σπίτι.

Επιπλέον, πιστεύουν ότι η έκφραση της πολυπολιτισμικότητάς τους στην Ελλάδα είναι ανέφικτη ή αρκετά δύσκολη και θεωρούν ότι ο βασικός λόγος έκφρασης ή μη της πολυπολιτισμικότητας στην Ελλάδα, είναι η πολιτισμική διαφορετικότητα.

Ακόμα, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων, θεωρεί ότι το χρώμα είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που παρεμποδίζει την προσωπική του ανάπτυξη και εξέλιξη στους διάφορους τομείς της ζωής του.

Τέλος, διαπιστώνουμε πως οι κύριες μελλοντικές επιθυμίες των ερωτηθέντων είναι η απόκτηση καλύτερης ποιότητας ζωής, η βελτίωση των επαγγελματικών τους ζητημάτων, η καλύτερη αντιμετώπιση από το κοινωνικό σύνολο καθώς και η βελτίωση των κοινωνικών τους σχέσεων.

4.4. ΤΕΛΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ.

Κλείνοντας αυτή την εργασία, διαπιστώνουμε ότι η μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο που έχει παγκόσμιες διαστάσεις και οδηγεί στην δημιουργία πολυπολιτισμικών κοινωνιών. Έτσι και η Ελλάδα, έχει αρχίσει να μετατρέπεται σταδιακά σε μια πολυπολιτισμική χώρα, εφόσον η οικονομική μετανάστευση αποτελεί το κυρίαρχο είδος μετανάστευσης.

Οι δυσκολίες της μετανάστευσης εκτείνονται σε πολλούς τομείς της καθημερινής ζωής των μεταναστών. Μέσα από την πραγματοποίηση της έρευνάς μας στην πόλη της Αθήνας, επιβεβαιώσαμε όσα αναφέρθηκαν στο θεωρητικό μέρος για τις συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών Αφρικανών. Η πλειοψηφία, ζει σε υποβαθμισμένες συνοικίες και σε σπίτια χαμηλής υλικοτεχνικής υποδομής.

Ακόμα, επιβεβαιώνεται ότι οι περισσότεροι μετανάστες δεν έχουν ανεπτυγμένες κοινωνικές και διαπροσωπικές σχέσεις με άτομα ελληνικής καταγωγής προβάλλοντας την προκατειλημμένη διάθεση των γηγενών και την πολιτισμική διαφορετικότητα μεταξύ εθνικοτήτων.

Επίσης, ένα ακόμα κοινό σημείο ανάμεσα στο θεωρητικό και ερευνητικό μέρος, είναι αυτό της προσβλητικής αντιμετώπισης των Αφρικανών από τις δημόσιες υπηρεσίες με πρώτη την Αστυνομία, μέσα από διαρκείς παρενοχλήσεις σε βάρος τους.

Μια ακόμη διαπίστωση, έγκειται στην αποτροπή της έκφρασης των ηθών και εθίμων των μεταναστών και στην μη αποδοχή της διαφορετικής θρησκευτικής πίστης και εκδήλωσης.

Επιπρόσθετα, το γεγονός ότι οι περισσότεροι Αφρικανοί θεωρούν ότι το χρώμα είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που παρεμποδίζει την προσωπική τους ανάπτυξη και εξέλιξη στους διάφορους τομείς της ζωής τους επαληθεύει ένα από τα ζητήματα τα οποία είχαμε θέσει και αποφασίσαμε να διερευνήσουμε και αφορούσε το χρώμα ως τον βασικό παράγοντα διαμόρφωσης προκαταλήψεων και ρατσισμού από τους γηγενείς προς τους Αφρικανούς.

Εκτός από τα κοινά σημεία θεωρητικού – ερευνητικού μέρους, προέκυψαν και κάποιες αντιφάσεις. Η αναφορά μας στο γεγονός ότι τα ΜΜΕ έχουν ιδιαίτερα αρνητική επίδραση στη διαμόρφωση αντιλήψεων των πολιτών για τους μετανάστες φάνηκε να μην είναι σύμφωνη με την γνώμη των μεταναστών, αφού οι ίδιοι προβάλλουν σε ελάχιστο βαθμό τα ΜΜΕ ως αρνητικό παράγοντα.

Τέλος, μελλοντική προσδοκία των μεταναστών, όπως είχαμε επισημάνει, είναι η μη παραμονή τους στην Ελλάδα και η επιστροφή τους στην πατρίδα. Αυτό όμως δεν υφίσταται σε μεγάλο βαθμό, αντίθετα οι κύριες μελλοντικές επιθυμίες των περισσότερων μεταναστών είναι η απόκτηση καλύτερης ποιότητας ζωής, η βελτίωση των επαγγελματικών τους ζητημάτων, η καλύτερη αντιμετώπιση από το κοινωνικό σύνολο καθώς και η βελτίωση των κοινωνικών τους σχέσεων.

Εν κατακλείδι, η έρευνα επικεντρώθηκε στις δυσκολίες που αφορούν τους μετανάστες και στην αντιμετώπιση τους από τους Έλληνες και θεωρούμε πολύ σημαντικό το γεγονός ότι εστιάσαμε στην μετανάστευση από μια άλλη οπτική γωνία, εκείνη των κοινωνικών σχέσεων.

Κατά τη διάρκεια πραγματοποίησης της έρευνας, ήρθαμε πολύ κοντά με αρκετούς μετανάστες, μπήκαμε στους χώρους τους και επικοινωνήσαμε όχι μόνο για τη τυπική συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, αλλά και για

θέματα για τα οποία ένιωθαν την ανάγκη να μιλήσουν σε κάποιον, με πολλαπλές αναφορές στην άσχημη αντιμετώπισή τους από τους γηγενείς. Πολλοί από αυτούς, έδειχναν να μην επιθυμούν να μας αφήσουν να αποχωρίσουμε, ενώ μας επαναπροσκαλούσαν να τους επισκεπτόμαστε όποτε αυτό είναι εφικτό.

Διαπιστώσαμε λοιπόν, ότι οι κοινωνικές σχέσεις με τους ντόπιους δεν είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένες. Πρέπει να γίνει κατανοητό, ότι οι μετανάστες δεν είναι κατώτερες οντότητες, είναι άνθρωποι με διαφορετικές πολιτισμικές καταβολές, έχουν εκφρασμένες ανάγκες και δικαιώματα και εφόσον αποτελούν μια κοινωνική πραγματικότητα, είναι απαραίτητη η αποδοχή τους και ένταξή τους με σεβασμό στην προσωπικότητά τους.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κλείνοντας αυτή την εργασία και έχοντας συνδυάσει τόσο θεωρητικά όσο και πρακτικά την πραγματικότητα των μεταναστών, βρισκόμαστε ανάμεσα σε συναισθήματα και σκέψεις που ενισχύουν περισσότερο προβληματισμούς γύρω από το φαινόμενο της μετανάστευσης. Προβληματισμούς που αφορούν έντονα συναισθήματα των ανθρώπων όπως αυτά του φόβου και της αδιαφορίας ή ανάγκες όπως για «ομοιομορφία» και ανωτερότητα απέναντι σε άλλους ανθρώπους. Αυτά τα συναισθήματα και οι αντιλήψεις, που κάποιες φορές γίνονται πρακτικές και συμπεριφορές, ίσως δεν είναι τίποτα άλλο παρά η αντανάκλαση της κοινωνίας στην οποία ζούμε. Όμως η κοινωνία διαμορφώνεται αλλάζει ή και εξελίσσεται από τους ανθρώπους. Οι μετανάστες είναι άνθρωποι που διαμορφώνουν και αλλάζουν την κοινωνία μας, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η αλλαγή που λαμβάνει χώρα είναι απαραίτητα αρνητικός παράγοντας. Αρνητικός παράγοντας είναι ο φόβος για το διαφορετικό. Διαφορετικό από αυτό που είμαστε ή καλύτερα από αυτό που μας έχουν μάθει να είμαστε.

Το Κράτος είναι υπεύθυνο για τη στάση της κοινωνίας απέναντι σε ζητήματα όπως το μεταναστευτικό και όλες τις παραμέτρους που αυτό περιλαμβάνει. Μέσα από τη στάση και συμπεριφορά του κράτους η κοινωνία διαμορφώνει ανάλογες στάσεις και συμπεριφορές, χωρίς να αποκλείεται το

προσωπικό στοιχείο.

Η πολυπολιτισμική μεταμόρφωση της Ελλάδας έχει ήδη ξεκινήσει και είναι αναπόφευκτη. Το σημαντικό είναι να γίνει αντιληπτό από όλους και να δοθεί έμφαση στην καλλιέργεια του σεβασμού των ιδιαίτερων πολιτισμικών χαρακτηριστικών όλων των διαφορετικών ομάδων που συμβιώνουν σε μια κοινωνία. Οι μετανάστες δεν έρχονται με «κατακτητικές» προθέσεις ούτε για να εξαφανίσουν τον πολιτισμό μας και να επιβάλλουν τον δικό τους. Δεν έρχονται με εχθρικές διαθέσεις οπότε δεν υπάρχει λόγος να είμαστε αμυντικοί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ✓ Γεωργίου Κ., Αστυνομική Επιθεώρηση(2001), «Η Μετανάστευση στην Ελλάδα», τεύχος Μαρτίου-Απριλίου.
- ✓ Γεωργογιάννης Π. (1997), «Θέματα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης». Αθήνα: Gutenberg.
- ✓ Γκότοβος Α.Ε,(1996), «ΡΑΤΣΙΣΜΟΣ:Κοινωνικές,Ψυχολογικές και Παιδαγωγικές Όψεις Μιας Ιδεολογίας και Μιας Πρακτικής». Αθήνα:Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.
- ✓ Δαμανάκης Μ. (1989), «Μετανάστευση Και Εκπαίδευση». Αθήνα:Gutenberg.
- ✓ Ε.Κ.Κ.Ε. (1996), «Διαστάσεις Του Κοινωνικού Αποκλεισμού Στην Ελλάδα». Αθήνα:Ε.Κ.Κ.Ε.
- ✓ Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού «Νίκος Πουλατζάς» (2001), «Μετανάστες Στην Ελλάδα». Αθήνα:Ελληνικά Γράμματα.
- ✓ Ζαϊμάκης Γ.,(2002). «Κοινοτική εργασία και τοπικές κοινωνίες». Αθήνα:Ελληνικά γράμματα.
- ✓ Ζώη Ν.Λ.-Χριστοφορίδου Δ. (2001), «Η Ελλάδα ως Χώρα Φιλοξενίας Αιτούντων Άσυλο-Αλλοδαπών Προσφύγων». Αθήνα:ΕΟΠ.
- ✓ Ι.Α.Κ.Ε. – Σ.Ε.Κ.Ε. (2004), Πρακτικά Σεμιναρίου «Πολυπολιτισμικότητα στην Ελλάδα Πρόκληση για την Κοινωνική Εργασία». Αθήνα:Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός.
- ✓ Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα (1998), «Κοινωνικές Ανισότητες Και Κοινωνικός Αποκλεισμός». Αθήνα: Gutenberg.
- ✓ Κανακίδου Ε., Παπαγιάννη Β., (1997). «Διαπολιτισμική Αγωγή». Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- ✓ Κανδυλάκη Α., (2001). «Η Συμβουλευτική στην Κοινωνική Εργασία». Αθήνα:Σύγχρονες Ακαδημαϊκές και Επιστημονικές Εκδόσεις.
- ✓ Κίνγκ Σ. Κορέτα (1992), «Μάρτιν Λούθερ Κίνγκ, Έχω ένα όνειρο». Αθήνα:Βιβλία του Κόσμου.
- ✓ Κουκούλη Σ. Σημειώσεις μαθήματος «Προγράμματα-Υπηρεσίες Κοινωνικής Πρόνοιας».

- ✓ Κούτρα Κ. (2006), σημειώσεις του μαθήματος «Διαπολιτισμική Κοινωνική Εργασία». Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας-ΤΕΙ Κρήτης.
- ✓ Λαμπριανίδης Λ. - Λυμπεράκη Α. (2001), «Αλβανοί Μετανάστες Στη Θεσσαλονίκη». Θεσ/νικη:Παρατηρητής.
- ✓ Λουκάκη. Σημειώσεις μαθήματος «Διαπολιτισμική Κοινωνική Εργασία».
- ✓ Μαρβάκης Αθ. – Παρσάνογλου Δ. – Παύλου Μ. (2001), «Μετανάστες Στην Ελλάδα». Αθήνα:Ελληνικά Γράμματα.
- ✓ Μουσούρου Λ.Μ. (1991), «Μετανάστευση Και Μεταναστευτική Πολιτική Στην Ελλάδα Και Στην Ευρώπη». Αθήνα:Gutenberg.
- ✓ Ναξάκης - Χλέτσος,(2001), «Μετανάστες και μετανάστευση». Αθήνα:Πατάκη.
- ✓ Πετρινώτη Ξ. (1993), «Η Μετανάστευση Προς Την Ελλάδα». Αθήνα:Οδυσσέας.
- ✓ Προκοπάκης Μ. Σημειώσεις Σεμιναρίου Τελοιοφοίτων Κ.Ε,Πηγή Internet:www.economics.gr/articledata/2000.
- ✓ Ρούσσος Σ., Σκλιάς Π.,Σωτηρόπουλος Δ.Α., Χουλιάρης Α. (2005), «Ο Τρίτος Κόσμος».Αθήνα:Παπαζήση.
- ✓ Τζαμαλούκα Γ. Σημειώσεις Διαστάσεων Κοινωνικού Αποκλεισμού, Τμήμα Κ.Ε.
- ✓ Τσαούσης Γ., (1998), «Κοινωνία του Ανθρώπου». Αθήνα:Gutenberg.
- ✓ Τσαούσης, Δ.Γ. (1979). «Στοιχεία Κοινωνιολογίας». Αθήνα: Gutenberg.
- ✓ Τσιάκαλος Γ. (2000), «Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης». Αθήνα:Ελληνικά Γράμματα.
- ✓ Sohan Modgil, Gajendra Verma, Kanka Mallick, Celia Modgil (1997), «Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση». Αθήνα:Ελληνικά Γράμματα.
- ✓ Ernest Gellner (1992), «Έθνη Και Εθνικισμός». Αθήνα:Αλεξάνδρεια.

Πηγές Internet:

- ✓ [www.africanamericans.com/civil rights.htm](http://www.africanamericans.com/civil_rights.htm)
- ✓ <http://www.blackpanther.org/>
- ✓ Internet: www.economics.gr/articledata/2000
- ✓ [http://en.wikipedia.org/wiki/Jim Crow laws](http://en.wikipedia.org/wiki/Jim_Crow_laws)
- ✓ <http://www.jimcrowhistory.org/history/creating2.htm>
- ✓ www.inegsee.gr Α.Σταματάκη: Απασχόληση και Ανεργία των μεταναστών.
- ✓ <http://www.bbc.co.uk/worldservice/africa/features/storyofafrica>
- ✓ <http://www.ert.gr/exandas/nigiras/linkNo1>
- ✓ www.anthropos.gr
- ✓ <http://www.antigone.gr/news/2005/051218.html>